TÜRK-İŞ

EKİM 1967
SAYI : 56

Haksızlığa direniş...

TÜRK-İŞ

AYLIK DERGİ

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

EKİM
1967

YIL : 5
SAYI : 56

Fiatı : 250 Krş.
1 YILLIK 25.00 TL.

★

TÜRK - İŞ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
Seyfi DEMİRSOY

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Ülkü ARMAN

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Önder AKER

FOTOĞRAFLAR
Şehir Fotoğraf Ajansı
Adnan HASKOKAR

★

İDARE ve YAZIŞMA ADRESİ
TÜRK-İŞ GENEL MERKEZİ
TUNA CADDESİ
YENİŞEHİR — ANKARA
Telefon:
17 91 35

★

TÜRK - İŞ DERGİSİ BASIN AHLÂK YASASINA UYMAYI KABUL ETMİŞTİR.

★

ürk-İş Basın ve Halkla Münasebetler Merkezi afından hazırlanan Türk-İş Dergisinin bu yısı. Ankarada Şark matbaasında dizilmiş, terlenmiş ve basılmış; klişeler, Ener Klişede yapılmıştır.

SUNUŞ

Saygıdeğer Türk - İş okuru,

Harb-İş Federasyonu'nun Amerikan askerî işyerlerindeki işveren durumunda olan Tumpane şirketinde, geçtiğimiz ayın ortalarında uygulanan grevi, ancak bir hafta devam etti ve Bakanlar Kurulu, Türkiye'nin millî güvenliğini tehlikeye düşüreceği gerekçesi ile 30 gün erteledi.

Önce Adana'da İncirlik üssünde, daha sonra da Ankara'da başlayan grev, basında geniş bir yer işgâl etti ve kamu oyunda ilgi ile izlendi. Bu ilgiye, özellikle Adana'daki Amerikan askerî makamlarının kanunî haklarını Türk yasalarına dayanarak kullanma çabası içindeki işçilerimize kurt köpekleri ve silâhlarla sindirmeye çalışmaları sebep oldu. Türk yasalarına karşı saygısız bir direnişin, işçi haklarına ve Türk örflerine karşı şiddetin izlerini görmemek mümkün değildi. Bu ülkenin yasaları içinde görev yapanlar herşeyden önce yasalara saygılı olmayı bilmelidirler...

Olayın üzücü diğer bir yanı ise, Türk yasalarına saygısızlığı ve kanunî haklara karşı şiddet yolunu seçen bu davranışın, Türk hükümeti tarafından itibar görmesi ve grevi 30 gün ertelemiş olmasıdır. Erteleme yoluna gidilmesi ile, Türk İşçi Hareketinin millî güvenlik konusundaki sorumluluk duygusuna gölge düşürülmüştür. Sık sık tekrarladığımız, ancak bazı çevrelerin anlamakta güçlük çektiği bir konu, Türk işçilerinin yasalara ve haklarına saygılı ve kararlı olduğudur.

Bu sayımızın olaylar kısmında geniş şekilde sunduğumuz Harb-İş grevinin ertelenmesi konusu Danıştay'da incelenmektedir. Bütün kanunsuz davranışlara ve haysiyet kırıcı tutumlara karşı tek dayanağımız Türk yasalarına sonsuz bağlılığımız ve onun şaşmaz adaletidir.

★

Bu sayımızda sunduğumuz «Ekonomi bülteni» diğerlerinden farklı olarak oldukça geniş bir yer kaplamıştır. OECD'nin az gelişmiş ülkeler için her yıl çıkarmakta olduğu ekonomik raporu aynen vermekteyiz.

★

İş Hukuku ilâvemizde de Yargıtay üyelerinden Mustafa Çenberci'nin İş Kanunu üzerindeki bir yazısını bulacaksınız.

Saygılarımızla

BAŞYAZI

Tehlikeli dönemeç II

Geçen sayımızda bu sütunda «Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nda yapılacağı belirtilen değişiklikleri» ele almış, işçinin hak ve özgürlüklere sahip olmasını çıkarlarına uygun bulmayan çevrelerin yapageldikleri baskı ile Türkiye'yi bir **«tehlikeli dönemece»** sürüklemekte olduklarına işaret etmiştik. Aradan geçen kısa süre, bu teşhisimizde yanılmadığımızı ortaya koymuş, işçi hak ve özgürlükleri karşısında çok yönlü olarak beliren tutumun başka başka şekillerine şahit olunmuştur.

Türkiye Harb Sanayii ve Yardımcı Kolları İşçileri Sendikaları Federasyonu ile Türkiye'deki Amerikan işyerlerinde çalışan Amerikalıların lojistik ihtiyaçlarını karşılayan TUMPANE Şirketi arasında başgösteren ve işçileri greve sürükleyen anlaşmazlığın, **«milli güvenliği tehdit»** gibi, işçi hak ve özgürlüklerini sınırlamada siyasi iktidarların sahip oldukları **«açık bono»** vasıtasıyla sınırlanmaya kalkışılması, bu tutumun son örneğidir.

Kamuoyunda bomba tesiri yapan erteleme kararı, çeşitli çevrelerin, pek haklı olarak, Türk halkının mı, yoksa TUMPANE Şirketi'nin mi güvenliği sorusunu sordurmuştur. Gerçekten cevabı araştırılmak gereken soru budur!

Bir yanda Türk halkının güvenliği, öte yanda yılda yaklaşık olarak 100 milyon lira kâr yapan bir şirket...

Bir yanda Türk halkının güvenliği, öte yanda işçi başına Amerikan Hükümetinden 40 dolar komisyon alan bir şirket...

Bir yanda Türk halkının güvenliği, öte yanda tensikat yoluyla çalıştırdığı işçi üzerinde terör havası yaratan bir şirket...

Bu şartlar altında, kanuni hak ve menfaatlerinin istismarını önlemeye çalışan işçilerin uygulamakta olduğu grevin durdurulması, tek yönlü ve zihinlerde tereddütler yaratan bir davranış değil midir? Kaldıki, Tumpane şirketinde çalışan işçilerin görevleri, Türkiye'nin milli güvenliği ile ilgili değildir ve grevin devamı halinde, Hükümette duyulan endişelerin gerçekleşmesi imkânsızdır. **«Milli güvenliği tehdit»** anlayışının böyle bahanelerle ortaya atılmasının, Türk yasalarının yanlış yönde işletilmesinden başka bir anlamı olmasa gerek. Hükümetler, Anayasa düzeni içinde sorumsuz yetkilere sahip değillerdir. Elbette bu kararın yanlış yolda olduğu hakkında hüküm verecek müesseseler vardır.

Herşeyden önce hatırdan çıkarılmamak gerekenler şunlardır :

İlan edilen bu grevin nedeni, Amerikan Şirketi'nin Türk yasalarına uymak istememesidir.

Türkiye'nin güvenliğini Ordusu ile Türk Ulusu sağlar. TUMPANE Şirketi'nin Türkiye'nin güvenliği konusunda söz söylemeye yetkili olabileceği düşünülemez bile?

Grevin ertelenmesi, Türk işçisini yolundan alıkoyamayacaktır. Grev, kaldığı yerden, daha güçlü ve inançlı olarak devam edecektir.

TÜRK-İŞ

HARB-İŞ GREVİNİ KIRMA ÇABALARI

Harp-İş Federasyonu, Amerikan işyerlerinde işveren, durumunda olan Tumpane şirketinin, toplu sözleşmeye yanaşmadığı gerekçesi ile **22 Eylül'de** başlamak üzere yurdun çeşitli yerlerinde grev kararı almış ve uygulamağa geçmiştir.

Önce Adana'daki İncirlik üssünde, daha sonra Ankara'da başlayan grev, Adana'daki hariç hiç bir olay çıkmadan geçmiştir.

Grevin uygulanmasından 8 gün sonra ise Bakanlar Kurulu Milli güvenliğimizi bozucu nitelikte görerek grevi 30 gün ertelemiştir.

Federasyon Başkanı Celal Bülbül ve Genel Sekreter İlhami Açıksöz, geçtiğimiz ayın ortalarında düzenledikleri basın toplantısında grev nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır.

«Amerikan askeri işyerlerinde mevcutları 8000'e varan üyelerimizin iş hukukundan insan haklarına varıncaya kadar her türlü hak ve hukuklarının korunmasının mücadelesi, sözleşme düzeninden bu yana bizi müteaddit defalar Türk kamuoyunun huzuruna çıkarmıştır.

Bu işyerlerindeki işçiler, halen iki türlü statüye tabi olup mevcut işçinin yarıya yakınını Amerikan askeri makamları istihdam etmekte, diğer yarısını da bu makamdan kontratlı iş alan yine bir Amerikan şirketi olan Tumpane şirketi istihdam etmektedir.

ESARET BELGESİ

Bu işyerlerinde 4 yıl önce henüz teşkilatlanma işimizi ikmal edemediğimiz bir devrede, Tumpane şirketi o zaman yeni doğmuş ve tecrübesiz sendikalarımızı birer birer yakalayarak ancak giriş kısmındaki bir kaç madde ile toplu iş sözleşmesi olduğu anlaşılan ve fakat bütün sendikal çevrede esaret belgesi olarak nitelenen 3'er yıllık süreli sözleşmelerle bağlanmış bulunuyordu. 3-5 kuruşluk bir zamdan gayri tek bir iş ve çalışma şartını düzenlemeyen bu toplu iş sözleşmeleri ile Tumpane şirketi bir lahzada yüzlerce işçiyi sokaklara dökmekte, işçinin ücreti izin, kıdem ve ihbar tazminatlarına hak kazanmaması için her çareye başvurmakta idi.

> Grevin ertelenmesi bizi yolumuzdan alıkoyamıyacaktır Daha güçlü ve inançlı olarak grevimize kaldığı yerden devam edeceğiz...

KAPI DIŞARI ZİHNİYET

Bundan 3 yıl önce, ikinci dönem sözleşme görüşmelerine bir hafta kala yine 400 Türk işçisini bir günde kapı dışarı eden bir zihniyet karşısında sözleşmede ne gibi güçlüklerimizin olacağı açıktı. İkinci dönem sözleşme görüşmeleri haftalarca bir didişme ve çekişme havasından öteye geçmeden ancak 3-5 maddelik mutabakatın dışında uzlaştırmaya gidilmiştir.

Türk-İş'in Adana'da düzenlediği seminere katılan sendikacılar, Harp-İş'in İncirlik üssünde yaptığı grevde, grev gözcülerini ziyaret ederek desteklediklerini bildirmişlerdir. Resimde sendikacılar ve grevciler birlikte görülmektedir.

TASALAR THOMSON'LA ÇİĞNENEMEZ

Harb-İş Federasyonunun Amerikan Tumpane Şirketinde uyguladığı grev Ankara'da hâdisesiz geçmiştir. Resimde iki grev gözcüsü görülüyor.

KURUL KARARI REDDEDİLDİ

Türk iş hukukunda otoritesi, adil kararları ile temayüz etmiş kişilerden kurulu Uzlaştırma Kurulu, geceli gündüzlü çoğu kez sabahlara kadar mesai sarfederek hakiki fonksiyonunu ifa etti. Her maddede, her istekte ve hattâ her nokta ve virgülde durarak tarafların mutabakatına, mutabakat olmadığı hallerde ikna metodları ile bir ortam bularak ve ittifakla tek bir muhalefet şerhi olmayan bir toplu iş sözleşmesi meydana getirdiler. Kurul ve kurulun kişiliği, Harp-İş Federasyonunun talihi, Tumpane şirketinin ise en büyük talihsizliği oldu. Bu günedek bizi her konuda mağlup etmesini bilmiş olan şirket bu kurula belli metodlarını götüremedi. 30 Ağustos 1967 günü taraflara tebliğ edilen kurul kararı ekli sözleşmenin kabulü veya reddi için verilen 11 günlük mühlet 12 Eylül günü son bulduğunda, Federasyon ve konu ile ilişkili 7 sendikamızın kararı evet olmasına karşılık, Tumpane şirketi Kurul kararını külliyen reddetti binnetice Federasyonumuz için grev kaçınılmaz bir sonuç oldu.

NE İŞVERENİN YIKILMASI NE İŞÇİNİN SÖMÜRÜLMESİ

Adil bir Uzlaştırma Kurulunca yapılan toplu iş sözleşmesi bizim taleplerimizin bir hayli gerisinde olmasına rağmen hakkaniyet ölçülerini en hassas şekilde kullanan ve bu güne kadar kotardığı yüzlerce uyuşmazlıklarda grev veya lokavta başvurulmağa meydan vermemiş bir kurulun kararı bizim isteklerimizi de tam olarak yansıtmasa dahi her halde adildir, her halde doğrudur. Kurul ne işverenin yıkılması, ne de işçinin sömürülmesi imkanını hiç bir tarafa vermemiştir. Ama şirket bugünedek alıştığı istismar düzeninden kendini kurtaramamakta ve Federasyonu er geç şartlarına razı edeceği politikasmdadır.

Türk Harp-İş Federasyonu, sözleşmenin bütün safhalarını bildirerek temin etmiş olduğu hür dünya beynelmilel kamu hizmetleri federasyonu ile Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun desteği ile Kurulda tanzim edilen toplu iş sözleşmesini şirkete kabul ettirinceye kadar; Ankara, Adana, İstanbul, İzmir, Diyarbakır ve Samsun'da ilân etmiş olduğu grevde sonuna kadar dayanarak, verilmeyen hakkı alamasını bilecektir.»

Harp-İş Federasyonu Başkanı daha sonra, basın mensuplarının çeşitli sorularına cevap vermiş ve grevin 22 Eylül'den itibaren başlanacağını söylemiştir.

AMERİKALILAR YİYECEKLERİNİ TAŞIYOR

Harp-İş Federasyonunun grev kararının açıklamasından sonra, Amerikalılar, askeri işyerlerindeki yiyeceklerini elçilik binasına taşımağa başlamışlardır.

ABD. Silâhlı Kuvvetlerinin yiyecek deposu olan Commisary'den, konserve, çocuk maması, bisküvi ve diğer yiyecek maddeleri özel araçlarla taşınmıştır.

FEDERASYONUN AÇIKLAMASI

Harp-İş Federasyonu, grev kararının uygulanmasından iki gün önce yaptığı açıklamada, grevin

Milli Savunma Bakanlığı işyerleri ile hiç bir ilişkisi bulunmadığını bildirmiştir.

İLK GREV ADANADA İNCİRLİK ÜSSÜNDE BAŞLADI

Harp-İş Federasyonunun, Amerkan Silahlı Kuvvetleri işyerlerinde yapmağa karar verdiği grev **22 Eylül'de İncirlik üssünde** başlamıştır.

Grev'le ilgili olarak Federasyon Başkanı Celâl Bülbül, Genel Sekreter ve Türkiye'deki bütün Nato-İş Sendikası Başkanları Adana'ya gitmişlerdir.

Grev saat 13'te başlamış ve 1000 işçi katılmıştır. Bunlar, Türk personel ahçılar, şoförler, elektrikçiler, garsonlar, tercümanlar ve teknisyenlerdir.

Sendika yetkilileri **«İşçilerin tamamı greve katılmışlardır. İncirlik yakınındaki köylüler, grev devamınca işçileri besleyeceklerini bildirmişlerdir»** demişlerdir.

GREV YERİNDEKİ OLAYLAR

Grevin ikinci gününde, İncirlik üssünde bazı olaylar çıkmış, bir Amerikalı teğmen otomobilini grev gözcülerinin üstüne sürmüş ve eline geçirdiği demirle bir işçiye hücum etmiştir.

Daha sonra üsteki Amerikalı komutanlar, grevci işçilere karşı yıldırma hareketine girişerek grev gözcülerinin yanlarına kurt köpekli, tomsonlu ve telsizli polisler dikmişlerdir.

GREV ANKARADAKİ İŞYERLERİNDE DE BAŞLADI

Adanadaki Amarikan Silahlı Kuvvetleri işyerlerinden sonra, Ankara'daki Amerikan işyerlerinde de grev kararı uygulanmıştır. Grev gözcüleri sabahın erken saatlerinden itibaren işyerlerinde göreve başlamışlardır. Diğer şehirlere göre hiç bir olay çıkmamıştır.

Sendika yöneticileri, grevle ilgili olarak Amerikan Büyükelçiliğinin tutumunu yermişler ve yasalara saygılı olmağa davet etmişlerdir.

FEDERASYONUN BİLDİRİSİ

Harp-İş Federasyonu grevin altıncı gününde bir bildiri yayınlayarak, grev sırasındaki üzücü olaylara karşı koyan, kara hava ve jandarma kuvvetlerinin, Amerikan makamlarının gayri kanuni teliflerine alet olmadıklarından dolayı tebrik etmiştir. Bildiride ayrıca Amerikan Savunma Bakanı'na Federasyonun çektiği telgraf da eklenmiştir.

Federasyonun bildirisi ve Amerikan Savunma Bakanına çekilen telgraf şudur:

«Tumpane şirketine karşı yapmakta olduğumuz grev Adana'da 6 ncı Ankara'da 3 cü gününü henüz tamamlarken Amerikan askeri makamlarının Tumpane şirketini himayede gösterdiği gayretle grev kırıcılığındaki ısrarı, kamu oyunun dikkatinden kaçmamıştır.

Hastahane arabalarını nakliye arabası, eş eşyası nakliye işleri için anlaşma yaptıkları şirketlere, Tumpane şirketinin gördüğü hizmetleri gördürdükleri, çeşitli iş yerlerinden teknisyenler celbederek grev dolayısıyla aksayan hizmetleri gayri kanuni olarak hizmete koymaları grev görevlilerini tomsonlu Amerikan askerleri ile tehditlerine ve hatta Türk Hava Kvv. lerinden ve diğer askeri birliklerimizden yararlanma çabaları bunun dışında bizi askerimizle devletimizle karşı karşıya getirme gayretleri bir bir neticesiz kalmış, özellikle Hava ve Kara kuvvetlerinin keza jandarma kuvvetlerinin Amerikan makamlarının gayri kanuni tekliflerine alet olmamaları en büyük iftiharımız olmuştur.

Bu vesile ile Türk Harb-İş Federasyonu M.S.B. lığına, Genel Kurmaya, Jandarma genel K.lığına emniyet kuvvetlerimize Türk adli ve idare makamlarına teşekkürü bir borç bilir.

İlaveten şu hususuda kamu oyuna duyurmak zorundayız ki; Türk Harb-İş Federasyonu ilân ettiği grevin başka yollara çekilmesini Türk-İş bünyesinin dışında söz konusu edilmemesini ısrarla talep eder.

Türk-İş'in ve onun üst kuruluşu hür dünya işçi kuruluşlarının desteğinde grevi sonuna kadar götürmek kararındayız.

Yarın Ankara'da bir kısım Nato Savunma Bakanlarının toplantısı yapılacaktır.

Demokrasinin, batı cephesinin müşterek savunma örgütünün, plânlanacağı bir günde bu örgüte hizmet eden işçinin iş düzeni ile ilgili hak ve menfaatlerinin bu derece istismar edilmesi esef verici bir olaydır. Türk Harb-İş Federasyonu Ankara'da yapacak Nato toplantısına katılacak A. B. D. Savunma bakanına aşağıdaki teli çekmiştir. Ayrıca Türk-İş'de durumu Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonuna bir telle bildirmiştir.

Muhterem kamu oyuna saygı ile duyurur.»

MC. NAMARAYA ÇEKİLEN TEL

«Sayın Mc. Namara Amerika Milli Savunma Bakanı

Amerikan Büyükelçiliği kanalı ile

ANKARA

Devletiniz demokratik batı dünyasının liderliğini yapmaktadır. Türk devleti ise bu kanadın en muhkem bir kalesidir.

Bunun ötesinde Türkiye, Nato savunma paktının en güvenilir güçlerinden biridir.

Buna ilaveten Türkiye ve Amerika ikili anlaşmalarla siyasi, iktisadi, kültürel ve askeri yönden birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır.

Komünizme karşı açılan her fiili ve politik savaşta Türkiye Amerikanın yanında olmuştur.

Size üzüntü ile bildiririz ki, Türkiye ile Amerika arasındaki aktedilen bağlar bir kısım Amerikan şirketlerinde birkaç dolar uğruna kolayca harcanmakta ve tahrip edilmektedir.

İşçi haklarını vermemekte direnen Amerikan askerî işyerlerindeki işveren Tumpane şirketinde 22 Eylül'den itibaren grev gidileceği Harp-İş Federasyonu tarafından yapılan basın toplantısında kamuoyuna duyurulmuştur. Resimde, Federasyon Başkan ve yöneticileri, basın toplantısında toplu halde görülmektedir.

Türkiyedeki Amerikan askeri iş yerlerinde çalışan işçiler uzun yıllardır Türk iş hukukunun imkânlarından yararlanamamışlardır.

8 yıldır bir kısım askeri hizmetleri ifa eden Tumpane şirketi işçiyi istismarda yalnız Türkiyede değil dünyadaki belli başlı işçi örgütlerince tanınan bilinen şirket olmuştur.

4 yıl önce henüz yeni kuruluş halinde olan bu iş yerlerindeki sendikalarımıza imzalattığı toplu iş sözleşmeleri birer esaret belgesi niteliğindedir.

4 aydır müzakeresi ve uyuşmazlığı içinde olduğumuz şirketle federesyonumuz arasındaki 2 ci dönem toplu iş sözleşmesinde gösterdiği direnme ve Türkiyenin bu konudaki ortamına itibakatsızlıktaki ısrarı, bu iş yerlerinde grev ilânına bizi mecbur etmiştir.

Türk anayasası grevi işçiye meşru bir direnme hakkı olarak tanımıştır. Esefle size şunu da iletmek zorundayızki fiili greve başladığımızdan bu yana, Tumpane şirketi yerine karşımızda Amerikan askeri makamlarını ilâveten silâhla ve köpekle techiz bulduk.

Grevimiz gayri kanuni yollarla tesirsiz hale getirildiğinde federasyonumuz Türkiyedeki bütün kuruluşları yardımına çağıracaktır.

Herşeye rağmen sizin bu duruma eğileceğinizi gerek şirket ve gerekse Amerikan askeri makamlarınızı ikaz edeceğinizi ummaktayız.

Saygılarımla. Türk Harb — İş Federasyonu Başkanı Celâl BÜLBÜL Gnl Sekreter İlhami AÇIKSÖZ»

GREV, BAKANLAR KURULU TARAFINDAN ERTELENDİ

Grev, yedinci gününde, Bakanlar Kurulu tarafından, Türkiye'nin milli güvenliğini bozucu nitelikte görülerek ertelenmiştir.

Karar, Türk İşçi Hareketi içinde büyük bir üzüntü yaratmış ve Amerikan şirketi çıkarının, her şeyden üstün tutulduğu kanaatini bir defa daha vermiştir.

ERTELEME KARARI HAKKINDA TÜRK — İŞ'İN BİLDİRİSİ

Türk — İş, Bakanlar Kurulunun grevi ertelemesinden sonra bir bildiri yayınlayarak, kararı şiddetle protesto etmiş, bunu yasalarımıza karşı gelmiş bir zihniyeti destekler mahiyette görerek kararın iptali için Danıştay'a başvurulduğunu açıklamıştır.

Türk — İş'in bildirisi şudur :

«Harb — İş Federasyonu tarafından Amerikan Tumpane şirketinde ilân edilmiş grevin, Türkiye'nin millî güvenliğini bozucu nitelikte olduğu gerekçesiyle Bakanlar Kurulu tarafından ertelenmesi, hangi yönüyle ele alınırsa alınsın yürekler acısıdır.

Dünyanın her yerinde itibarını yitirmiş bir Amerikan şirketinin çıkarlarını, Türk işçisinin haklarının üstünde tutulmasını ve bunun için millî güvenlik gerekçesinin ileri sürülmesini makul ve adil bir davranış olarak kabul etmeğe imkân yoktur.

Türkiye'nin güvenliği, Amerikan Tumpane şirketinin çalışmasıyla mı sağlanmaktadır ki, bu şirkette yapılan grev, güvenliğimizi tehlikeye düşürmekte olsun.

Türk İşçi Hareketi, yurdumuzun güvenliğinin ne demek olduğunu ve nasıl sağlandığını müdriktir; bunu bugüne kadar ki tutumuyla ispat etmiştir.

İlân edilen bu grevin nedeni, Amerikan şirketinin Türk yasalarına uymak istememesidir. Türk yasalarına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla yaptığı grevin ertelenmesi kanunsuz davranışlar zincirinin yeni bir halkası olmuştur.

Anayasa teminatı altındaki haklarını kanunlara uygun şekilde kullanan Türk işçilerini azgın köpekler ve silâhlarla sindirmek isteyenler, Bakanlar Kurulunun bu kararı ile himaye edilmişlerdir.

Türkiye'nin güvenliğini ordusu ile Türk ulusu sağlar. Tumpane şirketinin Türkiye'nin gü-

venliği konusunda söz söyleme yetkisi dahi yoktur. Türkiye yabancı şerketler tarafından korunmağa muhtaç bir ülke değildir.

Grevin ertelenmesi, bizi yolumuzdan alıkoyamıyacaktır. Daha güçlü ve inançlı olarak, grevimize kaldığı yerden devam edeceğiz.

Erteleme kararın iptali için Danıştaya başvurulmuştur. Adil olmayan bu kararı Danıştay'ın bozacağı inancındayız.»

ERTELEME KARARI HAKKINDA HARP — İŞ'İN BASINA YAPTIĞI AÇIKLAMA

Bakanlar Kurulunun Tumpane şirketindeki grevi 30 gün ertelemesinden bir gün sonra 29 Eylül günü, Harp — İş Federasyonu Başkanı ve yöneticileri Türk — İş Genel Merkezinde bir basın toplantısı yaparak, erteleme nedenlerini ve grev hakkında açıklamalarda bulunmuşlardır.

Bu konuda, basın mensupların çeşitli sorularına da cevap veren Harp — İş Federasyonu Başkanı Celâl Bülbül,, «**Danıştay'ın lehte karar vermesi karşısında kanunlara saygılı olarak bundan evvel olduğu gibi grevimize devam edeceğimiz tabiidir. Bu şirkette çalışanların, yurdun milli güvenliğine hiç bir katkıları yoktur, çünkü, işçilerimiz, temizlik yapmaktadır, yemek vermektedir ve otomobil tamirinde bulunmaktadırlar. Esasen, daha evvelki bir grevimiz dolayısiyle Adana İş Mahkemesi, bu konuda bir karar vermiş ve milli güvenlikle ilgisi olmadığına hükmetmiştir. Haber aldığımıza göre Amerikan askeri makamları orduya yaptıkları 52 bin dolarlık malzeme yardımın, bu grev dolayısiyle veremiyeceklerini bildirmişlerdir. Tahmin ediyoruz ki grevin ertelenmesi bu sebebe dayanmaktadır.**» demiştir.

Şimdiye kadar görülmemiş basın mensubu topluluğunun hazır bulunduğu toplantıda Federasyon Başkanı Celal Bülbül şu konuşmayı yapmıştır :

«Türk Harb — İş Federasyonu bir haftadır Amerikan işyerlerinde Tumpane şirketine karşı grev halindedir.

Bu süre içerisinde mücadelemiz Tumpane şirketinden ziyade Amerikan askeri makamları ile olmuştur.

Bir grev anında mevzuatımızın yasakladığı ne kadar fiil varsa, Amerikan Askeri makamları bu yasakları hiçe sayarak, şirket adına bir nevi grev kırıcılığı yapmıştır.

Bunun ötesinde Türk Silahlı Kuvvetlerini, emniyet mensuplarını, adli ve idari mercileri yanıltma yolu ile bizi birbirimize karşı koydurma ve kandırma politikaları, yukarda saydığımız her merciden gerekli cevapları almıştır.

Üzülerek ve esefle ilâna mecburuzki; işverenin en sıkıştığı bir anda, hükümetin grevimizi bir ay süre ile aldığı erteleme kararını hayretle ve ızdırapla karşıladık.

Tumpane şirketi 9 yıldır devlete tek kuruş vergi vermeden milyonları, dışarı transfer ederken, zayıfı koruma düsturunun ötesinde yarı aç işçinin daha da çok açlığına göze aldığı grev yolu ile direnme gayretini ve yıllar yılı haysiyetli bir çalışma düzeni içinde yaptığı mücadeleyi hükümet gücü ile durdurma nedeni, kamu oyunca kararnamedeki gibi milli güvenlik gerekçesine bağlanmıyacaktır.

1964 yılında Tumpane şirketinin askeri iş kolunda olmaklığı dolayısiyle sözleşmeye çağırdığımızda (elimizdeki belgelerle isbatı mümkün olmak üzere) aynı şirket gördüğü işin askeri işle bir ilişkisi olmadığını, yine bizim bir kısım idari makamlarımızca tescil ettirmiş ve Federasyonun sözleşme çağrısından kendini kurtarmıştır.

Bundan 3 yıl sonra ayni şirketin sıkıştığında askeri hüviyete

Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Harp-İş grevini destekledi

GEORGE MEANY
Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Harp-İş grevini destekledi.

Harp — İş Federasyonu, grevin başlamasından sonra Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonuna bir telgraf çekerek, grevin nedenlerini açıklamıştır.

Bu telgrafa Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Georg Meany tarafından cevap verilmiş ve «mesul merciler nezdinde derhal temasa geçerek durumun acilen tetkikini talebettiğini» bildirmiştir.

George Meany'nin telgrafı şöyledir :

«Harp — İş Tumpane grevi ile ilgili telgrafınız için ziyadesiyle müteşekkirim. Mesul merciler nezdinde derhal temasa geçerek durumun acilen tetkikini talebettim. En iyi temennilerimle. George Meany»

bürünmesi milli güvenliğimizin ve hatta NATO örgütünün güvenliğine erişen bir nitelik kazanması bütün insaflı vicdanlarda hakiki anlamı ile değerlendirilerek, örtü nekadar kamufleli olursa olsun altındaki sıfat halk oyunun dikkat nazarından kaçmıyacaktır. Yine yıllar yılı iktisadi, sosyal ve kültürel yaşantısının gelişeceği, geliştirileceği ümidine indirilen darbeyi elbette unutmayacaktır.

Şunu da muhterem kamu oyuna duyururuzki, TÜRK HARB-İŞ Federasyonu bu iş yerlerinde greve giderken hangi güçlerin yanında, hangilerinin karşısında olabileceğini çok evvelden değerlendirmiş, erteleme kararı Federasyonumuz için bir süpriz olmamıştır. (Bu hususuda belgelerle isbat edebiliriz.)

Grev süresince, şirket perde arkasından durumu gayet mahirane idare ederek bizi, Amerikan askerleri ile karşı karşıya getirmiştir.

Amerikan Askeri makamları grev süresince grevimizi tesirsiz hale getirmek için her çareye baş vurmuşlar Türk yasalarını futursuzca ihlal etmişlerdir.

Bunlarla da yetinmeyip grev gözcülerimizin üzerlerine araba sürmüşler, demirle hucüm etmişler, özel yetiştirilmiş köpeklerle, ve tomsonlarla tehditlerde bulunmuşlardır. Bizim hareketlerimiz ise bütün makamlarca ve gören her gözde disiplinli örnek ve efendice bir grev olarak nitelenmiştir.

Türk HARB — İŞ Federasyonu grev süresince karşı tarafın isteklerine boyun eğmeyip kardeşine silahını doğrultmayan Türk Silâhlı Kuvvetlerine, emniyet mensuplarına, jandarma kuvvetlerine, yine sözde bizi suçlu çıkarmak için kendilerince düzenlenen birkaç sabote olayını tesbit ve bizi mahkum ettirme komplolarını kolayca teşhis eden ve gereğini yerine getiren Türk adli ve idari makamlarına şükran borçlarını arz ederken erteleme kararına karşı Danıştayda dava açtığımızı ilân ederken Türk Adliyesine bir kere daha sığınır.

Hükümet kararını şiddetle protesto ederiz.»

Harp-İş Federasyonunun Amerikan Tumpane Şirketinde 22 Eylül'de uygulanacağını ilân ettiği grevinden iki gün önce, Amerikalı askerler, depolardaki yiyecek maddelerini askeri araçlarla Amerikan Büyükelçiliğine taşımışlardır. Resimde, kısa zamanda ve süratle yapılan taşıma işi görülmektedir.

HARP — İŞ SENDİKALARININ REAKSİYONU

Hükümetin grevi erteleme kararı, Harp — İş Federasyonuna bağlı sendikalarda büyük bir üzüntü yaratmıştır. Bu konuda bir bildiri yayınlayan Ankara Harp — İş Sendikası şöyle demektedir.

9 Yıldan beri Yurdumuzdaki Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin genel hizmetlerini yürütmekte olan Tumpane Şirketinin, Türk Yasalarına kayıtsızlığına karşı direnen Türk Harb — İş Federasyonu ve ona bağlı Sendikaların giriştikleri son grev hareketini Millî güvenliği zedeleyici bularak erteleyen Hükümet kararı, asgari Millî haysiyetimizi rencide edecek nitelik taşımaktadır.

Mezkûr şirketin sürdürmekte olduğu haksız ve kanunsuz davranışlarının önleneceği bir anda; vergisiz, gümrüksüz ve kontrolsuz olarak yurda sokulan her türlü ikmal ve gıda maddelerinin bozulmaya yüz tutmuş olması ile eğlence yerlerinin otellerinin ve özel hizmetlerdeki lüksün aksamış bulunmasını Milli bekamızı tehdid eden bir hal olarak değerlendirmenin mümkün olmayacağı kamu oyunun dikkatinden kaçmayacaktır.

Erteleme kararı ;

Mesnedini Anayasadan alan ve çalışanın direnme hakkı olan grevin felsefesine renk katmış, işçinin azmini bir misli daha artırmıştır.

Bu kutsal ve haklı davamızda yasaların müsadesi ölçüsünde mücadelemize şeref ve sebatla devam edeceğimizi ilân eder, Hükümet kararını şiddetle protesto ederiz.»

Ege Harp — İş Sendikası da Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem ve Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'na birer telgraf çekerek, hükümetin kararını protesto etmiştir.

Ya buna ne buyurulur

Çalışma Bakanı tarafından Türk-İş'e gönderilen ve kendi beyanatını çürüten mektup

Ciddi konularda ciddi olunmalıdır...

275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanununda yapılması düşünülen değişiklikle ilgili hazırlanan tasarı, geçtiğimiz ay içinde önemini muhafaza etmiştir.

Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı hakkında Türk İşçi Hareketinin gösterdiği reaksiyon üzerine, Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, İşçi liderleri toplantısı ve yayınlanan bildiriden sonra basma bir açıklamada bulunarak, tasarının Meclise sevkedilecek tasarı olmadığını ve üniversite öğertim üyelerinin görüşünü yansıttığını söylemiştir.

Erdem bu konuda «**Üzerinde münakaşası yapılan tasarı, Meclise sevkedilecek tasarı değildir. Daha evvel işveren konfederasyonu temsilcileri ile Türk-İş temsilcilerinin iştirakiyle yapılan toplantılar sonucunda hazırlanmış bir kanun tasarısı vardır. Birlikte mesainin sonunda hazırlanan bu tasarının 2-3 maddesi müstesna diğer maddeleri üzerinde mütabakata varılmıştır. Meclise sevkedilecek tasarı taraf temsilcilerinin mutabakatı olan tasarıdır. Bu itibarla kanunda endişelenecek bir taraf yoktur. Üzerinde tartışma yapılan tasarı ise, üniversite öğretim üyelerinin görüşleri esas alınmak suretiyle hazırlanmış olan tasarıdır**» demiştir.

Ancak, Bakanın bu demecinden 22 gün önce, Türk-İş'e Çalışma Bakanlığı Genel Müdürlüğünden 16.8.1967 tarih ve 1037/13 sayı ile Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem imzası ile şu yazı gelmiştir :

«Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanlığı (TÜRK-İŞ)

Ankara

Bakanlıklarla Üniversite ve İşçi ve İşveren Konfederasyonlarını ve Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği başkanlığının görüşleri alındıktan sonra bu görüşlerin ışığı altında esası itibariyle aynı gerekçelere müsteniden yeniden kaleme alınan 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt kanunu tasarısı ilişik olarak sunulmuştur.

Sözü edilen kanun tasarısı hakkmdaki görüşlerinizin bir ay içinde bildirilmesini, bu süre içinde görüşünüz bildirilmediği takdirde tasarının uygun görüldüğü kabul edilerek Başbakanlığa sunulacağını arz ve rica ederim.

Ali Naili Erdem
Çalışma Bakanı

Ali Naili Erdem, 7 Eylül tarihli gazetelerde yayınlanan demecinde tasarının, Meclise sevkedilecek tasarı olmadığını ve üniversite öğretim üyelerinin görüşü esas alınmak suretiyle hazırlanmış olan tasarı bulunduğunu belirtiyor.

Ali Naili Erdem, 16.8.1967 tarihinde Türk-İş'e gönderdiği yazıda «İşçi ve İşveren Konfederasyonları, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Başkanlığının görüşleri alındıktan sonra bu görüşlerin ışığı altında esas itibariyle aynı gerekçelere müsteniden yeniden kaleme alınan 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt kanunu tasarısı ilişikte sunulmuştur» demekte ve tasarı hakkındaki Türk-İş görüşünün bir ay içinde bildirilmesini bu süre içinde bildirilmediği takdirde tasarının uygun görüldüğü kabul edilerek Başbakanlığa sunulacağını bildir mektedir.

Tasarı, yeniden kaleme alınmış ve bir ay sonra Başbakanlığa sunulacağı kaydedildiğine göre, Meclise sevkedilecek hale getirilmiştir. O halde, bu tasarının Meclise sevkedilecek tasarı olmadığı hakkındaki açıklama neden yapılmıştır.? Bunu anlamak oldukça güçtür. Güçtür çünkü, hükümet edenlerin herşeyden önce ciddi olmaları gerekmektedir.

Bu konuda bir defa daha gayri ciddi bir tutumla karşılaşılmış tır. Üzüntü verici olan da budur.

TUC

"İngiltere'nin Vietnam politikası değişmeli...,,

İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun geçtiğimiz ay Brighton'da yapılan olağan kongresinde, delegeler, **«Wilson Hükümeti'nin Vietnam politikasının aleyhinde»** oy kullanmışlardır.

Konfederasyon Genel Konseyi'nin **«bu konuda tarafsız bir tutumla hareket edelim...»** yolundaki çağrısına kulaklarını tıkayan delegeler, 1 milyondan faz la işçiyi temsil eden bir oy fazlasıyla, Wilson Hükümeti'nin Vietnam savaşında Amerika'yı desteklememesi gerektiğini kararlaştırmışlardır.

Vietnam'da Amerikan'ın desteklenmemesini teklif eden Jim Mortimer, konuşmasında **«Başbakan Wilson'un çeşitli zaman ve yerlerde -Amerika, Vietnam'ı bombalamaya devam ettiği sürece, bunun karşısına çıkılmak gerektiğini- ileri sürdüğünü»** hatırlatmış, **Amerika'nın desteklenmemesi yolunda bir adım atmıştır!»** demiştir.

Jim Mortimer sözlerine şöyle devam etmiştir:

> **«Şimdi Başbakandan sormalıyız; görüşlerini değiştiren ne gibi bir olay olmuştur da, desteklenmemesi gerektiğini ileri sürdüğü Amerika Birleşik Devletleri'ni Vietnam'da desteklemeğe devam etmiştir?»**

İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu kongresinde alınan karar çeşitli çevrelerde **«bomba»** etkisi yapmıştır. Elektrik İşçileri Sendikası yöneticilerinden Mr. Bill Blair **«Konfederasyonun bu görüşünün Vietnam'a barışı getirecek bir önem taşımadığı»** nı ileri sürmüş, Konfederasyon Genel Konseyi üyesi Fred Hayday ise, kongrenin aldığı kararı **-yetki hudutlarını aşmış olmak-** şeklinde nitelendirmiştir.

Siyasi çevreler konfederasyon genel kurulu'nun aldığı kararın önümüzdeki ay yapılacak olan «İngiltere İşçi Partisi Kongre» si ni büyük ölçüde etkileyeceğine ve İngiltere'nin **«Vietnam politikasında önemli bir değişiklik ola**

HAROLD WILSON

VİETNAM POLİTİKASINI YERENLER GÖSTERİDE

cağına», muhakak nazarıyla bakmaktadırlar.

EKONOMİK SORUNLAR GÖRÜŞÜLDÜ

Öte yandan Kongre'de Wilson Hükümeti'nin **«ekonomik politikası»** da şiddetle tenkit olunmuştur. Söz alan delegeler özellikle **«Hükümet'in toplu pazarlık müessesesini etkileyen müdahaleleri»** üzerinde durmuşlar, milli kaynakların kullanılmasının bir plâna bağlanmasını istemişlerdir. Kongre'de ayrıca şunlar ileri sürülmüştür:

- ★ **tam istihdamın muhafazası,**
- ★ **ihracat ve ithalâtın kontrolü,**
- ★ **fiatların, kâr, temettü ve kiraların hadlerinin belirlenmesi ve istikrar sağlanması,**
- ★ **askerî masrafların azaltılması.**

İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri George Woodcock, İngilterenin **«Ortak Pazar»** a girmesi konusunda söz almış, İngiltereînin geleceğinin Ortak Pazar'da yattığını, bunda başarılı olunmadığı takdirde İngiliz ekonomisinin büyük ölçüde zarar göreceğini belirtmiştir.

Zeytinyağ rezaleti

Zeytinyağına makine yağı katıp, Türkiye'yi ve Türk zeytinyağlarını dünya piyasasında çok güç duruma düşürmüş olanların, halkımızın tüketeceği zeytinyağlarına da parafin karıştırmakla bize vermiş oldukları zararı işçi çıkarları açısından ve sağlığımıza verdiği ve vereceği zararları ortaya koyarak değerlendirecek olursak, bunun ne kadar büyük ve hunharca bir ihanet olduğunu daha iyi anlıyabiliriz.

Bazı Fas'lı tüccarlar, ayni suçu birkaç yıl önce Fas'ta işleyip, suçları mahkemelerce tesbit edildikten sonra, suçlarının cezasını hayatları ile ödemişlerdi. Fas adli makamlarının bu yola tevessül eden ve suçları sabit olan 9 kişiyi idama mahkûm ederken, hangi kanuni gerkçeye dayandıklarını bir hukuk âlimi olmadığımız için iyi bilemiyoruz. Bundan dolayı bizim kanunlarımızla Fas kanunlarını mukayese ederek bundan sonuçlar çıkaracak, durumda da değiliz.

Fakat bildiğimiz ve görebildiğimiz tek gerçek zeytinyağına parafin karıştıranların yalnız bir veya birkaç kişinin değil bütün toplumun sağlığına ve hayatına kastettikleridir. Bir kişinin bile bilerek ve kasten hayatına son vermenin ölümle cezalandırıldığı ülkelerde, böylece masum çocuktan, değneğini sürüyen ihtiyara kadar, bütün vatandaşların hayatına kastederek yiyecek lere sağlık için zararlı maddeler karıştıranlara ne ceza vermek gerekir. Bunu, bu işin erbabına bırakıyoruz.

Ancak örgütlenmiş en büyük yüketici grubu olan işçilerin ve sendikaların parafinli yağ ile insanlarının sağlıklarının ne suretle tehlikeye girebileceğini bilmelerinde yarar vardır. Biz bu hususu bildiğimiz için meseleye bu açıdan el atmaya çalışacağız.

Bir makine için benzin ne ise, çalışan işçi için de yağ odur. Benzine makine yağı karıştırılınca, makine nasıl teklerse, parafinle karıştırılmış zeytinyağı ile beslenen insan da öylece teklemeye, sağlığı bozulmağa ve verimli bir şekilde çalışamamaya başlar. Motoru tekleyen bir otomobille uzun yolculuğa çıkmak ne kadar sakıncalı ise, bu çeşit yağları yiyip çalışmaya zorlanan bir işçi grubu ile kalkınmaya ve üstün bir üretim yapmaya çabalamak da o kadar gayri mümkündür. Bundan dolayı çıkarları için bu kötü usulleri uygulayanlar yalnız dış ticaret çevrelerine değil, aslında mensubu oldukları sermaye çevrelerine ve işçi çalıştıran işverenlere de zararlı olmaktadırlar. Bu çeşit yağlarla beslenen işçiler elbette iyi çalışamayacak ve sık sık hastalanacaklardır. İşini göremeyen ve sık sık hastalanan işçilerle üretim yapmak hiç bir zaman kârlı bir meşgale olmaz.

Bir ülkenin çalışan insanlar ordusunu kötü gıdalarla besleyerek üretime darbe vurmak ise o ülkeyi batırabilir. Gemi batınca fareler kurtulamayacağı için, batan ülke ile birlikte hilekârlar da batarlar. İşte bir noktada bu hainliği yapanlar, kazdıkları çukura birgün kendilerinin ve çoluk çocuklarının da düşebileceğini hesaplayamamakta ve suçu işlerken, yaptıklarının başkaları kadar kendileri ve yakınları için de zararlı olacağını kestirememektedirler.

Parafin likid dediğimiz ve bu defa zeytinyağlarına karıştırılan madeni yağ insanın bağırsaklarında parçalayıp sindirilemez. Başka bir deyimle Tanrı insanların gün gelip, şu veya bu şekilde makine yağı yiyeceklerini tahmin edemediği için, insanı yaratırken, uzviyetini yalnız, süt yağı, zeytinyağ, ayçiçeği yağı, mısır yağı gibi doğa'da bulunan yağlarla beslenebilecek şekilde yaratmış ve madenî yağları parçalayıp sindirme yeteneği vermemiştir. Onun için bu yağlar insan vücuduna, zeytinyağı ile karışık olarak girdiklerinde , bağırsaklar bunları ayırır ve dışkı ile dışarı atarlar. Karışık zeytinyağı ile beslenenlerde bundan dolayı ishaller görülebilir ve makine yağının nisbeti yükseldikçe, bu ishaller daha ciddî bir hal alırlar. Hele çocuklar için, bilhassa yaz aylarında çok tehlikeli ishal vakalarının ortaya çıkmasına sebep olurlar.

İshal olan kimseler, yedikleri yiyeceklerden gereği gibi faydalanamadıkları için bunlar da ziyan edilmiş ve yabana gitmiş olurlar. Kısacası bu çeşit yağlarla beslenenler belirli bir süre içinde tam bir beslenme bozukluğuna maruz kalarak zayıf düşerler. İshal insanı güçten düşürür ve iş göremez hale getirir. Bu hale gelmiş olan insana diğer hastalıklar kolayca hücum eder ve yerleşirler. Durumu daha iyi anlayabilmek için makine yağı katılmış zeytinyağı ile beslenen insanların maruz kalabilecekleri sağlık bozukluklarını sıra ile açıklamaya çalışalım.

- **Vitamin A, Vitamin D, Vitamin E, Vitamin K gibi yağda eriyen vitaminler, bağırsaktan kana geçebilmek için bağırsaklarda bir miktar tabii yağın (zeytinyağı, sadeyağ) bulunmasına ihtiyaç vardır. Eğer bu yağlar sindirilemeyen parafin ile karıştırılacak olursa vitaminler parafinde erimiş olarak bağırsaklardan atılır ve bu suretle bu kimseler bu vitaminleri yeterli bir**

Ges-İş ile Genel-İş Sendikalarının ortaklaşa çıkardıkları ve Doç. Dr. Osman Koçtürk'ün hazırladığı «Zeytinyağ Rezaleti» yayınında aşağıdaki yazı çıkmıştır.

Yazan : **Doç. Dr. Osman N. KOÇTÜRK**

şekilde almış olsalar bile bir süre sonra bunların yetersizliğine maruz kalırlar.

Bu vitaminlerin yetersizliği halinde şu arızalar ortaya çıkmaktadır.

- **Makine yağı karıştırılmış zeytinyağı ile bilmeyerek uzun süre beslenmeye çalışmış bir insanda ortaya çıkacak olan Vitamin A yetersizliği öncelikle gözlerde gece körlüğü ve KSREOFTALMİ denilen bir hastalığa sebep olur. Bu insanlar hastalıklara direnemezler. Cilt hastalıkları, sindirim kanalı hastalıkları o insana kolayca musallat olurlar.**
  Gençlerde gelişme yavaşlar ve hatta durur.
- **Vitamin D yetersizliğinde kemik hastalıkları ortaya çıkar. Bu hastalıklar gelişme çağında olan çocuklarda daha sık ve daha çok görülür.**
- **Vitamin E yetersizliğinde cinsel fonksiyonlarda aksama görülmektedir.**
- **Vitamin K yetersizliğine uğramış olan kimselerde kan pıhtılaşma kabiliyetini kaybeder. Bu hale gelmiş işçiler bir iş kazasında kanları durmayacağı için ölürler. Hamile kadınlar doğum sonu kanamalarda ayni sebepten vefat eder ve hem bir insan kaybedilmiş, hem de bir yavru öksüz bırakılmış olur.**
- **Makine yağı ile karıştırılmış yağla beslenenlerde felçler görülebilir. Nitekim Fas vakasında bu hal görülmüştü.**
- **Bu yağları kullananlar bir süre sonra safra kesesi ve karaciğer hastalıklarına tutulabilirler.**

İş bu hale gelince insanların küme küme hastahanelere düşmelerine ve avuç dolusu para verip ilâç almalarına şaşmamak lâzımdır. Bu ilâç paralarının da nereye gittiğini ve bu işten kimlerin para kazandığını daha önce açıklamıştık. Masum insanları, alınlarının teri ile para kazanıp çoluk çocuğunu namusu ile geçindirmeye çalışanları bu açıklamalar her halde etkileyecektir. Hainler suçu işlerken belki de yaptıklarının toplum için bu derece zararlı olabileceğini bilemiyorlardı. Fakat artık suç işlenmiş ve gazete haberleri doğru ise 1955 den bu tarafa kullanageldiğimiz bu yağlar bizi zehirleyebildiği kadar zehirlemiştir. Kanser vak'alarının hızla artışına bir sebep bulamayan Sağlık Bakanlığı da artık oyların nereden arttığını anlayabilecektir.

Eğer kullanılan makine yağı kanser yapıcı maddeleri de ihtiva eden iyi temizlenmemiş bir yağ ise, o zaman kansere de sebep olabilir. Masum insanların kıvrana kıvrana ölmelerine sebep olan bu korkunç hastalık, Türkiye'de hızla artıyorsa bunda hilekâr yağcıların da payı vardır.

Görüldüğü gibi suç büyük ve halkın gördüğü zarar da küçümsenmesi mümkün olmayacak kadar ciddidir. Başka ülkelerde böyle olaylar ortaya çıkınca Tüketici grupları temsil eden sendikalar ile birlikte «Anneler», kadın cemiyetleri derhal faaliyete geçip olayları protesto eder ve tekrarını bu yoldan önlemeye çalışırlar. Biz de ise iş gene ilgililere bırakılmış bulunuyor.

Oysa ki bu mesele Türk kadınlarını ve Türk anasını her şeyden çok alâkadar etmektedir.

Artık meselelerimize sahip çıkmayı bilmeli ve olaylar karşısında kendimize düşeni yapmalıyız. Bu yapılmayacak olursa fırsatçılar ortamı boş bulmakta ve bize her türlü fenalığı yapmak için ellerinden geleni ve akıllarına düşeni uygulamaya sokmaktadırlar.

Şüphesiz Türkiye'de hileli ve bozuk olan tek besin zeytinyağı değildir. Sadeyağlar, tereyağlar ayni şekilde yabancı maddelerle ve belki de kanser yapıcı boyalarla karıştırılmaktadır. Sucuk, salam ve sosislere at ve eşek etlerinin karıştırıldığını, tatlılarda sakarin kullanıldığını sütle peynire hile yapıldığını hep duyuyoruz. Tarımda kullanılan zehirli ilâçlar meyve ve sebzelerin üzerinde eser miktarda kalmakta ve bizi yavaş yavaş zehirleyerek, bir gün bir kanser olayının ortaya çıkmasına sebep olmaktadırlar. Bütün Dünya ilim adamları ile hükümetleri, halkın yiyeceği ile aldatılıp zehirlenmesini önlemek için seferber olmuş durumda iken, biz bu işlere hiç aldırmadığımız için, ölen ölmekte kalan kalmaktadır. Ölmeyip aramızda kalanların da sıhhatli kişiler olduklarını söyleyemeyiz. Bu işlere dikkat eden Amerika, İngiltere, Batı Almanya gibi ülkelerde ortalama ömür 70-71 yıl iken, bizim gibi besin ve beslenme işini kulak arkasına atmış olan Hindistan'da ortalama ömür 33 yaşa kadar kısalmış bulunuyor. Türkiye'deki durumun ne olduğunu ise Tanrı'dan başka kimse bilmemekte ve nikbin kişiler bu sürenin 54 yıl ve bedbin olanlar ise 33 yıl olduğunu söylemektedirler. Biz 33 yıl diyenlerin daha doğru konuştuklarına inanıyoruz. Çünkü böyle bir ülkede ömür daha uzun olamaz.

İşçinin yönetime katılması

Yazan:
Gül Neş'e EREL
Türk-İş Araştırma Merkezi
Direktör Yardımcısı

İşçinin yönetime katılması fikri, işçi hareketi kadar eskidir.

Endüstrileşme, tüm ekonomide hakim hale gelip, sosyal kalkınmayı etkilemeye başladığında, yeni, tehlikeli ve kaçınılmaz bir problemle karşı karşıya kalınmıştır: İşçiler meşru haklarını isteme yeteneğine sahip değillerken, inisiyatif işverenin elinde idi ve beşeri özellikleri hiç dikkate alınmadan, zorlayıcı üretim sisteminin kurbanı durumunda, işverenin keyfi kararlarına uymak zorundaydılar. Bu haksızlık, işçinin yönetime katılma fikrini doğurmuş ve geliştirmiştir. İşçi, çalışma hayatında da siyasi hayatta olduğu gibi sesini duyurabilmeli, arzusunu açıklayabilmeli ve önemli bir unsuru olduğu üretimin sorumluluğunu paylaşabilmeliydi. Çalışanların tasavvur dahi edilemiyecek sefaleti, sendikalaşmanın ve asgari yaşama standardının sağlanması gerekliliğini ortaya koyuyordu. Bu ancak toplu sözleşme ile elde edilebilirdi. Böylece, kendilerinin hergün artan önemini kabul ettiren işçiler ve onların teşkilâtları, politikada hedef ve endüstride danışılacak, görüşleri dikkate alınacak bir güç haline gelmişlerdir.

Bu nedendir ki, siyasi demokrasinin tamamlayıcısı olan endüstriel demokrasiyi doğurmuş ve işçiler seslerini duyurma hakkına kavuşmuştur.

Hür bir cemiyette bütün demokratik kuruluşlar, meşru nizamın çatısı altında kendi gaye ve konularını açıklarlar. Gerek çalışanlar, gerekse onların teşkilâtları, işyeri yönetimine katılmayı, yalnız işin gelişiminde değil, aynı zamanda kendi görüş ve politikalarını kabul ettirme şeklinde anlarlar.

Temelde, bütün dünyadaki işçi örgütleri arasında bir amaç birliği olmakla bearber çeşitli memleketlerdeki uygulama, farklılıklar göstermektedir.

FRANSA, İTALYA VE AMERİKA'DA:

Fransa ve İtalya'daki radikal sendikalar, sınıf mücadelesi içinde çalışanlara eşit hak için mücadele etmişler ve bu hakkı sağlamanın tek yolu olarak da kapitalist sisteme karşıt olan bir sisteme inanmışlardır. Bu görüşten hareketle, varolan ekonomik ve sosyal düzende karışıklık yaratmak gayesiyle güçlerini sınıf kavgasını teşvik için kullanmışlardır. Ancak, şunu da belirtmek yerinde olur ki, İtalyan işçi örgütlerini bu yolda teşvik eden nedenlerden biri de, kanunlarla, işçiye yönetime katılma hakkının tanınmamış olmasıdır. İtalya'da işçinin yönetime katılması, sendikaların taplu sözleşme masasındaki güçlerine bırakılmıştır.

Amerikan sendikaları ise, değişik bir yol seçmişlerdir. Ekonomik ve sosyal bünyeye karşı çıkmak yerine, onu olduğu gibi kabul etmişler, cemiyet içinde kendilerini pazardaki taraflardan biri olarak sürmüşlerdir. Onlar gayretlerini işçinin fiyatını mümkün olduğu kadar yükseltmek ve çalışma şartlarını en iyi şekle sokmak için kullanmışlardır.

Belirli bir yön takip etmeden, devletin tanıdığı imkânlardan en fazla faydayı sağlama şeklinde özetlenebilen bu yol da, işçinin yönetime katılmasının bir çeşididir.

ALMANYA'DA

Yukarıda açıklanan her iki yolu da reddeden Alman sendikalarının gayesi, daha geniş bir yönetime katılmayı sağlamaktır. DGB'nin görüşüne göre gaye, «ne cemiyet düzenini zorla değiştirmek, ne de bu düzen içinde belirli bir grubun gelirini mümkün olduğu kadar yükseltmektir. Sendikalar, belirli bir grubun temsilcisidirler, koruyucusudurlar. Ancak, sendika sadece bu demek değildir. Alman sendikalarının genişliği, önemi ve fonksiyonları sebebile, demokratik düzenin ayrılmaz parçası ve sistemin garantisidirler. Alman sendikalarının ana gayesi, demokrasinin temel politikasının sorumluluğunu paylaşmak ve hattâ elde etmektir.»

Daha 1879 yıllarında fabrikaların, artık «işverenin evi» değil, «büyük bir Kamu örgenliği-uzviyeti» olduğu kabul edilmişti. Modern işletmeler, artık sadece, teknik tesislere ve üretim araçlarına sahip olanların kişisel kullanılımına bağlı bulunmaktan çıkmış, ister sermayedar, ister ücretle çalışanlar olsun, bütün ilgililerin geleceğine tesir edecek ortak bir hayat unsuru haline gelmiştir. İşçilerin sorumluluk hissine sahip olmalarının, neticesi olarak Alman Sendikalar Birliği, «kararlara katılma hakkının verilmesi» yolundaki arzusunu, başlıca fikri mücadele konusu olarak ele almıştır. Uzun çabalar sonucu 11. Ekim. 1952'de işçilerin, işletmelerin sevk ve yönetimine katılmasını öngören «İşletmeler Temel Kanunun» Meclis'den çıkmıştır. Sendikalar birliği, bu kanun hakkmdaki görüşünü şöyle ifade etmişti: Ekonominin demokratlaştırılması.

İşletmeler Temel Kanunu, başta işletme kurulları olmak üzere, çeşitli organların kurulmasını öngörmüştür.

Kanunun 8. maddesine göre; devamlı olarak 5 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmelerde, seçme hakkına sahip en az 3 kişi bulunduğu takdirde, bir İşletme Kurulu seçilir. Tarım İşletmeleri için, gerekli işçi sayısı 10'dur. İşletme Kurullarını meydana getiren üye sayısı, işletmede çalışanların adedine göre, kademeli şekilde düzenlenmiştir. İşçilerle, müstahdemler, İşletme Kurulu seçimlerine aynı haklarla katılacak ve sayıları oranında üye seçeceklerdir.

Kiliseler ve Birlikler, geniş anlamda işyeri yönetimine katılmayı daha da geliştirilmek üzere sendikalarla yakından işbirliği yapmaktadırlar.

BİZDE :

Türkiye'deki duruma gelince; yukarıda kısaca açıklamağa çalıştığımız 1952 tarihli Alman «İşletmeler Teşkilât Kanunu» nun, işletme kurullarına işçi katılmasını öngören hükümleri ilkel bir şekli ile bizim 19.3.1964 tarih, ve 440 sayılı «İktisadi Devlet Teşekkülleri ile Müesseseleri ve İştiraklar Hakkında Kanunun» un 8. maddesinde yer almıştır. Ancak, İşçinin yönetime katılması sadece İktisadi Devlet Teşekküllerinin bazılarına yani (sanayi, Tarım ve Ulaştırma alanlarında çalışanlardan geniş ölçüde işçi çalıştıranlar) ait kaldığı gibi, Yönetim Kurulunda bulunabilecek işçi üye sayısı da ancak bir'dir.

Yönetim Kurullarında bulundurulacak işçi üye sayısının yetersizliğine ek olarak, işçi üyelerin oy hakkı da «en çok beşte bir» olarak kısıtlanmıştır. Öte yandan, «geniş ölçüde işçi çalıştıran» deyiminin, kanunda tarifi verilmemiş, takdir hakkı hükümete bırakılmıştır. Hükümetin tesbit ettiği «10.000 ve daha fazla» sayısı, Avrupa standartlarının bile çok üstündedir.

Emekleme devrinde olan ekonomimiz için büyük işletmeden 10 bin ve daha fazla işçi çalıştıranlar anlaşılırken, Almanya'da 5 işçi çalıştıran bütün işyerlerinde işçinin yönetime katılması, aradaki çok büyük farkı anlatmaya yeterlidir kanısındayız.

Şimdiki durumda, yalnızca 7 İktisadi Devlet Teşekkülünün Yönetim Kurulunda işçi üye bulunabilecektir ki, bu hak hiç olmazsa 24 İktisadi Devlet Teşekkülünden en az 16 - 17'si için tanınmalıydı.

Bazı büyük işyerleri ile imzalanmış ve imzalanmakta olan toplu sözleşmelerde, İşletme Kurulu veya benzeri hükümlerin yer alması, ilk adım sayılabilir. Ancak, kanunlarımızda sendikaları destekleyici herhangi bir hüküm bulunmaması, sadece kendi güçlerine bırakılmış olması ve işverenlerimizin büyük bir kısmının modern işletmecilik anlayışına sahip bulunmamaları yüzünden, bu konuda hassasiyet gösteren sendikalar büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakılmışlardır.

Haberler

Boru - İş Sendikası Metal - İş Federasyonuna katıldı...

Türkiye Boru — İş Sendikasının 17 Eylül'de Kocaelinde yaptığı Genel Kurulunda Türkiye Metal — İş Federasyonuna iltihak kararı verilmiştir.

Türk — İş Genel Sekreter Yardımcısı Salâhaddin Erkap'ın başkanlığında yapılan kongrede, Türk — İş Genel Sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü, Metal — İş Federasyonu Başkanı Kaya Özdemiroğlu, sendika başkan ve yöneticileri ile kalabalık bir işçi topluluğunun hazır bulunmuştur. Toplantıda bir konuşma yapan Özdemiroğlu işçi milletvekillerinin çalışmalarını açıklamış, İş Kanunu hakkında bilgi vermiştir.

Daha sonra yapılan bir teklifle, Boru — İş Sendikasının Metal — İş Federasyonuna bağlanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

★

PTT — İŞ — İLE HABERLEŞME — İŞ BİRLEŞTİLER

Aynı iş kolunda bulunan **PTT-İŞ ile HABERLEŞME — İŞ Sendikaları,** gettiğimiz ay içinde toplanan Genel Kurullarının kararı ile birleşmişlerdir.

Yeni ve kısa ismi **HABER — İŞ** olan sendikanın Genel Başkanlığına Sabri Durmuş, Genel Başkan Vekilliklerine Nuri Turumtay, Galip Ergincan, Genel Sekreterliğe İzzet Uyar, Mali Sekreterliğe de Selçuk Boran getirilmiştir.

★

HASAN TÜRKAY AMERİKADAN DÖNDÜ

Amerikan Hükümetinin resmi davetlisi olarak bir süreden beri Amerikada bulunan ve sendikal tetkiklerde bulunan Türk - İş Başkan Vekili ve ve Çimse - İş Sendikası Genel Başkanı Hasan Türkay geçtiğimiz ay içinde yurda dönmüştür.

Türkay, gezisinin yaralı sonuçlandığını söylemiştir.

★

PETROL — İŞ SENDİKASI PETROL OFİS İLE SÖZLEŞME İMZALADI

Uzun süreden beri anlaşmazlık halinde olan Petrol — İş Sendikası ile Petrol Ofis, geçtiğimiz ayın ortalarında, Uzlaştırma Kurulu kararına uyarak Toplu İş Sözleşmesini imzalamışlardır.

Ofis işçilerine ücret artışı ve sosyal haklar sağlanan sözleşme, daha önce, Petrol Ofis Genel Müdürlüğünden çıkarılan veya başka yerlere atanan işçilerin durumunda bir değişiklik yapmamıştır. Bu konuda açıklama yapan Petrol — İş Sendikasının bir yetkilisi **«Bu konu vahametini muhafaza etmektedir. Henüz bir ilerleme kaydedilmemiştir»** demiştir.

★

AĞAÇ İŞ'İN İZMİR GREVİ DEVAM EDİYOR

Ağaç — İş Sendikasının İzmir'de kurulu Ege Sandalya Fabrikasında 9 Ağustos'tan beri uyguladağı grev başarı ile devam et mektedir.

Toplu sözleşme görüşmelerinde, üç madde üzerindeki anlaşmazlık uzlaştırma kuruluna intikal etmiş ve kurulun verdiği kararı sendika ve işveren kabul etmemiş, daha sonra sendika greve gitmiştir.

İki aya yakın bir süreden beri devam etmekte olan greve katılan işçilere haftalıkları ödenmekte, ayrıca erzak yardımı da yapılmaktadır. Sendika yöneticileri ile işçiler, haklarının alınmasına kadar grevin devam edeceğini ifade etmişlerdir.

Ağaç — İş Sendikasının grev kararından sonra, işveren de lokavta gideceğini bildirmesine rağmen, henüz uygulamaya geçmemiştir.

★

ALMANYADAN DÖNEN 110 TÜRK İŞÇİSİ FABRİKA KURUYOR

Almanya'da iki yıl çalışarak yurda dönen 110 işçi, Hendek ilçesinin Soğuksu köyünde bir konserve fabrikası kurmak üzere teşebbüse geçmişlerdir.

Köydeki zenginlerin de katılmalarını sağlayan işçiler, 1 milyon lira sermaye ile kurulacak fabrikayı yakında faaliyete geçireceklerdir.

Bu fabrikanın mamulatı Sakarya, Bolu ve Bilecik'in sebze ve meyvelerini konserve haline getirecek ve Almanya'ya ihraç edecektir.

★

TEKSİF SENDİKASI 3 SÖZLEŞME İMZALADI

Teksif sendikası, geçtiğimiz ay içinde Bursa ve Uşak'ta üç iş sözleşmesi yapmıştır.

Bursa'da **Nazmi Tunçdöken dokuma fabrikası,** Uşak'ta da **Zeki Göbelez ve Mustafa Göbelez**-a ait işyerlerinde yapılan sözleşmelerle, ücret artışları ve yeni sosyal haklar sağlanmıştır.

★

SOSYAL-İŞ SENDİKASI YÖNETİCİLERİ TÜRK-İŞ'E TEŞEKKÜR ETTİ

Türk-İş'in yaptığı uyarmaları dikkate almayarak greve giden Sosyal-İş Sendikası yöneticilerinden bir grup, geçtiğimiz ayın ortalarında Türk-İş Genel Merkezi'ni ziyaret ederek, «Türk Sendikacılık Hareketine bağlılıklarını» belirtmişler, ikazları dikkate almamış olmanın üzüntüsü içinde olduklarını açıklamışlardır.

Türk-İş Genel Merkezi'ne ellerinde bir buket çiçekle gelen Sosyal-İş Yönetici ve üyeleri Türk-İş yöneticileri ile görüşmek istediklerin belirtmişler, önceki ay Türk-İş Genel Merkezi'ne koydukları üzerinde «İşçi bizden yana, siz kimden yana!» yazılı çelengin bir düşüncesizlik eseri olduğunu söylemişlerdir.

Sosyal-İş yönetici ve işçilerine, Sosyal Sigotralar Kurumu'nda çıkan uyuşmazlıkların temelde yattığı, kanunlarla sağlanabilecek teminatlar elde edilmeksizin girişilecek teşebbüslerde başarı oranının az olacağı, Türk-İş'in bu alanda yapmakta olduğu mevzuat çalışmaları yeniden anlatılmıştır.

★

TARIM-İŞ KANUNU TASARISI SONA ERDİ

Tarım işçilerinin çalışma koşulları ile ücret statülerini düzenleyen Tarım-İş Kanunu tasarısı üzerinde Çalışma Bakanlığı tarafından yapılan hazırlıklar sona ermiştir. Yakında Bakanlar Kuruluna gönderilecek olan tasarı, aynen kabul edildiği takdirde, haklı bir sebebe dayanmadan işinden çıkarılan tarım işçisine tazminat verilmesini öngörmektedir.

Ücretlerin de en geç haftada bir ödenmesini, ancak işçinin isteği ile iki hafta veya bir aya çıkarılabilmesini de zorunlu gören tasarıda asgari ücretler İş Kanunu hükümlerine göre uygulanacaktır.

★

«ORTAK PAZAR» SEMİNERİ YAPILDI

Geçtiğimiz ay içinde yurdumuzda düzenlenen **«Ortak Pazar Semineri»** nde bir konuşma yapan AET İş Gücü komisyonu temsilcisi M. Jean Geldens, **«Türkiye 1970 yılından itibaren Ortak Pazar ülkelerine tercihli olarak işçi gönderebilir»** demiştir.

1 Temmuz 1968 yılından itibaren tek biçimli işçi kartlarının yürürlüğe gireceğini açıklayan Geldens şunları söylemiştir:

«Türkiye 1970'de hazırlık dönemini tamamlıyacak ve geçiş dönemine girecektir. Varılan anlaşmaya göre, bu dönemde Türk işçilerine üçüncü ülkelere nazaran imtiyazlar tanınacaktır. Bunun daha önce mümkün olacağını sanmıyorum AET ülkeleri göçmen işçilere eşit haklar tanıyarak istihdam politikasında hak sız rekabeti önlemeyi arzulamaktadır.

★

TEKSİF SENDİKASININ BİLDİRİSİ

Teksif Sendikası, Yargıtay'ın aldığı bir karar hakkında geçtiğimiz ay içinde bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride şöyle denilmektedir:

«Teksif Sendikasının 18 Temmuz 1965 tarihinde akdedilen 3. Genel Kuruluna yapılan itiraz sonucu, Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesince kongre kararlarının iptalini karar altına almıştır. Ancak bu karara karşı kanunun tanıdığı itiraz yolları henüz kapanmamış ve bu karar çetin bir mahiyet almamıştır. Kaldı ki, devam ettiği esnada ve 19 Mayıs 1967 tarihinde Teksif, bir genel kurul toplantısı daha yapmış ve yeni kurulları iş başına getirmiştir.

İptaline karar verilen ve fakat henüz kesinleşmemiş olan 1965 Genel Kurulunun 967 Genel Kurulunda seçilen kurullarla herhangi bir ilişkisi yoktur.

Sendikadan ihraç edilen İstanbul Şubesi yöneticileri, mahkeme tarafından yapılan tespitle de sabit olduğu üzere, sendikanın 208 bin lirasını zimmetlerine geçirdikleri için sendikadan uzaklaştırılmışlardır.

İhraç keyfiyeti 1965 Genel Kurulundan önce değil, bu Genel Kurulda seçilen onur kurulunun kararı ile vukubulmuştur.

1967 Genel Kurulunda alınan kararlarla, Onur kurulunun suistimalcilerin ihraç tasarısı onaylanmış ve ihraç edilenlerin itirazları reddedilmiştir.

19 Mayıs 1967 de seçilen Teksif yöneticileri, işbaşında ve üyelerine hizmet yolundadır.»

İŞÇİ MESKENLERİ KONUSUNDAKİ TASARI MECLİSE VERİLDİ

Millet Meclisi gündeminde bulunan, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü teşkilat kanun tasarısının kanunlaşmasından sonra, işçi meskenleri kredisi doğrudan doğruya sigorta tarafından verilecektir.

İlgililerden alınan bilgiye göre, konut edinme olanakları şöyle sağlanacaktır:

1 — Kurum, tüzükte tespit edilecek şartlara göre işçi mesken leri yapacak ve bunu belirli şartları edinmiş işçilere verecektir. Bu haktan yararlanmak için iki yıl aralıksız sigorta primi ödemek zorunludur. Kurumun kendi bünyesinde kurulacak teşkilat tarafından yapılacak olan bu konutlar işçilere teslim edilecektir. İşçi bu konutların bedelini 20 yıl içinde ödeyecek ve alınacak faiz yüzde 3-6 arasında kararlaştırılacaktır.

2 — Kurum işçiye doğrudan doğruya nakit para vererek işçinin istediği yerden ev veya daire almasına yardım edecektir.

İlgililer tasarının 1968 de kanunlaşarak uygulamanın 1969 da başlayacağını söylemişlerdir.

★

GENEL-İŞ SENDİKASI BİLDİRİ YAYINLADI

Eylül ayı başında toplanan Genel-İş Sendikası Merkez Yönetim Kurulu yaptığı toplantılar sonucunda bir bildiri yayınlayarak, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanun tasarısı ile diğer yurt sorunları hakkında açık lamalarda bulunmuştur.

Genel-İş Sendikasının bildirisi şudur:

«Milletlerin insan haklarını çalışanın çalıştırına karşı korunmasını ve kalkınmayı sosyal adalet ülkeleri ışığı altında gerçekleştirmeye çalıştıkları bir asırda bulunuyoruz.

Esefle ifade edelim ki, ülkemizde, asrın icaplarının dışında hala geleceğimizi etkiliyen olumsuz köhne fikirler ve çıkar mücadeleleri toplum hayatında iler-

lemeyi önleyici faktör olarak geçerli kılınmak istenmektedir.

Toplum yapısının değişmez unsurları olan emekci kitlelere karşı çıkar çevrelerinin etkisi ile yöneticilerden gelen baskının yeni iş kanunu ile başlıyan olumsuz gelişmeleri, geniş halk kitlelerinin aleyhine işletilen asgari geçim indirimini erteleyen kanunun bir yıl daha uzatılmasıyla bir kerre daha kendini göstermektedir.

TOPLU SÖZLEŞME VE GREV TASARISI

Toplu İş sözleşmesi, Grev kanunu üzerinde yapılmak istenilen değişiklik ise, Anayasa ile sağlanan hakları çiğnemek ve demokratik rejim aleyhine belirli bir azınlığı mutlu kılma amacını gütmektedir. Yukardan beri sıralanan tasarrufları Türkiye'de alın terine ve onun temsilcileri olan sendikalara boyunduruk vurma eğitimi olarak nitelemekteyiz.

Seçim öncesinin mutad propağanda nutuklarında, bayram günlerinde millet huzurunda hükümet temsilcileri tarafından tekrarlanan «ileri» kelimesi, uygulamada yalnızca geriye doğru işletilmekte, 1961 Anayasası ile alınan ferdi temel haklardan yok edilmek istenilmektedir.

Bu görüşledir ki, Türk sendikaları yurttaşlara Anayasa ve onun garantisi altındaki yasalarla tanınan hakların korunması ve geliştirilmesi konusunda daima yardımcı olacak, hakları baltalamak eğilimlerine ise, sonuna kadar karşı çıkacaktır.

Az gelişmişlikten kurtulmayı sosyal adaletin korunması, kalkınmanın bir azınlığın aşırı zenginleşmesi değil, toplum içindeki sınıf farklarının alt seviyeye indirilmesi, fertlerin insanca olanaklarına kavuşturulması, emeğin değerini bulması, ülkenin iç ve dış itibarını sağlamlaştırmasın da görmekteyiz.

SÖMÜRÜLMEĞE KARŞI

Bu hedeflere imkanlarımızın iç ve dış çıkar çevrelerinin tasallutundan korumakla ulaşılacağı kanaatimiz kesindir. Ülkemizin yer altı servetlerinin ve diğer doğal kaynaklarının toplum aleyhine sömürülmesine karşıyız. Az gelişmiş ülkeleri basamak yaparak kalkınan, sözde dost ülkelere karşı doğal servetlerimiz üzerinde verilen tavizleri tasvip etmiyoruz.

Ülkemizde sınıflar arasındaki büyük farklığın hatta uçurumun başlıca nedeni olarak, milli gelirlen ülkenin insanlarının tam ya rarlandırılmamış olmasını görmekteyiz. Toprak dağılımı ise, ülkemizde sefaletin yaygın oluşunun başlıca unsurları arasında, hatta başında sayılabilir. Kalkın mamızı olumsuz yönte etkileyen sayısız önemli problemlerin çözümü toprak reformunun gerçekleşmesi ile sağlanabilir.

TOPRAK REFORMU

Toprak reformu tarım sektöründe verimliliğin artmasını sağ layacak, toprağına bağlı köylünün şehre akınım önleyecek, yeni iş sahaları meydana getirdiğinden mevsimlik işsizlik büyük ölçüde azalacak ve tarıma bağlı büyük kitlenin yaşantısmda refaha doğru ileri adım atılmış olacaktır. Tarım iş kanunu ile işsizlik sigortasını da bu alanda öncelikle ele alınması gerekli konular arasında görmekteyiz.

Karma ekonomi anlayışı içinde, özel sektörü milli ekonominin ayrılmaz parçası saymaktayız. Ancak sermayesini alın terini sömürerek kabartan, işçiyi hala köle düzeninde tutmak isteyen, kazancını namus ölçüleri içinde vergilendirmeyen, iç ve dış pazarlarda ülkemizin itibarını ze deleyen özel sektörün de şiddetle karşısındayız. Hükümetin bu nitelikleri özel sektörü himaye eder tutumunu ise, ibretle seyretmekteyiz. Son olayların ışığı altında toplumu doğrudan doğruya ilgilendiren, memleketimizin çıkarlarıyla ilgili dallarda devletin faaliyette bulunmasını zorunlu görmekteyiz.

Kalkınmayı yalnızca bordrodan ücret alan, dolaylı vergilerle kıs kıvrak bağlanan işçi, memur, esnaf ve geniş halk toplulukların dan bekleyen vergi adaletsizliğinin de Anayasanın öngördüğü yönde ıslahı zaruretine inanıyoruz.

Sosyal ve ekonomik yapının dengesizliklerinin sonucu olarak milli bütünlüğümüzü sarsacak noktaya gelen aşırı cereyanların karşısındayız. Ülkemizin geleceğinin milliyetçi bir birlik anlayışı içinde, sosyal adalet ilkelerine bağlı olarak yürütülecek politika ile sağlam temeller üzerinde yükseleceğine inanmaktayız.»

★

«GİZLİ RAPORLA» İLGİLİ MADEN İŞÇİLERİ FEDERASYONUNUN YAYINLADIĞI BİLDİRİ

Geçtiğimiz aym önemli olayları arasında yer alan Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürü Behzat Firuz'un, Başbakan Süleyman Demirel'e verdiği gizli raporla ilgili olarak, Türkiye Maden İşçileri Sendikaları Federasyonu bir bildiri yayınlayarak, Genel Müdürün davranışını yermiştir. Raporun Zonguldak havzasında büyük bir huzursuzluğa sebep olduğu belirtilen bildiride, Genel Müdürün politikaya girerek kanunlarımıza göre suç işlediği kaydedilmekte ve şöyle denilmektedir:

«T. K. İ. Genel Müdürünün eski saray entrikalarını gölgede bırakacak bir davranışla başbakana gizli raporlar vererek, jurnalcilik yaptığı iddia olunmaktadır.

Böyle bir davranış en hafif tabiri ile iğrenç, olarak nitelenir.

BİR ÇEŞİT JURNALCİLİKLER,

Basiretsiz, görevini gereği gibi yapma yeteneklerinden yoksun, iki yüzlü kişilerin mevkilerini koruyabilmek için tek çıkar yolları olmaktadır.

T. K. İ. Genel Müdürü, basiretsiz ve beceriksiz tutumu ile Zonguldak kömür havzasında iş çiler arasmda huzursuzluklar çık masına ve dolayısı ile 1965 te Zonguldak'ta iki işçinin şehit olması ile sonuçlanan olayların doğmasına sebeb olmuştur. Aynı

basiretsiz tutumu ile genel müdür Zonguldak Havzasını bir huzursuzluk diyarı haline getirmiş, işyerine partizanlığı sokmaya, çalışmış, işçileri kamplara ayırmış, sendikaları bölmek amacı ile yeni sendikalar kurulmasının teşvikcisi olmuştur. Şu anda, genel müdürün tutumu yüzünden Zonguldak kaynayan bir kazan halini almıştır. Her an yeni olayların doğabileceğini çok iyi bilen genel müdür, kendi hatalı tutumunu değiştireceği yerde suçu başkalarının üstüne atmakta ve işçiyle askeri karşı karşıya getirmek için Zonguldak yakınlarında askeri birlik bulundurulmasını istemektedir.

Behzat Firuz, kendi hataları yüzünden çıkabilecek olayları bastırabilmek ve mevkiini muhafaza edebilmek için asker ve polis kuvvetlerinden medet ummaktadır.

İşçiyi şımarık diye niteleyen. Behzat Firuz, polis ve askeri kuvvet yardımı ile devam ettirip, sağlamlaştırmaya çalıştığı genel müdürlük saltanatında, işçi haklarının aranmaması için sendikaların da ortadan kalkması gerektiği inancındadır. Bu yüzden, biryandan sendikalar kanununun değiştirilmesi tavsiyesinde bulunurken, öbür yandan da Zonguldak'ta işçiyi temsil eden en büyük ve güçlü kuruluş olan, fedarasyonumuz üyesi Zonguldak Maden İşçileri Sendikasını kötülemeye çalışmaktadır. Behzat Firuz, fedarasyonumuzun bu güne kadar çeşitli defalar yaptığı uyarmaların ve Zonguldakta işçiye yapılan baskıların önlenmesi için teşebbüse geçmesini kendi mevkii için bir tehlike saymış, uyarmaları dikkate almak istememiştir.

SUÇ İŞLENMEKTEDİR

T. K. İ. Genel Müdürü, gizli raporu ile politikaya da girerek, kanunlarımıza göre suç işlemiştir.

T. K. İ. Genel Müdürü Behzat Firuz'un mevkiini sağlamlaştırmak, kömür havzalarında derebeylik devrinin baskıları ile işçiyi kayıtsız şartsız hakimiyeti altına almak için bugüne kadar giriştiği hareketler sayılamıyacak kadar çoktur.

Başbakana gizli rapor sunduğu iddiasını reddeden Behzat Firuz'un cevap vermesi gereken bazı sorular vardır:

1 — İşçiyi parçalamak, sendikaları bölmek, güçsüz hale getirmek için yeni sendikalar kurulmasının teşvikcisi olmuş mudur? 1963 yılında bölge sendikaları kurucularına fevkalâde prim verilmiş midir?

2 — Bölge sendikaları ile işçiyi parçalama arzusu başarıya ulaşamayınca, yeni bir sendika kurdurulma yoluna gidilmiş midir? Bunun için Zonguldak'ta yeni kurulan Maden işçileri sendikası genel müdürlükçe desteklenmiş midir? Bu sendika yöneticilerinin ücretleri artırılmış mıdır? Bazı bölge müdürleri yeni sendikanın başkanı ile birlikte işyerlerini dolaşarak, işçiye yeni yeni sendikaya üye olmaları için baskı yapmışlar mıdır?

3 — Çorum Alpagut Dodurga işletmesinde ikinci sendika genel müdür tarafından kurdurulup desteklenmiş midir?

BAŞBAKANA SORU

4 — Türkiye Maden İşçileri sendikasının 1963 Temmuz'unda yapılan kongresinde Genel Müdürlüğün iki temsilcisi gönderilmiş ve bu temsilcilerden biri, işveren vekili olduğu halde, kanunlara aykırı bir şekilde, başkanlık divanında görev almıştır. Bu olaydan genel müdür Behzat Firuz'un haberi var mıdır? Haberi varsa, ne gibi bir işlem yapmıştır?

Bütün bunlardan sonra, Türkiye'deki bütün maden işçilerini temsil eden fedarasyonumuz Başbakana da bir soru sormak istemektedir:

Gizli raporlar, jurnallerle yerini sağlamlaştırmak isteyen, suç işleyen, işçi kanı dökülmesi için tedbirler tavsiye eden bir şahsı görevinde tutacak mısınız? İşçiler aleyhindeki tavsiyeleri uygulayacak mısınız?»

Permi satışı ve otomobil ithali durduruldu

Maliye Bakanlığı geçtiğimiz ayın ortalarında bir bildiri yayınlayarak, yurt dışında çalışan işçilerimizin Türkiye'ye meslekî faaliyetleri ile ilgili olarak ithal edecekleri âlet ve makineler için, Maliye Bakanlığı emrine ayrılan kontenjandan döviz tahsisi taleplerinde uyulması gerekli şartları açıklamıştır.

Buna göre, yurt dışında çalışan işçilerimizden Türkiye'de bir bankaya «döviz çevrilebilir Türk parası hesabı» açtırarak, hesaba en az 24 ay müddetle her ay en az 25 dolar veya karşılığı döviz, en çok 125 dolar gönderenlerden yurda kat'i olarak dönenler, gönderilen miktarın Türk parasına çevrildiğini belirtmek kaydıyla meslekleri ile ilgili kotalarda bulunan âlet ve makina ithali talebinde bulunabilecekerdir.

Ayrılacak döviz miktarı 10 bin doları aşmamak şartı ile, açılan hesabın müracaat anında Türk parasına çevrilen döviz karşılığını geçmiyecektir.

İthali istenen âlet ve makineler ancak bir ünite olacaktır. Söz konusu, en az 24 ay kaydı, bu bildirinin yayımından önce yurt dışına gitmiş olanlardan 1969 yılı ekim ayına kadar Türkiye'ye dönecekler için bu bildirinin yayımından itibaren en geç iki ay içinde açtırmak kaydı ile aranmıyacaktır. Kendilerine bildiri esasları içinde tahsis yapılanlara üç yıl müddetle yeni tahsis yapılmıyacaktır.

Maliye Bakanlığının bu bildirisi 25 Eylül'den itibaren yürürlüğe girmiştir.

Yeni kararname ile permi satışı ve şimdiye kadarki usulle otomobil ithali sona ermiş bulunmaktadır.

OTOMOBİL İTHALİ

Yürürlüğe giren yeni kararnameye göre, **bir yıldan fazla yurt dışında kalanlar, yurda dönüş tarihinden altı ay önce mahalli trafik idarelerine, otomobillerini adlarım kaydettirenler bedelsiz ithalattan yararlanabileceklerdir.** Triptik karnesi ile getirilen otomobillerin ithaline ise izin verilmiyecektir. Bedelsiz ithal yolu ile getirilecek otomobillerin ağırlığı 1600 kiloyu geçmiyecek, yurda giriş tarihinden itibaren ancak 3 yıl sonra tekrar otomobil getirebileceklerdir.

Permi yolu ile otomobil ithalinin durdurulması kararından evvel son 3,5 ay içinde Avrupa'dan yurdumuza 20 bin otomobil girmiştir .

★

Almanyadaki Türk işçi cemiyetleri Federasyonu üyesi İ. Özek'in basın toplantısı

Merkezi Düsseldorf'ta bulunan **«Türk İşçi Cemiyetleri Federasyonu»** Yönetim Kurulu üyesi İbrahim Özek, 12 Eylül'de Gazeteciler Cemiyeti'nde bir basın toplantısı düzenlemiş, **«Almanya'daki işçilerimizin çözüm bekleyen problemlerinin çoğunun henüz ele alınmadığını»** ileri sürmüştür.

«Almanya'daki işçilerin problemlerinin çözümlenmiş olanlarını büyük bir memnuniyet ve şükranla karşılıyoruz» diyen Türk İşçi Cemiyetleri Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi, konuşmasında, **«Türkiye'ye döviz girmesini kolaylaştıracak çeşitli tedbirler»** üzerinde de durmuştur.

BEDELSİZ İTHALAT KARARNAMESİ

Türk İşçi Cemiyetleri Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi, tüm hükümleri 23 Eylül 1967'de yürürlüğe girecek olan **«bedelsiz ithalat kararnamesi»** nin, bugünkü şekliyle yurt yararına işlemediğini ileri sürmüş, Federasyon'un çeşitli zamanlarda yaptığı **«ikazların dikkate alınmaması sonucu 120 bin işçimizin hakları zayi olmak tehlikesiyle karşı karşıyadır»** demiştir.

Almanya'daki Türk İşçi Cemiyetleri Federasyonu yönetimi Kurulu Üyesi İbrahim Özek

Özek, bu konuda şunları söylemiştir:

«...Bu sözlerimizden bedelsiz ithalat kararnamesini benimsemediğimiz çıkarılmasın; aksine, bunu benimsiyoruz. Ancak karar name bu haliyle, yurdumuz için pek kıymetli olabilecek bir döviz kaynağını kurutmaktadır. Almanya'da çalışanlara, Türkiye'ye göndereceksleri döviz karşılığı bedelsiz ithalata izin verilmesi halinde, yurdumuza milyonlarca mark girecektir.»

DÖVİZ FİATLARI

Özek konuşmasında, **«döviz fiatlarına»** da değinmiş, Türkiye'de 1 mark'a karşılık 2 lira 85 kuruş verildiğini, oysa Almanya'da bunun 3 lira 40 kuruşa kadar çıktığını belirterek **«milyonlarca mark'm yurt dışında kalmasına imkan verilmemek isteniyorsa, her şeyden önce, döviz alış fiatları dikkatlice ayarlanmalıdır»** demiştir.

PASAPORT TEMDİTLERİ YURDA DÖVİZ SAĞLAYABİLİR...

Federasyon Yönetim Kurulu üyesi Özek, daha sonra, Almanya'da çalışan işçilerin pasaport sürelerinin uzatılmasında Alman makamlarının 15-25 mark arasında para aldıklarını, Türk makamlarının ise, **«tamamen ters bir anlayış içinde»**, çalışanlardan değil, iş sahibi olmayanlardan para aldıklarını açıklamıştır. Özek, **«pasaport temditlerinde mutlaka para alınmalıdır. Almanya'da çalışanlar yılda veya iki yılda bir, 15-25 mark verebilecek durumdadırlar. Alman makamlarının yaptığı gibi, bu para, çalışsın ya da çalışmasın herkesten alınmalı, yurda yüzbinlerce markın girmesi sağlanmalıdır»** demiş, bu para kesme işleminin seri yapılmasının lüzumuna işaret etmiştir.

«OKUL İSTİYORUZ..»

Almanya'da çalışan işçilerin çocuklarını eğitmek üzere gönderilen öğretmenlerin imkânsızlık içinde olduklarını ve çalışmalarının tatminkar olmadığını belirten Federasyon Yönetim Kurulu üyesi, **«bölgesel olarak yatılı Türk okulları kurulması halinde, bunun çok daha faydalı olacağını, velilerin, bu yatılı okulların finansmanına yardımcı olabileceklerini»** belirtmiştir.

Daha sonra, Batı Avrupa ülkelerinde kurulu Çalışma Ataşeliklerinin imkanlarının ve teşkilatının geliştirilmesinin hizmetlerin iyi yürütülmesi için elzem olduğunu belirten ve Gümrüklerde Türk işçilerine çıkarılan «manasız ve faydasız» güçlüklerden söz eden Özek, **«gümrük resminin, getirilen malın değerine göre, belirli bir yüzde oranında uygulamasını»** istemiş, bu takdirde, fatura ibrazı suretiyle derhal tediyede bulunulabileceğini ileri sürmüştür.

Özek, sözlerine, «Türk basınının Almanya'daki işçilerimizin davalarına yardımcı olması» dileğiyle son vermiştir.

İş hukuku

No : 23 EKİM 1967

Yeni İş Kanununa göre işyeri ★

Yazan :
MUSTAFA ÇENBERCİ
YARGITAY ÜYESİ

I. KONUYA GİRİŞ

«İşyeri», İş Kanununun ana kavramlarından biri olarak, çeşitli nedenlerle, Kanunun bir çok maddesinde anılmıştır. Hatta Kanun, kendi uygulama alanını çizdiği 2'nci maddesinde, işçilerden, işverenlerden ve işveren vekillerinden, işyerlerinin işçileri, işverenleri ve işveren vekilleri olarak söz etmiştir (1).

«İşyeri» kavramı, Sosyal Sigortalar Kanunu ayrık (müstesna) tutulmak üzere, diğer iş kanunları yönünden de büyük önem taşır; Örneğin, işyeri seviyesindeki toplu iş sözleşmelerinin uygulama alanı (2) ve grev kararının kapsamı (3) işyeri kavramıyla yakından ilgilidir.

İşyerinin şeklî hukuk bakımından da önemi vardır. Gerçekten «İş mahkemelerinde açılacak her dava açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir (4). Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz» (5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu, M. 5) (5).

II. TANIM VE KAVRAM

İş Kanununa göre **«işin yapıldığı yere işyeri denir»** (m. I. f.I.) Bu tanım (tarif), eski İş-Kanunundakinden biraz farklıdır (6); fakat burada da «iş» ten maksadın «işçinin gördüğü iş» olduğu açıktır. (7). Bu yön, Sosyal Sigortalar Kanunundaki tanımdan başlıca ayırım noktasını teşkil eder. Zira, son kez anılan kanuna göre «sigortalıların işlerini yaptıkları yerler, işyeridir» (m. 5, f. I).

İlâve edelim ki Sosyal Sigortalar Kanununda öngörülen işyeri, madde hükmünde açıkça işaret olunduğu üzere, sadece «bu kanunun uygulanması» bakımından söz konusudur. O halde, diğer iş kanunları bakımından «işyeri» nin anıldığı durumlarda Sosyal Sigortalar Kanununa açık yollamada (atıfta) bulunulmadıkça bu kanundaki tanım göz önünde tutulamaz. Bu durumda, **«Özel Kanunda hüküm yoksa genel nitelikteki kanun uygulanır»** yolundaki ana kural gereğince İş Kanununa ilişkin esaslar çevresinde sonuca varmak gerekir (8).

Nihayet şu yöne de değinmekte yarar vardır: İşin görüldüğü yerin gerçek veya tüzel kişiye ait olması, o yerin işyeri sayılması yönünden önem taşımaz. Bu hususta işin konusunun da önemi bulunmamaktadır. (İş K.m.2). **«Ticarî mevzuyla iştigal etmiyen işyerleri** dahi, kanunun aradığı şartları haiz ise, İş Kanunu» anlamında işyeri sayılmak gerekir. Meselâ «sırf askerî ihtiyaç için elbise vesaire imal eden dikim evlerinin ve amme ihtiyacı için umumi yol inşa eden Karayolları İnşaat Şantiyesinin durumu böyledir» (9). **Kültür müesseseleri** (10) ile **hastahanelere** (11) ilişkin işyerleri bakımından da durum ayrılık göstermez. Hülâsa, eski İş Kanunun yeni metinde yaşıyan esaslarıyla sınırlı olmak üzere bugün de öneminden hiç bir şey yitirmemiş olan 1.12.1949 gün ve 202 E., 273 K. sayılı Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararıyla (12) birlikte şöyle demek mümkündür:

«Fabrika, Ticarethane, Mektep, Hastahane, banka, sigorta şirketi vesaire gibi müesseselerin iştigal mevzuu ve yapılan işin mahiyeti ne olursa olsun, İş Kanununun 1'nci maddesinin tarif ettiği gibi bir iş akti dolayısyle» çalışılan ve kanunda gösterilen istisnalar dışında kalan «bilûmum işyerleri» bu kanun anlamında işyeridir.

III. ASIL İŞYERİ VE İŞYERİNDEN SAYILAN YERLER

A. Genel olarak

Kanun koyucu, yeni düzenleme biçiminde, «işyeri» kavramının kapsamını daha da genişletmiş bulunmaktadır. Buna göre işyerine bağlı yerlerle eklentilerden başka araçlar da işyerinden sayılmak gerekecektir (İş K.m.I, f. 2) (13). Hiç kuşkusuz, burada, söz konusu olan herhangi bir yer, eklenti ve araç olmayıp, asıl işyerine bağlı yerler, onun eklentileri ve araçlarıdır. **Böylece İş Kanunumuz «İşyerinde teklik» esasını benimsemiş oluyor demektir.** Şu anlamda ki «işyeri», araçları, eklentileri ve kendisine bağlı yerlerle birlikte bir bütün meydana getirir (14).

Duruma aydınlık vermek için, birincilere «asıl iş yeri», ikincilere ise, «işyerinden sayılan yerler» demek uygun olsa gerektir.

İlâve edelim ki bu ayırım, İş Kanunundan doğan haklarda, sorumluluklarda, yüküm ve yüklemlerde bir değişiklik gerektirmez. Örneğin, işçi, asıl işyerinde değil de bunun eklentilerinde iş kazasına uğramış olsa, bu durumda, işçinin haklarında, işverenin borçlarında ve iş mahkemesinin yetkisinde (15) etkili olmaz; asıl işyeri için öngörülmüş olan sağlık ve güvenlik şartları, «işyeri sayılan yerler» için de aynen söz konusudur (16), (17).

B. İşyerinden sayılan yerler

1. İşyerine bağlı yerler: «İşyerinden sayılan yerler» arasında birinci plânda gelen, Kanunun deyimiyle «işyerine bağlı yerler» dir. Hangi yerler, «işyerine bağlı yerler» den sayılmak gerekir? Kanun, bu yönü, doktrine ve uygulamaya bırakmamış, işyerine bağlılıktan neyin anlaşılması gerektiğini genel ölçü olarak, bizzat kendisi göstermiştir (18). **Bu ölçü «işin niteliği ve yürütümü» dür.** (İş K. m. 1, f. 2). Demek ki bir yer, ancak «işin niteliği ve yürütümü bakımından işyerine bağlı» bulunmaktaysa, anılan işyerinden sayılacaktır. Bu duruma göre, bu konuda, bir başka unsur aranmıyacaktır.

Mesela eski İş Kanunu, m. 1, f. son'dan farklı olarak, işin «sabit ve muayyen bir yerde» yapılıp yapılmadığı, bir yerin işyeri sayılıp sayılmaması bakımından önem taşımaz. Eklentiler ve araçlar yönünden de durum ayrımsızdır. Bunun önemi, özellikle yol yapımı ve taşıyıcılık gibi durağan (sabit) ve belirli olmayan işlerde kendisini gösterir (19).

Anılan bağlantı, asıl işyerinin tamamlayıcısı ve ayrıntısı olmak şeklinde belirmektedir. Bu itibarla durum, eski İş Kanununun yürürlüğü sırasında hukukçularımız tarafından çoğunlukla «mütemmim ve müteferri işyerleri» deyimleri üzerinde inşa olunmuştur. Ayni görüş, hatta hukuk yazarlarımıza dayanak olacak şekilde, Yargıtay ve Danıştay kararlarında da hakim bulunmaktadır. Danıştayımıza göre **«Ayni işverenin idaresi altında bulunan fakat ayrı ayrı yerlerde yapılan işler iktisaden bir kül teşkil edecek mahiyette birbirinin mütemmimi ve fer'i iseler ikisinin birlikte bir işyeri telâkki edilmesi icap eder; birinin tatili faaliyeti diğerlerini sekteye uğratır ve maksut olan faaliyet meydana gelmezse mütemmim ve fer'i işyeri mevzu bahis olur»** (20). Gerçekten «muhtelif işyerlerinin birbirinin mütemim ve müteferri addolunarak İş Kanununun şümulüne alınabilmesi için yapılan işin mahiyeti ve yapılma tarzı icabı, işyerlerinin birbirine sıkı surette bağlı veya tabi olması, birinin tatiliyle diğerinin de çalışmaması müstakilen işi meydana getirmemesi halinde mümkündür» (21). Bu itibarla örneğin «Bir istihlâk kooperatifi şirketinin merkez ve şubeleri, ayni ticaret mevzuunu müstakillen sevk ve idare eden ayrı işyerleridir. Bunlar birbirinin mütemmim ve müteferri sayılamaz» (22) (23).

Fikrimce, bu bağlantıyı, asıl işyerinin faaliyetine devam edebilmesinin zorunlu şartı olarak düşünmemek gerekir. Burada, daha çok, bir bütünlük içinde ekonomik yönden daha büyük bir yararın ve çıkarın gerçekleştirilmesi isteği hakimdir: Geniş öçüde konfeksiyon satımı işiyle uğraşan bir işveren, sattığı malları başkalarından satın alacak yerde onları bizzat imal etmekle daha kazançlı bir duruma geleceğini düşünerek, mağazasının arka bölümünde bir atelye açabilir. Bu atelyenin, asıl işyeri olan satış mağazasındaki işin niteliği ve yürütümü bakımından ona bağlı bulunduğu açıktır. Genellikle atelyedeki faaliyetin şu, ya da bu nedenle durması, dışarıdan mal satın alınması olanağının (=imkânının) bulunması sebebiyle, mağazadaki faaliyetin devamına engel olmaz; sadece, maliyete ve kazanca etkili olur. Atelyedeki faaliyetin durması, mağazadaki faaliyetin durması sonucunu doğurmamasından ötürü, atelyeyi mağazadan ayrı ve bağımsız işyeri olarak düşünmek, kanunun amacına uygun düşmez.

Hiç kuşkusuz, «işyerinden sayılan yer» (misalimizde atelye) bakımından bu yolda zorunlu bir bağlantının varlığı söz götürmez.

Zira, atelye, sırf mağazanın mal ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur ve varlık sebebi, bu mağazadır (24), (25).

Eğer bir yer, asıl işyeriyle böylesine bir bağ ile bir bütün teşkil etmiyorsa, bu durumda, «işyerinden sayılan yer» değil, bağımsız ve ayrı

bir yer demektir. Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesinin bir grev olayı dolayısıyla eski İş Kanununun yürürlüğü sırasında ve bir bankanın merkez ve şubeleri çevresinde, konuya eğilen bir kararı, meseleye ışık tutucu niteliktedir. Bu karara göre, «iktisaden bir bütün teşkil edecek nitelikte birbirini tamamlıyacak yerlerle birlikte o «işyeri» tek işyeridir. Fakat aralarında bu nitelikte bir bağ bulunmayan yerler, ayrı ayrı işyerleridir. Bağımsız olarak yani diğer bir işyerine o iş gereğince bağlı olmaksızın çalışan yer bir bağımsız işyeridir. Bankalarda, şubeler ayni işi görürler ve birbirleriyle ve merkezle aralarında işaret olunan anlamda bir bağ bulunmamaktadır. Her şube çalışma alanına giren işlemleri doğrudan doğruya yapmaya yetkili bulunduğundan merkez ve şubeler ayrı ayrı işyerleridir» (26).

Sözü edilen bağlantı, yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ekonomik bir nitelik taşımaktadır. Fakat **sadece ekonomik bir bağlantı, bir yerin asıl «işyerinden sayılan yer» şeklinde düşünülmesi için yeterli değildir; bu bağlantının ayni zamanda hukukî bir niteliği de haiz olması gerekir.** Değişik söyleyişle, asıl işyeriyle arasında hukukî bağ olmayan bir yer «işyerinden sayılan yer» değil, kanuni şartları varsa bağımsız ve ayrı bir işyeridir (27). Bu işyeri kavramıyla İş Kanununun tümünden ve özellikle 1, 2, 3, 11 ve 14, f./4 maddelerinin birlikte incelenmelerinden çıkan zorunlu sonuçtur.

İlâve edelim ki hukuki bağlantı sonradan ortadan kalkarsa «işyerinden sayılma» niteliği de ortadan kalkar (28).

2. Eklentiler: İş Kanunu, m. I, f. 2'ye göre «dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayyene ve bakım, beden veya mesleki eğitim yerleri ve avlu gibi sair eklentiler» de asıl işyerinden sayılmaktadırlar. Fakat eklentiler—Kanunun deyimizle «sair eklentiler»—, bunlardan ibaret bulunmaktadır. Ayni nitelikteki bütün yerleri, eklenti olarak kabul etmek gerekir. Zira, «gibi» edatından da anlaşılacağı üzere, Kanun, eklenti olan yerleri göstermekle sınırlamaya gitmemiş; örnek vermek yolunu izlemiştir. Eski biçim anlatımla söylemek gerekirse, ekentilerin Kanunda belirtilişi «tahdidi» değil, «misalî» dir. Nitekim Sosyal Sigortalar Kanunu, m. 5. f. 2'de «büro» eklenti şeklinde işyerinden sayılmıştır.

Tekrar edelim ki eklentilerin işyerinden sayılabilmesi için «iş» in durağan (= sabit) ve belirli olmasında zorunluk yoktur.

3. Araçlar: Yeni metin, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, eski İş Kanununa oranla, işyeri kapsamını daha da genişleterek, «araçlar»'ı da işyerinden saymıştır. Fakat «araçlar»dan maksat nedir? Kanunda ve Kanunun Gerekçelerinde, bu yönden bir açıklık yoktur (29). İtiraf etmek gerekir ki bu deyim, kararsızlıklara ve görüş ayrılıklarına sebep olabilecek bulanıklıktadır. Nitekim bu kararsızlık, Millet Meclisi konuşmalarında da kendisini göstermiştir (30) (31).

Bu konuda «**Araç**» deyiminin hukukî anlamından hareketle bir sonuca varmak mümkün olsa gerekir. «**Araç**», (v a s ı t a) sözcüğünün Türkçe karşılığı olup hukukça «bizatihi tesiri olsun veya olmasın, fiilin eserinin husulunde dahil olan şey» (32) anlamına gelir. **Buna göre, işyerindeki «iş» e ait sonucun gerçekleşmesine katkısı bulunan ve işyerine bağlı olan yerlerle (=mütemmim ve müteferri işyerleriyle) eklentiler (=müştemilât) dışında kalan (33) bütün şeyler, «araçlar» deyiminin içine girer:** Ambulânslar, taşıt araçları (34), greyderler, buldozerler, vs. bu arada sayılabilir.

★ Yerli metin, mevcut ve ilerde belirtilecek farklara rağmen, eski İş Kanundaki işyerine ilişkin temel düşüncelere esas olarak dokunmamıştır. Bu nedenle, eski İş Kanunun yürürlüğü sırasındaki ilmî ve kazaî görüşlerden, durumun elverdiği oranda yararlanmamız, ya da onlardan söz etmemiz tabii karşılanmalıdır.

(1) Esasen **işyeri, «İş hayatındaki görüşlere göre hizmet aktinin esaslı unsurlarından»** dır. İşçinin rızası olmadıkça işveren tarafından değiştirilemez. (Yarg. 4HD., 18.10.1958 T., 3926 E., 6872 K. - **Öztürk** Fahrettin / **Eruluç** Osman / **Akcollu** Adil / **Şentürk** Ali. Temyiz Mahkemesi Dördüncü Hukuk Dairesi Emsal Kararları, Ankara, 1959, sh: 495).

(2) «İşyeri seviyesindeki toplu iş sözleşmesi, yalnız ilişkin bulunduğu işyerinde uygulanır» (Yarg. 9HD., 10.3.1967 T., 2287 E., 1962 K. - Yayınlanmamıştır).

(3) «Grev kararının kapsamını tayin için işyeri kavramının tesbiti zaruri» dir **(Oğuzman,** Kemal : Grev ve Lokavt, 2. bası İstanbul, 1967) sh: 62).

(4) İşyeri, esasen işçinin çalıştığı yer olduğuna ger, maddede «işçinin işini yaptığı işyeri» denmesinin gereği yoktur.

(5) «Şu duruma göre davacı yetkili mahkeme bakımından bir çeşit seçimlik hakkına sahiptir. Davacı, bu hakka dayanarak. davasını dilerse davalının ikametgâhı mahkemesine; dilerse, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili iş mahkemesine açabilir» (Yarg. 9HD 10.4.1967 T., 2807 E., 3075 K. - Yayınlanmamıştır).

(6) Kanun koyucunun bu değişik tanımla, bu konuda eski İş Kanununa yöneltilmiş tenkitleri karşılamak amacını güttüğü düşünülebilir. (Bkz.: **Saymen,** F. Hakkı: Türk İş Hukuku, İstanbul, 1954, Sh. 181). Fakat itiraf etmek gerekir ki bu tanımın da başarılı olduğu söylenemez.

(7) Belirtelim ki, «işyeri» deyimi, «işletme» (Ticari işletmenin tanımı için, bkz.: TTK. m. 11) ve «müessese» deyimlerinden farklı anlam ifade eder. Bu yön, özellikle 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, m. 45, f. 2'den açık ve seçik surette anlaşılmaktadır. Gerçekten anılan fıkrada «Bir işletme ve müessese veyahut işyerinde» sözlerinin yer alması da bunu göstermektedir. Derhal işaret edelim ki iş kanunlarımız bakımından önemli olan, işyeri kavramıdır (Bkz. ve Krşz.: **Oğuzman,** sge, sh: 60, dipn. 43). İşletme ve müessese kavramları için geniş ve toplu açıklama bakımından, bkz.: Saymen. sge, sh: 185 v.)

(8) Nitekim grev yönünden meseleye değinen Oğuzman da «275 sayılı kanun açısından işyeri kavramını tesbit için İş Kanununun tarifini esas almak gerekmektedir» demiştir (sge, sh: 60 - 61). **Oğuzman'ın** düşüncesine dayanak aldığı Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesinin 2.11.1964 gün ve 6840 E., 7266 K. sayılı kararında (2.11.1964 T., 6840 E., 7266 K. **Oğuzman,** sge.) sh: 197, No. 3; **Onaner,** Baki, Türk İş Hukuku Yargıtay Emsal Kararları. (Derleme), Ankara, 1966, sh: 103 vd.) : «274 ve 275 sayılı kanunlar işyerini tanımlamamışlardır. Bundan çıkan anlam, kanun koyucunun İş Kanunundaki tanımlamayı değiştirmeğe, işyerine başka anlam vermeğe lüzum ve zorunluluk görmediğidir. Eğer böyle bir zorunluk duyulsa ve konuların niteliği de değişikliği gerektirse idi, sözü edilen kanunlarda açıkça belirtilmesi gerekirdi. Nitekim «işveren» «işveren vekili» hakkında sendikacılığın niteliği yönünden görülen zorluk üzerine İş Kanunundaki tanımlamalar bırakılarak 274 sayılı kanunun 3.ncü maddesinde bu kanun bakımından «işveren» ve «işveren vekili» nin tanımlanması yapılarak nitelikleri açıklanmıştır. O halde işyerine ilişkin iddia ve savunmaları, itirazları 3008 sayılı İş Kanunu hükümleri çerçevesi içinde inceleyip çözmek gerekmektedir.»

(9) Yarg. TD., 25.1.1954 T., 8465 E., 441 K. (**Erman,** E. Sabri : İş Davaları ve Tatbikatı, Ankara, 1956, sh: 64, No: 3).

(10) Danıştay,. 6D., 3.5.1948 E., 1362 K. (**Erman,** sge, sh: 94 - 95, No: 4).

(11) Danıştay, 29.12.1950 T., 610 E., 505 K. - (**Erman,** sge, sh: 96, No: 8).

(12) **Erman,** sge, sh: 93 vd.

(13 Sosyal Sigortalar Kurumları, m. 5, f. 2'de de durum aynıdır.

(14) Bkz.: Dipn. 8'de anılan karar.

(15) Eğer dava işyeri esası üzerine açılmışsa.

(16) Kanunda, bazen, işyerinin yanında eklentilerinden söz edilmesi (Meselâ İş K. M. 74), sadece «işyeri» deyiminin kullanıldığı durumlarda asıl işyerinin anlaşılması anlamına gelmez. Zira, kanunda büro gibi işyeri eklentisi niteliğinde olan yerlerin amaç tutulduğu durumlarda da işyeri deyimi kullanılmıştır (Bkz.: İş K. m. 48) f.4 Bununla beraber kanunda bazı kez. durumun özelliği itibariyle, fakat açıkça, belirtilmek suretiyle «işyeri sayılan yerler» in ayrık tutulduğu da görülmektedir: Meselâ, İş Kanunu, m. 77/A da genel olarak öngörülmüş yasak kuralı, bazı şartların gerçekleşmesi durumunda İş K. m. 77/B gereğince işyeri eklentilerinde yürümez. Bunun İş K. m. 17/11, ç ve 104 ün uygulanmalarında ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu durum «işyeri» ve «işyeri sayılan yerler» in ayrımındaki zorunluğu başkaca göstermektedir.

(17) Bu vesileyle söyliyelim ki İşçilerin Sağlığını Koruma ve İşEmniyeti Nizamnamesi, işyerlerini «kapalı işyerleri» ve «yarı kapalı ve açıkta işyerleri» olmak üzere ikiye ayırmış ve bunların haiz olmaları gerekli nitelikleri göstermiştir. Bu ayırma, anılan Tüzüğün hükümleri yönünden yapılmıştır. İş K. geçici m. 1/A gereğince yenisi çıkarılıncaya kadar ayni konulara ilişkin hükümleri yürürlükte bulunan bu Tüzüğün 2 ve ardından gelen maddelerine, bakınız.

(18) Şüphe yok ki kanun, genel bir çerçeve çizmiştir; bu çerçeveyi doldurmak, gene de Türk doktrin ve uygulamasının çetin ödevini teşkil edecektir.

(19) Eski İş K. nun düzenleme şekli, bu bakımdan, tenkide uğramıştı (Bkz.: **Saymen,** sge, sh: 195; Erman: sge, sh: 60).

(20) Danıştay, 6D., 26.12.1957 T., 2937 E., 3176 K. - (**Saymen,** F. Hakkı / **Erman** Sahir / **Elbir** K. Halid: Türk İçtihatlar Külliyatı (Kısaltılmış adıyla **TİK),** C. 13, sh: 355 - 356, No: 512 Danıştay 4D., 9.3.951 T. 1770 E. 179, K. - (TİK, C: 3, sh: 379 No: 668); Danıştay 8D, 961 / 3676 K. **Hocaoğlu, Şeref. Köksal** Semiha / **Koksal** Fikret / **Kepekçi,** İhsan: Danıştay ve Uyuşmazlık Kararı hülâsaları, 2 nci kitap, (1954 - 1963). Ankara, 1963 sh: 177).

(21) Danıştay, 6D., 18.6.1957 T., 4432 E., 1532 K. (**TİK,** C : 13, sh: 353, No: 508) Ayni şekilde: 18.9.1957 T., 4942 E., 1728 K. sayılı karar.

(22) Danıştay, 6D., 18.2.1953 T., 1098 E., 354 K. (**TİK,** C: 7, sh: 252, No: 366). Ayrıca, bkz.: Danıştay, 6D., 3.1.1952 I.. 1162 E., 12 K. - (**TİK,** C: / sh. 253, No: 367) Danıştay. 5D., 20.6.1951 T., 461 E., 1519 K. (**TİK,** C: 4, sh: 1316, No: 2242). Danıştay, 6 HD., 4.7.1955 T., 2615 E., 1959 K - (**TİK,** C: 13, sh: 352, No. 506) (Ayni karar için, bkz.: **Hocaoğlu / Köksal,** S. / **Köksal** / F. **Kepekçi.** sge, sh: 173 - 174).

(23)Kanaatımca, sağladığı anlatım kolaylığına rağmen, «mütemmim ve müteferri işyerleri» deyimini kullanmaktan kaçınmak ve kanunun anlatımı çevresinde açıklamaya gitmek, daha doğru bulunmaktadır. Zira, bu deyimler yeter açıklık ve seçiklikten uzaktır. Ya, birbiriyle anlamdaş (= müteradif) olarak kullanılmakta, ya da her birine ayrı ve oldukça bulanık anlamlar verilmekte, bazen de ek (= müştemilât) deyimiyle karıştırılmaktadırlar. Esasen Kanun, her iki durumu «ekler» (= müştemilât) deyimiyle ifade etmiştir.

(24) Mağaza ihtiyacı fazlasının bazen başkalarına

satılması da durumu etkilemez. Zira, bu halde, mağazanın toptancı hüviyetiyle hareket ettiği düşünülebilir.

(25) Yazarlarımız, eski İş Kanunu çevresinde «mütemmim işyerleri» ne örnek olarak, «bakır veya demir tel yapan bir fabrikayla bu telleri çivi haline getiren diğer bir fabrika; bir dokuma imalâthanesiyle bu dokumaları boyayan diğer bir imalâthane» yi göstermektedirler **(Saymen,** sge, sh: 183; **Esener** Turan: Türk İş Hukuku Ders Notları, (Teksir), sh: 13; **Erman,** sge sh: 60).

(26) Dipn. 8'de anılan karar. Bu kararda, bütünlük düşüncesi, açık ve seçiktir. Şu kararı da ayni paralelde düşünmek mümkündür: «Şubeler, İş Kanununun 1'nci maddesinin son fıkrasında yazılı müştemilâttan madut değildir. Aynı fıkradaki bağlı olmak kaydının yekdiğerini tamamlayıcı mahiyette iş görülen yerler arasında bu suretle mevcut olan iktisadî birliği ifade ettiğini kabul etmek kanunun ruh ve maksadına uygun düşer. Davacının merkez ve şubelerinde aynı işin görülmekte oluşu, bunlar arasında bu nitelikte iktisadî bir bağlılığın mevcudiyetini tazammun etmez» (Danıştay, DK., 1.12.1949 T., 161 E,, 275 K, - **Erman,** sge, sh: 94, No: 3).

(27) «Tesis ettiği nakliyat anbarına gelen malların vagonlardan boşaltma işini, bir akıtle müteahhide veren şahsa ait işyeri ile müteahhidin işi, hukuki ittisalin ademi mevcudiyetine mebni birlikte mütalâa olunamaz» (Danıştay, 6D., 12.2.«952 T., 107 E., 288 K. - **Erman,** sge, sh: 99, No. 20). Krşz.: Yarg. 9HD., 295.1967 T., 4901 E., 4660 K. - Yayınlanmamıştır. Bu konuya ilişkin bilimsel görüşler için, bkz.: **Saymen,** sgh,sh: 183; **Erman,** sge, sh: 60; ayrıca bkz: sh: 65: No: 7 de anılan karar; **Esener,** sge, sh: 13.

(28) «Ortaklığa dahil iki fırının ortaklığın feshinden sonra müstakilen işletilmesi bunlar arasındaki mütemmimliği ortadan kaldırır» (Danıştay. 6D., 29.11.1952 T., 2193 E., 2006 K. - **TİK,** C: 6, sh: 1207, No: 1747). Fakat bu iki fırın aralarında ekonomik bağlantı olmaması bakımından esasen ayrı ve bağımsız işyeri sayılmalıdır.

(29) Sosyal Sigortalar Kanunu, m. 5 bakımından da durum aynidir.

(30) MMTD., D:2, C: 15, T: 2, B: 72 (13.3.1967 Pazartesi), sh: 152 vd.

(31) Hatta milletvekillerinden biri, verdiği bir önergeyle, Tasarı'dan bu deyimin çıkarılmasını dahi istemiştir. Bkz.: Dipn. 30'da anılan MMTD., sh: 153,

(32) **Türk Hukuk Kurumu:** Türk Hukuk Lûgatı, Ankara, 1944, sh: 354 **«vasıta»** maddesi.

(33) Yani Kanunun geniş anlamda kullandığı deyimle, eklenti sayılmıyan.

(34) MM. konuşmaları sırasında söz alan Trabzon Milletvekili, «araç vasıta-i nakliye demektir» diyerek araçlar deyimini dar olarak yorumlarken. İstanbul Milletvekili, bizim burada savunduğumuz görüşe paralel şekilde konuşmuştur: «Araçlar deyimi, hakikaten ikinci fıkrada sair eklentilerle araçlar da işyerinden sayılır. Bu işçi araçta çalışıyorsa elbetteki orası da işyer olacaktır. Yani fabrikanın dışındaki bir aracın başında 20 tane işçi çalışıyorsa orada araç var diye, araç fabrikanın dışında diye, ayrı düşünmenin bir manası olmayacağı kanaatındayım, gayet açıktır. Burada araçlar sözü yerinde, doğru ve işçileri koruyan bir sözdür» (Anılan Tutanak Dergisi, sh: 157). **Ne yazık ki konuşmalardaki bu çelişiklik, ilgililer tarafından giderilmemiş ve durum aydınlatılmamıştır:**

İşçi niteliğindekî kamu hizmeti görevlilerinin hukukî durumu

Yargıtay kararı

«İşçi niteliğinde bulunmakla beraber, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununa tabi bulunanların, 274 sayılı kanuna göre sendikalara üye olmalarına mâni bir hal yoktur. Yarg. 9HD, E. 2909, K. 4608, 26/5/1967»

Dâvanın konusu, sendika üyelerinden kesilmesi gerekli aidat toplamının hüküm altına alınması isteğine ilişkindir.

Mahkeme, listede adları yazılı kimselerin 3659 sayılı kanunun 10. maddesine tâbi ve Emekli Sandığı ile ilgilendirilmiş bulunmaları bakımından işçi sendikalarına üye olamıyaackları gerekçesiyle dâvayı reddetmiştir.

Buna karşı dâvacı sendika, mahkeme kararının kanun hükümlerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

274 sayılı Kanun, İş Kanununun özelliği bulunan bir bölümünden ibarettir. İş Mahkemeleri, iş hukuku ile ilgili uyuşmazlıkların bu konuda özel bilgiye sahip mahkemelerde görülmesi amacı ile kurulmuştur. İş Mahkemelerinin görev alanını çizen 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun düzenlenmesi sırasında 274 sayılı Kanunun yürürlüğe girmemiş bulunması nitelikçe o kanunun 1 inci maddesinde söz konusu edilen yönlerden farksız olan uyuşmazlıkların, İş Mahkemelerinin görevi dışında kalacağı anlamına gelmez. Zira, bir kanunun amacına göre yorumlanması sorumluluğu, maddî hukuk için olduğu kadar şeklî hukuk bakımından da temel bir kuraldır. 274 sayılı kanu-

nun ilgili maddeleriyle tümünden çıkan anlam da bu çeşit uyuşmazlıkların çözüm yerinin İş Mahkemeleri olduğu yolundadır.

Gerçekten, 274 sayılı kanun Anayasadan mülhem olarak toplu iş sözleşmesi düzeninde işçi tanımına yeni unsurlar getirmiştir. Anayasanın 46. maddesinde çalışanlarla işverenlerin önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarına sahip oldukları yazılıdır. Anılan maddenin ikinci fıkrası ise, işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kanunla düzenleneceği hakkında bir hükmü kapsamaktadır. 274 sayılı Sendikalar Kanununun 2. maddesi, Anayasanın 46. maddesine mütenazır bir hüküm getirmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı gibi, Emekli Sandığı ile ilgili bir kamu hizmeti görevlisi olmak işçi sendikası üyeliğine engel değildir. Kanun koyucu, bu yasayı, sadece işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlileri için koymuştur. 274 sayılı Sendikalar Kanununun 3. maddesinde, işçi tanımını genişletmiştir.

Anılan kanuna göre, bir kimsenin 3008 sayılı Kanunun kapsamına giren bir yerde çalışıp çalışmaması, hattâ bedenî çalışmasının üstün olup olmaması, önemli değildir. Bu konudaki esaslı kriteryumların biri, bir kişinin ister özel, ister kamu sektöründe olsun, hizmet akdine göre çalışmayı meslek edinmiş bulunmasıdır. Hizmetin kamu hizmeti olması ve ücretin yasa ile düzenlenmiş bulunması, sözleşmenin niteliği ve bu sözleşmeye göre hizmet kabul eden kimsenin hukuk durumunu değiştirmez. Esasen 274 sayılı Kanuna göre işçi niteliğinde olan kamu hizmeti görevlilerinin sendikalar kurma veya bu sendikalara üye olma haklarının tanınması, demokratik ve sosyal devlet Anayasasının 46 ve 117. maddeleri hükümlerinin getirdiği belirgin ilkelere uygun düşmez. O halde mahkemece evvelemirde görev yönünün göz önünde bulundurulması gerekirken bu cihetin düşünülmemiş bulunması ve sendikaya üye olan hizmetlilerin, 274 sayılı Kanun karşısında işçi niteliği taşıyıp taşımadıkları yönünden araştırılmaksızın yazılı sebep ve düşüncelerle karar verilmiş olması yasaya ve usule aykırıdır. Ve dâvacı tarafın temyiz itirazı bu bakımdan yerindedir.

SONUÇ : Temyiz olunan kararın açıklanan sebeplerden bozulmasına.

İşçi niteliğinin tesbitinde görevli mahkeme

YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI

«Bir kimsenin işçi sayılıp sayılmayacağı ve bu kimsenin işçi sendikası kurmak ve bu sendikaya üye olmak hakkına sahip bulunup bulunmadığı konularında çıkacak ihtilâfların çözüm yeri İş Mahkemesidir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 945, K. 327, 5/7/1967»

Taraflar arasındaki davadan dolayı yapılan yargılama sonunda; İş davalarını görmeye yetkili İstanbul 21. Asliye Hukuk Mahkemesinden verilen 21/6/1966 gün ve 93/795 sayılı hükmün incelenmesi davalı tarafından istenilmiş olmakla Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesince: (Dâva, sendika üyesi bulunan 162 şahsın sendikaya üye olma hakkına sahip olduğunun tesbitini hedef tutan bir tesbit dâvasıdır).

274 sayılı Sendikalar Kanununun 33 maddesi ile 5018 sayılı kanun kaldırılmıştır. 5521 sayılı kanunun 1 nci maddesi a bendi hükmünün uygulanmasına imkân kalmamıştır. 274 sayılı Sendikalar Kanununda İş Mahkemelerinin göreceği dâvaların nelerden ibaret olduğu ilgili maddelerde açıklanmıştır. Anılan kanunla diğer iş kanunlarında bir kimsenin 274 sayılı kanun bakımından işçi sayılıp sayılmayacağı ve bu kimsenin işçi sendikası kurmak veya bu gibi sendikaya üye olmak hakkında sahip bulunup bulunmadığı konularında çıkacak uyuşmazlıkların İş Mahkemelerinde görülüp çözümleneceğine ilişkin bir hüküm yer almamıştır. O halde dâvaya İş Mahkemesi sıfatiyle bakılamaz. Mahkemenin görev yönünü gözönünde tutmaksızın uyuşmazlığın esasını inceleyip sonuçlandırması usule aykırıdır.

Temyiz olunan kararın gösterilen sebepten bozulmasına 7336/7449 sayı ile 2.8.1966 gününde karar verilip, mahalline geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; evvelce verilen hüküm usul ve kanuna uygun görüldüğünden direnmeye karar verilmiştir.

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnmeyi kapsayan son hükmün süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği düşünüldü:

Dâva İş Mahkemesine açılmış olup dâva dilekçesine ilişik listede isimleri yazılı kişilerin sendikaya üye olma hakkına sahip bulunduklarının tesbitini hedef tutan bir tesbit dâvasıdır.

Dâvalı 274 sayılı Sendikalar Kanununun 33 üncü maddesiyle 5018 sayılı Kanunun kaldırılmış olmasından dolayı ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 1 nci maddesinin a bendi hükmünün uygulanamıyacağı nedeniyle mahkemenin dâvaya bakamıyacağını savunmuştur.

Gerçekten 274 sayılı Sendikalar Kanununun yürürlüğe girmesi sebebiyle aynı kanunun 33 maddesiyle 5018 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmış isede 274 sayılı kanunun tatbikatından çıkacak belirli nitelikteki uyuşmazlıkların İş Mahkemelerinde çözümleneceği ilgili maddelerle sayılmış ve bu meyanda sözü geçen kanun şümulüne giren dava konusu uyuşmazlığın halli İş

Mahkemesinden başka bir mahkemeye ait olduğuna dair ayrı bir hüküm sevkedilmemiştir. Bu suretle gerek dâvanın niteliği ve gerekse kanun koyucunun amacı itibariyle dâvanın incelenmesi İş Mahkemesinin görevi dahilinde bulunduğunu kabul etmek gerekir. Bu noktalara yönetilen temyiz itirazları yerinde bulunmamaktadır.

Sonuç : Dâvanın İş Mahkemesinde görülmesi gerektiği yolundaki direnme kararı usul ve kanuna uygun olduğuna.

Gazetecinin kıdem tazminatı alacağı

Yargıtay kararı

212 Sayılı Kanunun öngördüğü meslekte en az beş yıl çalışma şartı, basın iş sözleşmesine konacak bir hükümle işçi lehine kısaltılabilir.

«Yarg. 9. HD, E. 11484, K. 8667, 3.10.1963»

1 — Taraflar 5953 sayılı kanun hükmünce 1-5-1958 gününde basın iş sözleşmesi yapmışlardır. Bu gün de yürürlükte bulunan sözü edilen kanunun 6. maddesi hükmünce kıdem tazminatı alabilmek için 5 yıl çalışma zorunluğu ön görülmemiş bulunmasına, sözü edilen değişmeden önceki 6. maddenin emredici nitelikteki hükmü tarafların sözleşmesinde yazılı bulunmasa bile bu sözleşmenin şartlarından bulunmasına, bir yıl geçmekle sözü edilen kanunun 212 sayılı kanunla değiştiği 4-1-1961 gününde kıdem tazminatı isteme yetkisinin doğmuş bulunmasına, sonradan 212 sayılı kanunun kıdem tazminatı için ön gördüğü 5 yıllık çalışma şartının sözleşmede zımnen mevcut olan bir yılda kıdem tazminatı istenebileceği konusundaki işçi lehine daha elverişli bulunan şartı değiştiremiyeceğine esasen 5953 sayılı kanunun 25. maddesinde kanunun uygulanmasından doğan ve işverene düşen sair hakların daha aşağı indirilmesine cevaz vermemesine göre kıdem tazminatını 5953 sayılı kanunun 14. maddesinin 3. bendi hükmünce mahsup istenemiyeceğinden bu yönü hedef tutan itirazlarla yapılan soruşturmaya, toplanan delillere ve kararın gerekçesine göre aşağıki bendin kapsamı dışında kalan bütün davalı itirazları yersizdir.

2 — 5953 sayılı kanunun 212 sayılı kanunla değişen 26. maddesinin B bendinde kıdem tazminatını zamanında ödemeyen iş verenin ceza mahkemesince 2000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasile cezalandırılacağı yine o mahkemenin bu tazminatı yani kıdem tazminatını hüküm altına almağa mecbur bulunduğu açıklanmıştır. Bu hüküm uyarınca davacı ceza davası açmış bulunsaydı davanın subut halinde ceza ile mahkûmiyetinden başka müdahil durumuna girmese bile ayrıca bu konuda ne ceza davası açıldığı ileri sürülmüş, ne de iddianame düzenlendiğinden söz edilmiştir. İş Mahkemesinin mahkûmiyet halinde ceza hakiminin ceza davasında hazineye ödenmesi gereken ağır para cezasını İş Mahkemesinde alacak dâvası açan işçi lehine hükmetmiş bulunması usul ve kanuna aykırıdır.

SONUÇ : Temyiz olunan kararın yalnız 2. bentte gösterilen sebepten BOZULMASINA

Şekle uygun bir iş akdinin bulunmaması halinde ücretin tediyesi

Yargıtay kararı

Hizmet akdinin şekline uygun olarak yapılmamış olması, işvereni ücret ödeme borcundan kurtarmaz.

«Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1284/D-9, K. 739, 16/12/1964»

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnmeyi kapsayan son hüküm süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1 — Devletin herhangi bir kimse ile bir iş akdi yapması için yetkili kimselerin belli şekillerde irade bildiriminde (beyanında) bulunması akdin geçerlik şartlarındandır. Bu olayda Devlet adına yetkili kimseler tarafından şekle uygun olarak yapılmış bir iş akti yoktur. Yalnız davacının böyle bir akid bulunmadığı halde sanki akit ile işe alınmış bir kimse gibi kaloriferci olarak davalının işyerinde çalıştırıldığı ileri sürülmektedir. **Eğer, bu iddia sabit görülürse Devletin Kaloriferciye akit gereğince verecek olduğu iş paralarını ödemiyerek, mamelekinde bir fazlalık meydana gelmiş demektir. Bu fazlalığın tutarı ise, belli işin rayice göre karşılığı olan iş parası veya akit yapılsaydı akit gereğince ödenilecek olan iş parasından hangisi daha az ise, o paranın tutarıdır.** Usulün 74 ve 75 inci maddeleri ile 76 ncı maddesinin karşılaştırılmasından anlaşılacağı üzere, davacı bir takım maddi olaylar ileri sürer, bunlara dayanarak belli istekte bulunur. Maddi olaylara hangi yasa hükmünün uygulanması sonunda isteğin tümünün veya bölümünün haklı görülebileceğini araştırıp bulmak,

hukuk kurallarını kendiliğinden uygulamakla ödevli olan mahkemenin işidir. Bundan dolayı, iş akti varmışcasına açılmış olan bu davada geçerli bir iş akti olmadığı halde, ileri sürülen olaylar, Borçlar Kanununun 61 inci maddesi uyarınca sebepsiz mal edinme hükümlerinin uygulanması sonunda, iş karşılığı paranın alınması isteğini haklı gösterdiği göz önünde tutularak yapılacak soruşturma ve incelemeler sonucuna göre karar verilmemiş olması, usule ve yasaya aykırıdır.

2 — Burada mahkeme davacının gerçek bir kaloriferci gibi çalışmış olup olmadığını ve kendisinin gerçek bir kaloriferci gibi çalışmış olduğu sabit görülürse, iş tarihindeki rayice göre hak edeceği iş parasının ne olacağını ve şayet geçerli bir akitle işe alınmış olsaydı, hak edeceği iş parasının ne olacağını incelemesi ve bu iki iş parasından hangisi daha az ise davalının mamelekindeki artma ondan ibaret bulanacağı için, o miktar üzerinden alacağı hüküm altına alması gerektir.

SONUÇ : Direnme kararının, yukarıda gösterildiği gibi yapılacak incelemelerden sonra varılacak sonuca göre karar verilmek üzere H.Y.U.K. nun 429 uncu maddesi gereğince BOZULMASINA.

İş kazası neticesinde maddi tazminat miktarının tesbiti

Yargıtay kararı

«Bir iş kazasında sakat kalan işçi, işyerinde eski ücretle çalışmasına devam etse bile işverenin işçiye maddî tazminat vermesi gerekir.

Yarg. 9 H.D.E. 1791, K. 2065, 27/12/1963.»

Dava, iş kazası yüzünden uğranılan maddî ve manevî zararların tazmini isteğinden ibarettir. Mahkeme, iş kazası sonunda % 50, 50 oranındaki malûlluğu kabul etmekle beraber davacının, aynı işyerinde çalışmakta ve eski ücretini de almakta bulunması sebebi ile maddî her hangi bir zararın söz konusu olamıyacağı gerekçesine dayanıp bu konuya ilişkin isteği reddetmiş, sadece 10.000 lira manevî tazminat isteğini hüküm altına almıştır.

1) Davacının iş kazası sonunda % 50, 50 oranında malûl kaldığı Adlî Tıp Meclisi raporu ile sabittir. Öte yandan, taraflar arasında davacının, bu malûllüğe rağmen hem Nümune Hastahanesinde ve hem de davalıya ait işyerinde eski şartlarla çalışmakta olduğu konusunda da bir uyuşmazlık yoktur. Taraflar arasındaki uyuşmazlık, davacının aynı şartlarla çalışmaya devam etmekte olmasına göre, Adlî Tıp Meclisi raporunda belirtilen malûllük yüzünden maddî bir zarara uğrayıp uğramamış bulunduğu noktasında toplanmaktadır.

Davacı işçi, işverenin kusurlu davranışı yüzünden malûl kalmış olması itibariyle maddî zarara uğramış bulunduğunu ileri sürmektedir. Gerçekten davacı malûl kalmadan önceki hukukî durumunu, hüküm tarihinde de muhafaza etmektedir. Ancak, % 50, 50 oranındaki malûllüğün, yıllar boyunca sürecek olan bir iş hayatında etkisiz kalacağını düşünmek hukukî gerçeğe uygun bulunmamak gerekir. Davacı henüz 33 yaşındadır. Uzun bir çalışma süresinde, oldukça önemli olan malûllüğün iş verim gücü ve dolayısiyle ücret yükselişleri üzerinde ciddî etkiler yapacağı muhakkaktır. Bundan başka sürekli bir malûllük yüzünden davacının bütün hayat boyunca sağlığına karşı göstereceği takyitler için yapacağı masraflar da gözden uzak tutulmamak gerekir. O halde mahkemece yapılacak iş, kusurlu davranış sabit görüldüğü takdirde, durum uzman bir bilirkişiye incelettirmek ve tesbit edilecek gerçek zarar tutarına hükmolunmaktan ibarettir. Bu hukukî esaslar gözönünde tutulmadan maddî tazminat isteğinin reddedilmiş olması kanuna aykırıdır ve davacı tarafın temyiz itirazları bu bakımdan yerindedir.

2) Davalı işveren, tazminat isteğine esas olan iş kazasında kendisine hiçbir kusur ve sorumluluk yöneltilemiyeceğini savunmuştur.

Gerçekten mahkemece kusur konusu üzerinde uzman bir bilirkişi aracılığı ile herhangi bir inceleme yapılmış değildir. Halbuki işverenin Borçlar Kanununun 332. maddesi hükmünce, işçinin karşılaşabileceği tehlikeleri önlemek üzere işin özelliği bakımından ve hakkaniyet kuralları çerçevesinde kendisinden beklenebilecek tedbirleri alıp almadığı araştırılmak ve kusuru oranında sorumluluğuna hükmolunmak gerektir. Mahkemece, tanık sözleri ile yetinilerek kusur oranı konusunda herhangi bir inceleme yapılmamış olması da kanuna ve usule aykırıdır. Ve davalı tarafın temyiz itirazları bu bakımdan yerindedir.

3) 50.000 lira maddi tazminat isteğinin reddine karar verilmiş olduğu, halde, davalı taraf yararına 1800 lira avukatlık parası takdir edilmiş bulunması da mahkemenin kabul şekli bakımından kanuna aykırıdır.

SONUÇ : Temyiz olunan kararın 1. bette gösterilen sebepten davacı, 2ve 3. bentlerde belirtilen sebeplerden dolayı da davalı taraf yararına BOZULMASINA.

Türkiye - Avustralya işçi anlaşması imzalanıyor

Avustralya'ya gidecek Türk işçileri ile ilgili anlaşmanın metni üzerinde bir süreden beri Cam berra'da devam eden görüşmeler tarafların anlaşması ile sonuçlanmıştır.

Ankara'ya gelen haberlere göre, Türk heyetine, Canberra Büyükelçimiz Baha Vefa Karatay, Avustralya heyetine de Göç Bakanı Peter Heydon başkanlık etmiştir.

Türkiye — Avustralya işçi anlaşması ekim ayının ilk haftasında Canberrada törenle imzalanacaktır.

Bu konuda bilgi veren Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, **«Sosyal güvenlik anlaşması, anlaşmanın içinde kondu. Türk işçilerine Almanya'da olduğu gibi işsizlik sigortası, sağlık sigortası, çocuk primi gibi Avustralya işçilerine tanınan haklar sağlanmıştır. Avustralya'da işsiz kalacak Türk işçilerine hükümet maaş bağlıyacaktır. Anlaşmanın imzalanmasından sonra, işçi sevki sırasında gidiş — dönüş ücretlerinin tamamı Avustralya'lı işverenler tarafından verilecektir. İmza töreninden sonra, her iki ülkede iş büroları kuracaktır»** demiştir.

★

650 bin işçi yurt dışında çalışmak için sıra bekliyor

Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, yurt dışında işçi olarak çalışmak isteyen 650 bin kişinin sırada beklediğini açıklamıştır.

Almanya'nın çok kısa bir süre çok sayıda Türk işçisini isteyeceğini de belirten Erdem, Almanya'daki işçilerimizin işlediği yüz kızartıcı suçların, diğer yabancı işçilerin suçlarına göre yok denecek kadar az olduğu nu da sözlerine eklemiştir.

Türkiye'nin Bonn Büyükelçiliğinden aldığı resmi bir yazıya dayanarak bilgi veren Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, Federal Almanya ekonomisinde, önümüzdeki Ekim ayından itibaren büyük bir canlılık beklenildiğini, başta demir — çelik, kimya ve tekstil olmak üzere bütün endüst ri dallarının krizden kurtulduğunu belirtmiştir.

Çalışma Bakanın verdiği bilgiye göre, son dokuz aylık süre içinde Federal Almanya'dan yurda dönen Türk işçilerinin sayısı 25 bin'i bulmuştur. Buna karşı, aynı süre içinde Federal Almanya'ya gönderilen işçi sayısı ise 3354'tür. Yine dokuz aylık süre içinde Avusturya'ya 928, İsviçre'ye 155, Suudi Arabistan'a 343, Libya'ya 92 ve Hollanda'ya da 25 işçi gönderilmiştir.

★

Dış ülkelerdeki Türk işçi ailelerinin sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılanıyor

Yabancı ülkelerde çalışan Türk işçileri ile eş ve çocuklarının sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasını öngören yönetmelik resmi gazatede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönemelik hükümlerine uy gun olarak, yapılacak yardımı karşılamak üzere, Çalışma Bakanlığı bütçesine her yıl ödenek konacak, tahsis, konuların önemine göre Bakanlıkça yapılacaktır.

Yönetmeliğe göre, **belirli nitelikteki işçilerimize, sağlık, işsizlik, ölüm, kültür yardımları yapılacak, bu arada geçim harcamalarını karşılamak üzere işçiye belirli bir para yardımında da bulunulacaktır.**

Yardımlardan yararlanmak için, Çalışma Müşavirlikleri ile Çalışma Ataşeliklerinin kurulduğu dış ülkelerde, çalışmaya başlamış olması ve elinde çalışma karnesi bulunması gerekmektedir.

Sağlık yardımlarında da, hastalanan işçi ile eş ve çocuklarının tedavisi sağlanacak, her türlü ilaç ve iyileştirme araçları bulunacak, geçim yardımı için de para yardımı yapılacaktır.

Bunlardan başka, işçilerimizin eş ve çocuklarına, eğitim ve kuracakları dernekler için yardımlar da sağlanacaktır.

★

İş ve İşçi Bulma Mahalli Danışma Komisyonları kuruluyor

Çalışma Bakanlığınca hazırlanmış ve Danıştay tarafından da incelenmiş bulunan **«İş ve İşçi Bulma Kurumu Mahalli Danışma Komisyonları»** hakkındaki tüzüğün Bakanlar Kurulu tarafından yakında yürürlüğe konacağı ilgililer tarafından bildirilmiştir.

Bir ay sonra yürürlüğe girmesi beklenen tüzüğe göre, İş ve İşçi Bulma Kurumu Mahalli Danışma Komisyonları, gerekli yerlerde, İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğünün teklifi ve Çalışma Bakanlığının tasvibi ile kurulacak, komisyonları Vali veya Vali Muavinleri başkanlık edecektir.

Mahalli Danışma Komisyonları, kamu kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları temsilcilerinden kurulacaktır. Mahalli Danışma Komisyonları, bu görevin en iyi şekilde yerine getirilmesi bakımından incelemeler yapıp tekliflerde bulunacaktır.

Dünyadan Haberler

Uluslararası işkolu Federasyonları olağan toplantısını yaptı

—YUNAN DİKTASI TAKBİH EDİLDİ —

Uluslararası İşkolu Federasyonları (ITS) nın olağan toplantısı geçtiğimiz ay içinde Brüksel'de yapılmıştır. İki gün süren toplantıda uluslararası işçi hareketinin liderleri özellikle **«Yunanistan»** konusunu ele almışlar, **«Yunan diktasından»** en kısa zaman içinde demokratik düzene dönmelerini, temel işçi hak ve özgürlüklerini tanımalarını istemişlerdir. ITS temsilcileri, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ile Uluslararası İşkolu Federasyonları arasındaki işbirliğini geliştirme tedbirleri üzerinde de durmuşlar, önümüzdeki ICFTU kongresinin gün demine bu konuyla ilgili bir madde konmasını kararlaştırmışlardır.

Brüksel'deki toplantıya katılan işkolu Federasyonları şunlardır:

- **Ululuslararası Büro, Tezgahtarlar ve Teknik İşler İşçileri Federasyonu**
- **Posta ve Telekomünikasyon İşçileri Uluslararası Federasyonu**
- **Uluslararası Genel Hizmetler Federasyonu**
- **Uluslararası Ulaştırma İş çileri Federasyonu**
- **Uluslararası Tarım ve Plantasyon İşçileri Federasyonu**
- **Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu**
- **Uluslararası Maden Sanayii İşçileri Federasyonu**
- **Uluslararası Öğretmenler Federasyonu**
- **Uluslararası Deri İşçileri Federasyonu**
- **Uluslararası Basım Sanayii İşçileri Federasyonu**
- **Uluslaraası Petrol ve Kim ya Sanayii İşçileri Federasyonu**
- **Uluslararası Eğlence İşçileri Federasyonu**

Toplantı sonunda Uluslararası Büro, Tezgahtar ve Teknik İşler Federasyonu Genel Sekreteri **Erich Kissel** ve Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu Genel Sekreteri **Adolph Graedel'in,** Uluslararası İşkolu Federasyonlarını (ITS) ICFTU'da temsil etmeleri kararlaştırılmıştır.

AVRUPA'LI SENDİKALARIN BİLDİRİSİ

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) altı ülkesinin metal sanayi sendikaları tarafından müştereken hazırlanan bir bildiride **«Âdil bir gelir ve servet dağılımı, ekonomik oluşumda kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuç değildir»** denilmektedir.

Avrupa'lı metal sanayi sendikaları tarafından hazırlanan bildiride ayrıca şu hususlar da tes pit edilmektedir:

Devletçe alınan tedbir ve kurallamalarla; kazançlara, temettü ve kâr paylarına serbest meslek erbabının gelirlerine dokunulmaz ken, ücret ve maaşlar tek taraflı olarak kısıntıya uğratılmaktadırlar.

Ücret ve maaşların pay oranını belirten her hangi bir tabiat kanunu mevcut değildir. Bu payın, ekonomi ve toplum siyasetiyle ilgili değişiklik ve güçler tarafından tâyin edilmesi gerekir. Bu oran ülkelerde tamamen birbirinden farklıdır.

Vergi siyasetinin, sadece devlet gelirlerinin artırılması amacına hizmet etmesi yetmez, aksine vergi siyaseti yoluyla gelirlerin daha iyi şekilde dağıtımı emniyete alınmalıdır. Sermayelerin artışı, esaslıca hazırlanmış bir varlık vergisine tâbi tutulmalıdır. Sermaye kaçışını önlemek için, vergi sistemlerinin de birbirine uydurulmaları gerekir.

Amerika'da binlerce öğretmen grev yapıyor

Amerika'da binlerce öğretmenin New York'da başlattığı grev eyaletten eyalete sıçramış ve 3 hafta süreyle onbinlerce öğrenci, öğretmensizlikten okullara gitmemişlerdir. Çalışma şartlarının kötülüğünden ve ücretlerin düşük seviyesinden şikâyetçi olan Öğretmenler Sendikası'nın grevi hür işçi hareketince desteklenmektedir. Resimde grevci öğretmenler, Arkansas'da bir gösteri yürüyüşünde.

REUTHER

FORD II

Detroit'te 160 bin oto işçisi grevde...

Bir milyon altı yüz bin üyeli Amerikan Otomobil, Uçak ve Ziraî Aletler İşçileri Sendikası (UAW) son 31 yıl içinde yaptığı 9 büyük greve bir yenisini daha eklemiş ve «Ford» Fabrikalarında greve başlamıştır. 6 Eylül gecesi saat 12.00 de Detroit'teki Ford Otomobil Fabrikaları'nda başlayan greve 160 bin işçi katılmaktadır.

Amerikan Otomobil piyasasının yüzde 20-25'ine hakim bulunan Ford Şirketindeki greve, Sendika'nm işçi ücretlerine yapılacak zammın, yıl sonunda Şirketin elde edeceği kâra göre hesaplanması teklifi sebep olmuş, Ford Şirketi'nin yetkilileri, teklifi, **«iç işlerimize müdahale»** gerekçesiyle kabule yanaşmamıştır.

Öte yandan Amerikan Otomobil İşçileri Sendikası Başkanı Walter Reuther, General Motor Şirketi'ne şiddetle çatmış, otomobil piyasasının yüzde 60'ını elinde tutan bu şirket'in elindeki stokları eritebilmek amacıyla Sendika'yı Ford Otomobil Şirketi ile anlaşmazlığa sürüklediğini öne sürmüştür.

Sendika yetkilileri **«Sendika'nın grev fonunun 67 milyon dolar olduğunu, grevcilerin en az dört ay süreyle greve devam edecek mali güce sahip olduğunu»** açıklamışlardır.

Amerikada son 31 yılın oto grevleri

Amerika'nın en büyük sendikaları arasında yer alan 1 milyon 600 bin üyeli «Otomobil, Uçak ve Tarımsal Aletler Sendikası (UAW)» son 31 yıl içinde otomobil endüstrisinin üç dev şirketi «General Motors», «Ford» ve «Chrysler»e karşı 9 işkolu grevi yapmıştır. UAW'nın grevleri ve nedenleri şunlardır :

Yıl	Şirket	Süre	Grev Sebebi
1936-7	General Motors	96 gün	sendikanın tanınması
1937	Chrysler	33 gün	sendikanın tanınması
1939	Chrysler	52 gün	ücretler
1941	Ford	10 gün	sendikanın tanınması
1945-46	General Motors	119 gün	ücretler
1948	Chrysler	26 gün	ücretler
1950	Chrysler	100 gün	sosyal yardımlar
1961	Ford	13 gün	çalışma şartları
1964	General Motors	10 gün	işyeri iş kuralları

GEORGE MEANY : İŞÇİLERİN GREV YAPAMADIĞI İŞKOLLARI MİLLİLEŞTİRİLMELİ!

Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı George Meany, ulusal güvenliği tehlikeye düşürebileceği iddiasıyla işçilere grev hakkının tanınmadığı işkollarının millileştirilmesini istemiştir.

Geçtiğimiz ayın ortasında New York'ta 1000 delegenin katıldığı Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası'nın kongresinde konuşan Amerikan işçi lideri, işverenlerin ve işçi haklarının karşısında oldukları bilinen bazı siyaset adamlarının tutumunu şiddetle yermiş, sözü **«demiryollarında grev hakkını kısıtlayan kanuna»** getirerek, bu gibi işkollarının **«özel ellerde bulunmaması gerektiğini»** ileri sürmüştür. Meany: **«işçilerin grev özgürlüğüne sahip olmadığı yerlerde hiçbir özel kişi kâr hakkına sahip olmamalıdır...»** demiştir.

Ekonomi bülteni

No : 9

OECD'nin Türkiye hakkında iktisadî raporu

(İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı) her yıl üye devletlerin iktisadi ve sosyal durumları ile ilgili bir rapor hazırlamaktadır. Bu raporlar iktisadî ve sosyal kalkınmaya ilişkin olarak hasıla talep, para, istihdam, ithalât, ihracat ve ödemeler dengesi gibi konular ihtiva etmekte ve üye devletlerin ekonomileri hakkında kamu oyuna bir fikir vermektedir. Ayrıca bu raporlarda, ilgili ülkelere, ekonomilerinin daha olumlu işlemesi yönünden tavsiyelerde bulunulmaktadır.

OECD tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin 1966 iktisadi gelişmesini inceleyen bu rapor, Türk — İş Araştırma Bürosu tarafından metin olarak tercüme edilerek aşağıda sunulmuş ve ayrıca Türk — İş'in raporla ilgili görüşleri raporun sonunda özet halinde belirtilmiştir.

1966 yılında ekonomik faaliyet iki yıllık mütevazi bir gelişmeden sonra birdenbire canlılık kazanmıştır. İç harcamaların belli başlı bölümleri geçmiş yıllara nazaran çok daha hızlı bir tempo ile artış göstermiştir. 1967 yıllık programı ekonomik gelişmeye daha da hız verilmesini gaye edinmiştir. Mahsulün fevkalâde olması ve tarım dışı sektörlerdeki hızlı kapasite artışı bu gayenin gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber bazı alanlarda kapasite artışında bir gerileme görülmüş ve bu da talep yönünden daihtiyatlı bir politika takibini zaruri kılmıştır. Diğer tarafdan ödeme muvazenesinin hassas durumunun, bazı dahili tedbirlerin alınmadığı veyahut da daha fazla dış yardım sağlanmadığı takdirde, ekonomik büyüme üzerinde menfi etkileri olacaktır.

Birinci beş Yıllık Plân döneminde kamu ve özel sektörde kullanılmaya hazır kaynakların sabit yatırımlara hasredilen kısmı gözle görülür bir şekilde artmıştır. 1968 yılında yürürlüğe girecek olan İkinci Beş Yıllık Plân'da belirtildiğine göre, Plân yatırım hızının daha da artacağını ön görmekte ve bunun büyük çapta özel sektör yatırımları ile gerçekleşeceğini belirtmektedir. O halde en önemli mesele, bu yüksek yatırım hızını sağlamak gayesiyle, özel sektör yatırımlarının Türkiye'nin kalkınması yönünden hayati ehemmiyeti

haiz sektörlere yöneltilmesidir.

Bu raporun birinci bölümünde ekonomideki son gelişmeler ve ödeme dengesi, ikinci bölümün de son 18 ay zarfındaki para, bütçe ve diğer politika tedbirleri, üçüncü bölümünde arzu edilen özel yatırımların gerçekleşmesi ile ilgili problem ve politikalar ve son bölümünde (dördüncü bölüm) raporun vardığı sonuçların özeti yer almaktadır.

BÖLÜM I :

İstihsal ve Talep: 1966 yılında Türk ekonomisindeki gelişme şimdiye kadar kaydedilenin çok üzerinde olmuştur. Gayri safi milli hasılanın artış hızı tahminleri % 8,5 ile % 9,8 arasında değişmektedir. (Bu raporda % 8,5 ile 8,8'e dayanılmaktadır. Çünkü, bu raporun yazıldığı zamanda, bahsedilen daha yüksek yüzdeler hakkında daha detaylı bilgi elde edilememişti.) Hava şartlarının ve dolayısile zirai istihsalin fevkalâde oluşu, ekonomik gelişmeye büyük çapta yardım etmiştir. 1966'da sanayi, yapıcılık ve ulaştırma sektörlerinde gelişme daha da artmış, buna mukabil diğer tarım dışı sektörlerde 1965'e nazaran daha az olmuştur.

Tablo 1. HASILA VE HARCAMALAR

	1965 fiatları ile 1966 Milyar ₺	1963	1964	1965	1966*	1967 Progr
		1965 fiatlarıyla — Bir evvelki yıla nazaran % değişme				
SABİT SAHİL FİATLARIYLA NET İÇ HASILA						
Tarım,Ormancılık,Balıkçılık	25.0	7.6	—	-3.2	8.6	1.5
Diğer	42.9	7.6	7.8	8.0	8.5	8.5
Sanayi	12.6	8.0	8.6	8.9	9.3	11.0
İnşaat	4.1	8.1	8.2	8.0	9.4	10.5
Ulaştırma,Haberleşme	4.7	8.4	8.3	7.0	8.4	10.5
Diğer	21.5	7.5	7.7	8.0	7.6	8.3
Üretim amilleri fiatleriyle yekun net iç hasıla	68.0	7.6	4.6	3.6	8.5	6.9
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA HARCAMALARI						
Kamu Tüketimi	12.4	11.4	13.8	3.0	4.9	6.8
Kamu Gayrisafi Sabit Yatırımları	7.9	25.2	8.1	13.8	21.4	19.9
Özel Sektör Gayrisafi Sabit Yatırımları	8.4	48.8	-8.5	8.7	17.2	9.7
Diğer Dahili Harcamalar	54.1	2.9	-0.1	3.5	8.9	8.0
Yekun Dahili Harcamalar	81.0	8.3	2.2	4.2	9.7	8.9
Eksi: Net Mal ve Hizmet İthalatı.**	1.5	0.8	-2.9	-0.4	1.0	0.3
Piyasa Fiatlarıyla Gayrisafi Milli Hasıla	79.5	7.7	4.9	4.6	8.8	7.0

* Geçici rakkamlar

** Gayrisafi Milli Hasılanın yüzdesi olarak. Net ithalat işçi transferlerini ihtiva etmektedir.

Kaynak Devlet Plânlama Teşkilâtı.

— TABLO 1 —

Tablo I'de verilen tahminlere göre, gelişme daha ziyade kamu ve özel sabit yatırımların yükselmesinde görülmektedir. Birinci Beş Yıllık Plân döneminde kamu yatırımları ilk defa olarak Plân ve Yıllık Program'da öngörülen seviyeye ulaşmıştır.

1964 ve 1965' de yıllık programların tatbikinin güçlüğü daha ziyade plân mekanizmasının ve proje hazırlanmasının, umulandan daha fazla zaman almış olmasından doğmuştur. Fakat, 1966 yılında birçok yeni projelerin tatbiki, geçmiş yıllardaki aksamaları telâfi etmiştir. Özel sektörde sabit yatırımlar hız kazanmış ve bu artış oranı istatistiklerine göre aşağı yukarı kamu sektöründeki seviyeye ulaşmıştır. 1966 yılındaki ekonomik başarının başlıca sebepleri, 1965 seçim devresi huzursuzluğunun azalması, tatbik edilen daha geniş ithalât programı ve sinai yatırımları arttırmak gayesi güdülen kredi politikasıdır. 1965'de serbest kalan cari kamu harcamaları 1966' da artış kaydetmekle beraber, bu artış plânlı devrenin ilk yıllarındaki seviyeden daha az olmuştur. Elde mevcut bilgi ve görüntüler, özel istihlâk harcamalarının evvelki yıllara nazaran çok daha hızlı artmış olduğunu göstermiştir ki, bu artış daha ziyade yüksek istihsal artışı, artan gelir ve işçi dövizleri ile daha serbest bir ithalât programı uygulanmasından doğmuştur.

1967'de de fazla bilgiler elde edilmemiş olmasına rağmen, bu artışın geçen senenin tesirinde kalarak ekonominin genel gelişme seyri içinde daha da hızlanacağı beklenilmektedir. 1967 programı, reel gayrisafi milli hasılanın artışının % 7 olacağını öngörmüştür. Bu artış hızı, 1966'da öngörülenden fazla gerçekleşen gayrı safi milli hasıla artış hızından daha az olacağı intibaını vermektedir. 1967'de mahsulün iyi olacağı tahmin edilmekle beraber, tarımsal istihsaldeki artışın 1966'ya oranla daha durgun olacağı beklenmektedir, çünkü, 1966'da hava şartları dolayısile mahsul fevkalâde idi. Bu yıl tarım alanında kaydedilecek ilerleme daha ziyade geçmiş yıllarda yapılmış olan yatırımların, tarım tekniğinin ilerlemiş olmasının ve özellikle sulama sisteminin ve sun'i gübre tatbikinin genişlemesinin bir sonucu sayılmaktadır.

Tarım dışı sektörlerde ise, program birçok sektörlerde kapasite genişlemesinin yardımıyla üretimin daha da artacağını öngörmektedir.

1967 yılında masrafların artması, 1966 yılına nazaran daha kısıtlı olacaktır; bunun sebebi de, üretimin daha mutedil bir artış kaydetmesi ve aynı zamanda yıllık programın net mal ve hizmet ithalâtının geçen yıla nazaran daha az olacağını öngörmüş olmasıdır. Bu durum yatırımların daha yavaş bir şekilde artmasında görülmektedir ki bu da bilhassa özel sabit yatırımlar artışının yavaşlaması neticesinde olacaktır. Kamu sektöründeki 1966 yılı yüksek artış hızının bu yıl da muhafaza edileceği ümit edilmektedir. Kamu tüketimi artışının yükselerek devam edeceği, bilhassa savunma eğitimi ve tarım hizmetleri masraflarının yüksek oluşundan doğacaktır.

Özel tüketim ve diğer belirtilmemiş kalemlerde (stok birikimi ve artık hataları gibi) 1967 yılı daha yavaş bir artış hızı öngörmektedir.

Tablo 2. İSTİHDAM

Bir evvelki yıla nazaran % değişim

	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
1963.....	1.3	7.3	5.9	2.4
1964.....	-0.1	2.4	5.6	0.9
1965.....	-0.8	3.9	6.8	0.8
1966*.....	1.2	9.0	7.0	3.0
1963-1966**....	0.4	5.6	6.1	1.9
Beş Yıllık Plana göre 1963-1966**	1.4	7.2	9.1	3.1

* Geçici rakkamlar
** Yıllık mürekkep oranlar
Kaynak Birinci Beş Yıllık Plan ve 1967 Programı, Devlet Planlama Teşkilâtı.

— TABLO 2 —

İstihdam :

1965 ile 1966 arasında istihdam artış hızı, Birinci Beş Yıllık Plâna muvazi, son yıllarda ilk defa olarak % 3. olmuştur. Tarım sektöründe evvelce düşmekte olan istihdam seviyesi yükselmeye başlamış ve sanayi ve hizmetler sektöründe de önceki yıllara nazaran bir artış kaydedilmiştir.

Şimdiye kadar olan gelişme, Beş Yıllık Plânda öngörülen hedeflere ulaşılamıyacağına işaret-tir. İstihdam ekonominin belli başlı sektörlerinde tahmin edilenden daha az gerçekleşmiş, bilhas tarım sektöründe Plân, her yıl için artışın % 1,4 olacağını tahmin ederken, Plân devresinin ilk 4 yılında gerçek artışlar % 0,4 olmuştur.

1966 yılında takriben 34.400 Türk işçisi başka ülkelerde, özellikle Almanya'da iş aramak için dış ülkelere gitmişlerdir. Bu göç hareketi bir evveki yıla oranla çok düşük olmuş ve 1964 yılında kaydedilen göçün ancak yarısını teşkil etmiştir. Göçün azalması, bilhassa Almanya'da işçi piyasanın gerilemesinden ve aynı zamanda Belçika, Hollanda ve Avusturyada Türk işçilerine olan talebin düşmesinden meydana gelmiştir.

Fiyatlar ve Ücretler :

Faaliyet hacmindeki genişleme bazı sektörlerde meydana gelen tayzik ve baskı ile ilgilidir. Fiyatlar bakımından durum sarih değildir. 1965 ile 1966 arasında bir evvelki seneye nazaran gayrısafi milli hasıla deflatörü % 3,4 yükselmiştir. (1964 — 1965 arasında bu oran % 2,7 idi) Bu durum, mahsulün iyi olduğu 1966'da mahsulün kötü olduğu 1965'e nazaran yiyecek fiyatlarının gayrısafi milli hasılada tarımın yeri ve dolayısıyla yiyecek fiyatlarının ehemmiyeti büyüktür) artmasına ve ilâveten 1966'nın ilk aylarında fiyatlara istikrar kazandırmak için ithalât programının genişletilmesine rağmen meydana gelmiştir. Gayrısafi milli hasıla deflatörünün yükselmesi aynı zamanda hem tarım ürünleri hem de sınai maddeler toptan eşya fiyatlarının artmasında görülen düşmeye de aykırıdır.

Ankara geçim endeksindeki yükseliş, 1965'dekinden daha yavaş olmuştur. 1964 ile 1965 arasındaki yükselmeden; 1965 - 1966 arasındaki yükselmenin çok daha fazla olduğunu gösteren tek endeks, İstanbul geçim endeksi idi. İstanbul en önemli ticari ve sınai şehir olması dolayısile oradaki talep baskısı çok daha şiddetli hissedilmiştir. Hızlanma daha ziyade yiyecek maddeleri dışında kalan madde fiyatlarında görülmekle beraber, oldukça şiddetli geçen kış mevsiminden dolayı yiyecek maddelerinde tedarik güçlüğü görülmüş dolayısıyla bu hızlanma yiyecek maddelerine de aksetmiştir.

1966 yılı içinde toptan eşya fiyatları endeksi açık bir şekilde yavaşlama göstermiş, nitekim 1965 — 1966 Aralık ayları arasında endekste hiç bir artış görülmemiş, tarım ürünleri fiyatlarında hafif bir düşüş ve sınai maddeler fiyatlarında az bir artış olmuştur. Ankara geçim endeksindeki artış eskisinden daha yavaş olmasına rağmen, % civarında olmuş ve İstanbul endeksindeki artış da oldukça yüksek bir seviyede kalmıştır.

1967'nin ilk aylarında bu durum devam etmiştir. İyi bir mahsul elde edilmesi tahminleri, toptan eşya fiyatlarında nisbeten istikrar sağlamış ve istihlâk fiyatlarında yüksek yıllık artışlar olmuştur. Mayıs ayında tesbit edildiğine göre, bir yıl öncesi Mayıs ayından o zamana kadar geçen bir yıllık müddet zarfında toptan eşya fiyatları endeksinde % 5,4'lük bir artış tesbit edildiği bir gerçektir. Ancak, bu artış çoğunlukla (yani % 3,3 oranındaki kısmı ile) yılın başında vasıtalı vergiler ve İktisadi Devlet Teşekkülleri mal ve hizmetleri fiyatlarının artması ile meydana gelmiştir. Bütün bu gerçekler gözönünde tutulacak olursa, fiyatların durumu tehlikeli sayılmamaktadır, tam aksine, toptan eşya fiyatları endeksinde kaydedilen nisbi istikrar cesaret verici bir unsur olarak kabul edilmektedir Fakat, perakende fiyatlarındaki yüksek artış, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken bir husustur.

Fiyat hareketleri bir dereceye kadar ücretlerin artmasından doğmuştur. 1965 yılında sigortalı işçilerin ortalama günlük ücretleri 1964' dekine nazaran % 18 artmıştır ki, bu da 1964'de yürürlüğe giren toplu iş sözleşmeleri ile işgücü piyasası meselelerini yöneten yeni Toplu İş Sözleşmesi Kanunundan ileri gelmektedir. 1966 yılında imzalanan toplu iş sözleşmeleri çok daha az olmuş ve ortalama işçi ücretlerinin artış hızı % 8.e düşmüştür. 1967 yılında ise, şimdiye kadar (haziran) hiç bir toplu iş sözleşmesi imzalanmamıştır. Ancak, imzalanan sözleşmeler genellikle 2 ile 3 yıllık bir devreyi kapsadığından dolayı, birçok sözleşmenin yılın ikinci yarısında yenileneceği ihtimal dahilindedir.

Ödeme Dengesi :

Ekonomik faaliyet hacminin hızla gelişmesi ile dış ödemeler dengesinde bir bozulma olmuştur. Cari ödeme açığı 1966 yıllık programında öngörülenden daha az artmış, fakat memlekete giren yabancı sermaye tahminlerinden daha az olmuş ve böylece resmi ihtiyatlar 1967 programı tatbikine mani olacak oranda düşüklük kaydetmiştir.

İthalât bir yıl önce zayıf bir gelişme kaydettiği halde, 1966 yılında yüksek oranda artmıştır. İthalat artışı Beş Yıllık Plânın tatbik edilmeye başlanmasından bu yana geçmiş yıllara oranla çok daha fazla olmuş, ve hattâ gayrısafi milli hasılanın artışı ile mukayese edildiği takdirde bu artışın daha da fazla olduğu görülmüştür. Bununla beraber ithalat artışı yıllık programda öngörüleni aşmamış ve gayrısafi sabit kapitalin teşekkülünde kaydedilen yüksek artışa bağlı kalmıştır. Ayrıca temel maddeler ve tüketim malları ithalatında da yüksek artışlar kaydedilmiş ve bu artışlar dahili istihsalde bir ilerleme ile dahili fiyat seviyesinde bir istikrar sağlamak gayesiyle yapılan yurt dışı alımlarda da bir yükselmeye yol açmıştır. Fakat yekûn ithalât içinde tüketim mallarının yüzdesi düşük kalmıştır. (1964' de % 13, 1965'de %11 ve 1966'da % 12 olarak tesbit edilmiştir.)

1966 yılında ihracat % 6'lık bir artış göstermiştir ki, bu artış çok iyi bir mahsulden dolayı yıllık programda öngörülen artışın üstüne çıkmıştır; Bilhassa pamuk ve tütün ihracı çok süratli bir tempo ile artmıştır. Bununla beraber ihracat artışı 1965'dekine (% 13 idi) nazaran çok düşük olmuştur. Pamuk ve tütün dışında kalan işlenmemiş tarım ürünleri ihracatı düşmüş ve bu düşüş bilhassa fındık, canlı hayvan balık ve yünde görülmüştür; 1966'da fındık mahsulü çok iyi olmuş, fakat dış talebin azlığından dolayı ithalât istenilen seviyeye ulaşamamıştır. İşlenmiş tarım ürünleri ihracı da düşmüş ve bu düşüş bilhassa zeytinyağı ihracından doğmuştur. Bilindiği gibi, 1965'de zeytin rekoltesi zayıf olmuştur. Diğer sanayi maddelerinde ihracat nisbeten süratli bir tempo ile artmıştır, (% 16,5), fakat artış hızı 1965'de erişilenden çok daha az olmuştur. (% 22,3)

En önemli ihraç maddelerinden olan Bakır sevkiyatı % 44 artmasına rağmen, bu artış 1965 artışına (% 69) nazaran düşük olmuştur. Çünkü, bu arada en önemli bakır işletmelerinden biri faaliyetini durdurmuştu. İhracattaki bu azalış dahili talebin artmış olmasından, dolayısile bazı sanayi maddeleri ihracatının bilhassa tekstil ve camdan mamûl eşya artışının yavaşlamasından doğmuştur.

Görülmiyen kalemlerde 1966 da 1965 de olduğu gibi büyük bir gelişme kaydedilmiştir. Bu gelişme bilhassa yurd dışında bulunan Türk işçilerinin döviz gelirlerinin artmasından doğmuştur.

Yıllık programda öngörülen artışın aksine, turizm açığı artmıştır. Türkiye'ye gelen turist sayısı 1/5 nisbetinde artmışsa da, turizm geliri düşmüş ve aynı zamanda yabancı ülkelere giden Türklerin bıraktıkları döviz miktarı daha da artmıştır.

Tablo 3. ÖDEMELER DENGESİ

Milyon Dolar

	1963	1964	1965	1966*	1967 Proğramı
Dış Ticaret	-320	-126	-108	-228	-290
İthalât, cif	-688	-537	-572	-718	-800**
İhracat, fob	368	411	464	490	510
Hizmetler ve Transferler,net	-30	-39	13	47	80
Dış Seyahatler,net	-13	-13	-10	-14	-2
Kar Ödemeleri	-1	-5	-15	-16	-20
Faiz Ödemeleri***	-32	-31	-29	-29	-32
Diğer Hizmetler,net	16	1	-3	-9	4
İşçi Dövizleri	-	9	70	115	130
Enfrastrüktür ve Ofşor gelirler	49	59	20	19	20
Yekun Ödemeler Dengesi	-300	-106	-75	-162	-191
Sermaye Hareketleri,Net	269	146	130	172	216
Özel, net	36	42	27	41	48
Kredili İthalât	10	10	-	-	-
Işçi İthalâtı	5	7	5	11	10
Direkt Yatırımlar	21	25	22	30	38
Resmî, net	308	197	218	184	245
Proje Yardımı	81	40	57	56	100**
Program Yardımı (EPU kredileri dahil)	139	126	132	111	145
Tarımsel Mahsul Fazlası (US PL 480)	88	31	29	17	-
Dış Borç Ödemeleri***	-81	-93	-115	-53	-77
Geç ve Erken Ödemeler	-21	-15	-35	-39	-25
Hata ve Noksanlıklar	6	-15	8	-10	-
Resmi Para Durumu (- = artış)	-52	10	28	-39	-
Altın ve döviz	-34	14	7	-33	
Dahili Anlaşmalar	-14	-2	6	-6	-19
IMF nezdindeki net değişiklik	-4	-2	15	-	19

* Geçici rakkamlar

** Program tahminlerinin çok altına düşeceği beklenilen proje yardımlarındaki azalmayı tertaraf etmek maksadıyla, ithalât programı Haziran başında 780 milyon dolara indirilmiştir.

*** Bu rakkamlar faiz ve ana para ödemeleri veya konsolide edilmiş borçları muhtevi değildir. Konsolide edilmiş borçlar ile ilgili bazı rakkamlar.

(Milyon Dolar)	1964	1965	1966	1967
Ana Para	21	84	71	47
Faiz	3	3	2	1
Toplam	24	87	73	48

Kaynak Türkiye tarafından OECD'ye verilen rakkamlar.

— TABLO 3 —

Yabancı sermaye artmış olmasına rağmen bu artış cari hesabın kötüye gitmesini önleyememiştir. Borç ödemelerinde sağlanan artış neticesinde sermaye hesabında bir gelişme kaydedilmiştir. Bunun yanında yurda giren özel sermaye miktarı artmış ve bu artış da kısmen Türkiye'ye yapılan direkt yabancı yatırımların yüksek oluşundan meydana gelmiştir. Resmi yabancı sermayede azalma olmuştur. Proje yardımları 1965'teki seviyesinde kalmış, fakat program yardımları ile US PL 480 ithalâtı ile ilgili yurda giren yabancı sermaye düşmüştür. Bundan başka, memleket dışına çıkan paraların miktarında, ödeme şartlarındaki değişiklikler dolayısile bir artış kaydedilmiş ve diğer taraftan yapılan hata ve noksanlıklar Türkiye aleyhine açık verdirmiştir. Yurt dışı resmi para rezervleri 39 milyon dolar azalmıştır. Bu azalmanın büyük bir kısmı altın ve döviz ihtiyatlarında görülmüştür. İkili ticari ilişkilerde de Türkiye aleyhine bir gerileme kaydedilmiş, fakat Mlletlerarası Para Fonu (IMF) nezdindeki durum hiç değişmemiş, ödenen paralarla çekilen

para miktarları biribirine eşit olmuştur.

1967 yılı programı, genel bir denge sağlanması ve daha yüksek olacak olan cari hesap açığının tamamile yabancı sermaye ile karşılanması amacını gütmektedir. Cari hesap açığının artması, muhtemelen ithalâtın daha da artmasından doğacaktır ki, bu artış geçen senekine nazaran talep artışının ve özellikle sabit yatırımların yavaşlamış olmasından dolayı daha mutedil olacaktır.

olacağı farzedilmektedir ve bu artış, hem proje ve hem de program yardımlarının artmasında görülecektir. Özel yabancı sermaye akımının da 1966 yılındakinden daha fazla olacağı tahmin edilmekte ve ödeme zamanları ile ilgili açığın azalacağı düşünülmektedir.

Dış ülkelere olan kamu borçlarının ödenmesinde de bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Milletlerarası Para Fonu nezdinde gelişme olacağından ve bu gelişmeye paralel olarak altın

Tablo 4. İTHALÂT VE İHRACAT

Yüzde (%)

	1966 Dağılımı	1965	1966*	1967 Programı*
		Bir evvelki yıla nazaran		
İthalât, cif	100	6.4	25.7	8.6
Temel Maddeler	52	15.2	19.2	1.9
Yatırım Malları	36	-	32.0	23.1
Tüketim Malları	12	-10.4	37.1	-5.9
Tarımsal Mahsul Fazlası Malları hariç	9	-8.1	106.1	17.6
İhracat, fob	100	12.9	5.8	4.1
İşlenmemiş Tarım Ürünleri	77	11.5	4.1	
İşlenmiş Tarım Ürünleri	8	1.3	-19.5	
Diğer İhracat	15	22.3	16.5	

* Geçici rakkamlar
* 780 milyon dolar olarak düzeltilmiş yeni ithalât programı esas alınmıştır.
Kaynak 1967 Yıllık Programı, Devlet Plânlama Teşkilâtı.

— TABLO 4 —

İhracattaki artış geçen seneye nazaran, dış ülkelerden, bilhassa sıkı ticari ilişkide bulunduğumuz Almanya'dan gelen talepteki zayıflama neticesinde yavaşlayacaktır. Görülmeyen kalemlerdeki ilerleme devam edecektir. Almanya'daki ekonomik krize rağmen, işçi dövizi gelirlerinin artacağı tahmin edilmekte ve turizm gelirinin de kısmen artacağı beklenmektedir. 1967'de 1966'ya nazaran turistlerin Türkiye'de daha fazla harcama yapacakları ve Ocak ayından beri özel bir müsaadeye sahip olmayan Türk vatandaşlarının turistlerden serbest piyasada en çok 50 dolar satın almalarına dair kısıtlayıcı bir karar tatbik edilmesinin yetkililere akan geliri arttıracağı ümit edilmektedir. Türk turistlerinin dış ülkelerde yapacakları harcamalarda ufak bir artış beklenmektedir. Net yabancı sermaye ithalatında beklenilen artışın, geniş çapta devlet kanalıyla

ve döviz ihtiyatlarında bir düşme kaydedileceğinden, resmi para durumunda bir değişiklik olmayacağı beklenmektedir.

Ödeme dengesi muvazenesi tahminleri kesin olmayıp, bir takım faraziyelere dayanmıştır. Yılın ilk aylarındaki gelişmeler hakkında henüz pek az bilgi mevcuttur. Yılın ilk üç aylık devresinde ticaret dengesinde, geçen senekine nazaran bir ilerleme kaydedilmişse de, bu gelişimin seyir sebepleri hakkında fikir edinip, karar vermek güçtür.

İhracat bir evvelki yıla oranla aynı seviyede kalmıştır ki, 1966'da ihracat 1965 yılının sonunda gemi adamları grevi dolayısile geciken sevkiyat sebebile yüksek olmuştur. İthalât bir yıl öncekine oranla daha az olmuştur ve bunun

da esas sebebi ithalâtçılara yapılan döviz tahsisatının gecikmiş olmasıdır. 1967 yılının ilk beş ayı içinde kota genişlemesi sebebile, Türkiye'nin Milletlerarası Para Fonu nezdindeki durumu 5,5 milyon dolarlık bir gelişme kaydetmiştir. Fondan çekilen 19 milyon dolar yapılan ödemelerle karşılanmış bulunmaktadır. IMF ile yapılan ve yürürlükte olan «gerektiği zaman kullanılmak» amacı ile yapılan anlaşmalara istinaden Türkiye'nin para çekme hakkı Haziran ayında 8 milyon dolar olmuştur. Avrupa para anlaşması ve Milletlerarası Para Fonu kredileri ve ihracatın mevsimlik gelişmesi neticesinde resmî altın ve para rezervleri 45 milyon dolara yükselmiştir.

Mayıs ayında temin edilmiş bulunan 25 Milyon dolarlık Avrupa Para Anlaşması kredisi müteakip bir kaç ay için yardımcı olacak nitelikte olup, yılın ikinci yarısında mevsimlik faktörler, dış ödemeler dengesinde müsbet yönde bir etki yaratacaktır. Maamafih, Türkiye'nin dış ülkelerle olan durumunun kritik olduğu aşikârdır. Yurda giren yabancı sermayenin yıllık proğramda öngörülen seviyeye ulaşıp ulaşmıyacağını zaman gösterecektir. OECD Konsorsiyumu taahhütleri aşağı yukarı tamamlanmış ve yıllık ithalât programını finanse edecek fonlar da geçen seneye nazaran oldukça düşük olmuştur. Bu sene, yatırım projelerini finanse etmek amacile yapılan anlaşmalar yüksek meblâğlarda olacaktır, fakat, bu krediler birkaç yıla taksim edileceğinden, vahim döviz durumunu hafifletemiyecektir. Petrol boru hattını finanse etmek üzere yapılacak yardım (daha evvelki senelerde taahhüt edilmiş fakat henüz kullanılmamış olan) 450 milyon dolar civarındadır. Bu yardımın en büyük kısmı proje yardımı olup, yatırım projelerinin tatbiki ile parelel olarak kullanılacaktır.

BÖLÜM II

İktisadi Politikalar : 1966 yılında ekonomik faaliyet ve gelir artışı fevkalâde mahsul yüzünden yıllık programda öngörülenden çok daha fazla olmuştur. Bu sebeple, iktisadi tedbirler talepteki artışı hızlandırmak yerine kısıtlayıcı, dolayısiyle fiyatlar ve dış denge üzerinde istikrar sağlayıcı mahiyette olmuştur. İyi mahsul, banka kredilerinin arttırılmasını zaruri kılmış ve para artışını kısıtlamak üzere tedbirler alınmışsa da, para arzı geniş çapta artmıştır. Bütçe de oldukça muvazene sağlanmış olmakla beraber, birçok İktisadi Devlet Teşekkülü mali bakımdan güç durumda kalmıştır. 1967'nin ilk aylarında İktisadi Devlet Teşekküllerinin durumunu kuvvetlendirmek için tedbirler alınmış ve 1967 bütçesinde oldukça iyi bir denge sağlanmıştır.

Para Politikası :

Para arzı (banknot ile vadesiz mevduat) 1965'deki % 17 lik bir artışı müteakip, 1966'da % 20 artmıştır. Para benzeri likiditeler (vadeli mevduat) katıldığı takdirde bu artış 1965'de % 15 ve 1966'da % 20'den biraz daha düşük olmuştur.

Merkez Bankası kredileri artışı hızlanmışsa da, para artışına bilhassa ticari banka kredilerinin birdenbire yükselişi sebep olmuştur. Para arzı 1967 yılının ilk üç ayında düşmüş ve Mart'da geçen senekinden % 15 yüksek olmuştur.

Tablo 5. MERKEZ BANKASI MUAMELELERİ

Artış veya azalış Milyon TL

	1965	1966
Krediler	525	2,006
Döviz rezervleri, net	66	-294
Asgari rezerv depoziteleri	-485	-640
Diğer Muameleler	322	-164
Para Miktarı	428	908
Banknot	736	1,004
bankalarda tutulan kısmı	-226	-188
Serbest depoziteler	-308	-96

Kaynak Merkez Bankası Aylık Raporu.

— TABLO 5 —

Tablo 5, Merkez Bankası'nın belli başlı muamelelerini özetlemektedir. Merkez Bankası kredileri 2 milyar TL. sı artmış ve bu artış 1965'deki artışın 4 misli olmuştur. Bu artışın para arzı üzerindeki tesiri, döviz ihtiyatlarındaki düşme ve senebaşında nisbetleri arttırılmış olan kanuni banka ihtiyatlarındaki artmayı muhtevi muameleler tarafından kısmen telâfi edilmiştir. Aynı zamanda, bankaların asgari likidite nisbetleri yükseltilmiş, bunların Merkez Bankasındaki reeskont tavanları düşürülmüş ve Merkez Bankasında reeskonta hazır tahviller ile ilgili çok daha sıkı tedbirler alınmıştır. Buna rağmen bir evvelki seneye nazaran, Merkez Bankası muameleleri, para hacmmda çok daha fazla bir artışa sebep olmuştur.

Merkez Bankası kredilerinin yükselmesinin başlıca sebebi, fevkalâde bir mahsul elde edilmesi ile tarım ürünlerinde düzenli bir pazarlamaya ihtiyaç hissedilmesidir. Hazine avanslarındaki artış zayıf kalmıştır. Dolayısile kredi genişletilmesi kısmen mevsimlik bir karekteri haiz olup, durumun 1967'nin ilk yarısında değişmesi ihtimali vardır. Tablo 6'da, yılın ilk beş ayı içinde kredi hacminin düştüğü görülmektedir. Fakat bu düşüş, mevsim icabı olması gerekenden çok daha az olmuştur. Tekel idaresine, bazı İktisadi Devlet Teşekküllerine ve Tarım Satış Kooperatiflerine verilen kredi miktarı yüksek kalmıştır. Bunun sebebi de, kısmen bazı tarım ürünleri satışlarının az olması, dolayısile stokların yüksek kalmasmdadır ki, bu da bilhassa fındık ve şekerde görülmektedir. (Bu durum Tarım Sa-

Tablo 6. BANKA KREDİLERİ

Artış veya azalış Milyon T.L

	1964 Aralık Durumu	1965	1966	Haziran-Mayıs 1966	Haziran-Mayıs 1967
MERKEZ BANKASI					
Kamu Sektörü	2.5	0.4	1.0	0.4	-0.2
Hazine	1.6	0.5	0.3	0.1	-0.1
Tekel İdaresi	0.3	0.1	0.3	0.3	-
İktisadi Devlet Teşekkülleri	1.2	-0.2	0.4	-	-0.1
Toprak Mahsulleri Ofisi	0.9	-0.3	0.2	-0.1	-0.3
Şeker Fabrikaları	0.2	0.1	0.2	0.1	0.2
Diğer	0.2	-	-	-0.1	-
Özel Sektör	1.5	-	1.0	-0.4	-
Tarım Satış Kooperatifleri	0.5	-0.4	0.8	-	-0.2
Diğer	1.0	0.4	0.2	-0.4	0.2
Banka Likidite Fonu	0.1	0.1	-	-	-
Yekün	4.1	0.5	2.0	-	-0.3
TİCARİ BANKALAR					
Ticari Kredi	8.1	2.1	2.3	0.5	
İpotekler	1.7	0.3	0.1	-0.1	
Tarım Kredisi	3.0	0.2	1.3	-	
Sınai Kredi	0.5	0.1	0.2	0.1	
Diğer	0.3	0.1	0.1	0.1	
Yekün, bütün ticari bankalar	13.6	2.7	4.1	0.6	
Yekün, 13 banka	8.3	1.9	2.4	0.3	

Kaynak Merkez Bankası Para ve Kredi İstatistikleri Özeti ve Aylık Bülteni.

— TABLO 6 —

tış Kooperatifleri ile Şeker Şirketine tesir etmiştir). Müteakip birkaç ay içinde stoklarda bir azalma olması beklenmektedir. Fındık ihracatı ve iç şeker satışları nisbeten yavaş olduğundan, bu düşüş tedrici olacaktır. Bu sebeple kredi miktarındaki düşüşler de nisbeten tedrici olacaktır.

Tekel İdaresi ve bazı İktisadi Devlet Teşekküllerinin mali durumlarının tatminkâr olmayışı da önemli bir husustur. Yetkililer, senebaşında İktisadi Devlet Teşekkülleri istihsal maddelerinin bir kısmına yapılan zamlarla bu teşekküllerin aldıkları kredileri önümüzdeki birkaç ay içinde ödemek imkânını bulabileceklerini düşünmektedirler. Bununla beraber, tarım ürünleri stoklarının satışlarındaki yavaş tempo veya bazı İktisadi Devlet Teşekküllerinin ekonomik durumlarının kötü olması sebebile, Merkez Bankası kredilerinin yüksek olmakta devam etmesi muhtemeldir.

1966'da, 1965'e nazaran ticari banka kredileri ekonomik faaliyet ve yatırımlarının hızlı artışı sebebiyle genişlemiştir. Bu artış daha ziyade tarım kredilerinde görülmüştür. Sınai kredilerde de bir artış kaydedilmiş olmakla beraber, bu artış nümerik olarak düşük kalmıştır. 13 banka hakkındaki veriler, kredi genişlemesinin 1967 yılında da hızla devam ettiğini göstermektedir.

Para arzı, 1967 yılının ilk üç ayında düşmüş olmakla beraber, son birkaç ay zarfında muhtemelen tekrar artmıştır. Para arzındaki önemli yükselişi tahlil etmek kolay değildir. Ekonomik faaliyetin artması ile ticaret ve para alanına yeni e konomik elemanlar katılmış ve para arzında süratle yükselişe ihtiyaç hissedilmiştir. Bununla beraber para kitlesindeki artışın fiyatların yükselmesi ile aynı zamanda olduğuna dair bir belirti yoktur. Uzun bir devre içinde tahlil edildiği zaman para arzındaki son 5 yıl içinde kaydedilen geniş çapta artışın, bir dereceye kadar nisbeten mutedil bir fiyat artışı ile ilişkili olacağı anlaşılmaktadır ki, bu ilişki 1950 yıllarındaki durumun tamamile aksidir. Mamafih, bu artış son yıllarda çok yüksek olmuş ve gittikçe hızlanmıştır; ve gelecek yıllarda da dikkate alınması gerekmektedir.

Bütçe Politikası :

1966 yılında, Birinci Beş Yıllık Plânın bütçe politikası ile ilgili hedeflerinin uygulanmasında kayda değer bir ilerleme olmuş ve bu ilerleme bilhassa vergi gelirleri ile yatırım harcamalarında görülmüştür. Vergi gelirleri ve yatırım harcamaları daha da yükseltilmiş, böylece hükümet konsolide bütçesindeki açığın geçen yıl görülen gittikçe artma temayülü önlenmiştir. Bununla beraber, bütçe politikasını —vergi tabanını arttırmak ve Tekel İdaresi, Şeker Şirketi, İktisadi Devlet Teşekkülleri faaliyetlerini geliştirmek gibi — tesir eden bazı mühim meselelerde az bir ilerleme kaydedilmiştir. 28 Şubatta sona erecek olan 1966 mali yılı bütçe tahminleri verilerinde görüldüğü üzere, vergi gelirleri % 21, bütçede öngörülene (% 23) oldukça yakın tahakkuk etmiştir. 1964 ve 1965'de bu artış % 10 ile % 11 arasında olmuştur. Vergi nisbetleri serbest tutulmuş, hiç bir yeni vergi getirilmemiş olmakla beraber, artışın devam etmesine, gelirlerin artması, ekonomik devri daimin yükselmesi ve vergi tahsili usullerinin daha mükemmel bir hale sokulması sebep olmuştur. Vasıtasız vergilerde elde edilen sonular, tahminleri aşmıştır. Vasıtalı vergilerin beklenilen sonuca ulaşamamasına ise, daha ziyade, Şeker Şirketi ile Tekel İdaresinin (özellikle tütün, sigara ve alkollü içkiler alanında) birikmiş vergi borçlarının artışının devam etmesi sebep olmuştur. Bu iki teşekkül, normal olarak hazine adına vasıtalı vergi gelirlerinin % 20 25'ini toplamış fakat 1966'da elde etmiş olduğu vergi gelirlerinin % 25'ini hazineye devretmemişlerdir ki 1966 mali yılı sonunda hazine ye borçlu oldukları vergi gelirleri miktarı 0,8 milyar TL. sına (geçen senekinden 450 milyon TL. sı fazla) ulaşmıştır.

Vergi dışı gelirler, hem dışarıdan temin edilen proje kredilerinden ve hem de, bütçede tahmin edilenden düşük olmuştur, çünkü, geçmiş vergi kaçakçılığı tazminatlarını affeden kanunun yürürlüğe girmesini müteakip, özel fon gelirlerinde bir düşme olmuştur.

Bu husus vergi gelirlerinin beklenilene ulaşamaması ile beraber mütalâa edildiği takdirde, bütçede öngörülen 3,1 milyar T.L olarak hesaplanan tahmini gelirler ancak 2,2 milyar TL. sı ol-

muştur. Bunu telâfi etmek için geçen yıl yürürlüğe girmesi beklenen maaşların yükseltilmesini öngören, Devlet Memurları Personel Kanunu tehir edilmiş ve cari masraflarla ilgili diğer bazı ekonomik tedbirler alınmıştır. Yatırım masrafları da çok hızlı artmakla beraber, bu artış plânlanandan çok daha az olmuştur. Yatırım masraflarının artışı, 1965 yılında % 7 iken, 1966'da % 22 olmuştur .Transfer ödemeleri, borç ödemeleri dahil, aşağı yukarı bütçe tahminlerine uygun olarak nisbeten istikrar göstermiştir. Bütçe açığı dış borçlar, (2,1 milyar TL. gayrisafi milli hasılanın % 2,3'ü) ödendikten sonra, 1965 mali yılındakinden daha az olmuştur ki, bu açık uzun vadeli iç borçlanmalar ve karşılık paralarla karşılanabilmiştir. Bir evvelki senede de, bütçe açığı kısa vadeli borçlanma ile özel sektöre ödenmesi gereken meblâğın bekletilmesi ile kapatılmıştır.

1967 bütçesi, bilhassa yatırım masrafları yönünden bir yıl öncekine nazaran iddiasız hazır-

Tablo 7. DEVLET KONSOLİDE BÜTÇESİ

Milyon T.L.

	1964	GERÇEKLEŞEN BÜTÇE 1965	1966*	KABUL EDİLEN BÜTÇE	
				1966	1967
Cari Gelirler, Yekûn.....	11,080	12,226	14,406	15,370	17,720
Vergiler, Yekûn.....	9,292	10,295	12,440	12,667	15,150
Vasıtalı.....	3,041	3,410	4,189	4,135	4,720
Vasıtasız.....	6,251	6,885	8,251	8,542	10,430
Vergi Dışı Gelirler, Yekûn...	1,788	1,931	1,966	2,693	2,570
Tasarruf Bonoları**.....	543	637	757	720	720
Katma Bütçe,Proje Kredileri dahil.....	434	515	548	885	960
Diğer, Özel Fonlar dahil...	811	779	661	1,088	830
Cari Harcamalar.....	6,869	7.612	8,549	9,112	10,355
Cari Sürplü.....	4,211	4,614	5,857	6,258	7,365
Yatırım Harcamaları.....	3,246	3,479	4,228	4,863	5,119
Transferler, Borç Ödemeleri dahil.....	3,151	3,601	3,770	3,685	4,191
Faiz Ödemeleri.....	391		542		708
İktisadi Devlet Teşekkürlerine Transferler.....	622	726	721	710	609
***Diğer, Borç Ödemeleri dahil	2,138		2,507		2,874
Borç Ödemeleri.....	1,224	1,680	633	1,578	818
Genel Bütçe Açığı, Borç Ödemeleri çıktıktan sonra.....	2,186	2,466	2,141	2,290	1,945
Finansman tarzı:					
Uzun Vadeli İç Borçlanma...	200	400	700	700	500
Karşılık Paralar.....	1,304	1,207	1,295	1,590	1,445
Diğer.....	682	859	146	-	-

* Geçici rakkamlar
** Bunların alımı belli bir gelir seviyesi üstündeki şahıslar için mecburidir.
*** Bunlar emeklilik, hibe, gayri menkul alımı ve istimlâk bedellerini muhtevidir.
Kaynak Aylık Ekonomik Göstergeler.

— TABLO 7 —

lanmıştır. Bununla beraber geçen senenin sonuçlarıyla mukayese edildiğinde, 1967 bütçesi yatırım masraflarında bir yavaşlama öngörmemekte, bunun yanında borç ödemeleri de dahil olmak üzere cari harcama ve transferlerde önemli artışlar öngörmektedir. Cari harcamalar, tehir edilmiş olan kamu hizmetlilerinin maaş ve ücretlerindeki artışlar, bütçede Milli Müdafaa, eğitim ve tarım hizmetlerine daha fazla yer verilmesi dolayısile, daha da artmağa devam edecektir. Bütçede öngörülen transfer ödemeleri artışı büyük çapta çeşitli hibe ve tekaütlük masrafları, bağışlar, gayrımenkul alımı ve istimlâkleri dolayısıyladır; geçen sene sabit kalan, İktisadi Devlet Teşekküllerine yapılan transferlerin ise, düşeceği tahmin edilmektedir. Bununla beraber, genel bütçe harcamalarında (% 19) geçen senekine nazaran (% 13) çok daha fazla bir artış görülmektedir.

Gelirlerin, ilâve masrafları karşılayacak ve genel bütçe açığını aşağı yukarı dış borçlar açığı seviyesine indirecek kadar artması öngörülmektedir.

Vergi gelirlerinde geçen senekinden biraz daha fazla bir artma olacağı öngörülmekte olup, bu artışın vasıtasız vergilerdeki düşüşü vasıtalı vergilerin hızla artması ile telâfi edecek nitelikte olacağı beklenilmektedir. Şeker Şirketine ve Tekel İdaresine, borçlu oldukları vergilerin daha da birikmesini önlemek maksadıyla, fiyatlarını yükseltmeleri için müsaade verilmiş, ve vasıtasız vergi gelirleri de, petrol mamullerinden, tekel maddelerinden ve ithalât damga pullarından alınan vergi nisbetlerinin yükseltilmesi dolayısile artmıştır. (Bu nisbetlerdeki artışın, bütçedeki 2,2 milyar TL. vasıtasız vergi geliri artışının 0,9 milyar TL. sı kadarını temin edeceği tahmin edilmiştir.) Bunların dışında, 1967 mali yılında ne vergi nisbetlerinde bir değişiklik olacak, ne de yeni vergiler getirilecektir. Bununla beraber, vergi yönetimini reorganize edecek, bilhassa vergi tahsilâtı, ile ilgili usulleri düzeltecek olan yeni kanun, 1967 yılında yürürlüğe girecektir. Tasarruf bonoları gelirleri limitininde yükselmesi mümkündür. 1967 yılında, İcra İflâs Kanunundaki prosedür yeni bir kanunla değiştirilecektir, çünkü, bu kanundaki prosedür, hükümetin yatırım programlarının uygulanmasında güçlük ve engeller çıkarmaktadır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri :

Kamu sektöründeki yatırımların takriben % 40'ını kapsayan İktisadi Devlet Teşekkülleri 1966 yılında yatırımlarını 2/5 oranında arttırmışlardır. Bu artış, konsolide devlet bütçesinde yatırımlara tahsis edilen fonları aşar şekilde olmuştur. Ve İktisadi Devlet Teşekkülleri yatırım harcamları yekûn kamu yatırım harcamalarının % 50'sini teşkil etmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülleri yatırımlarının uygulanma oranı % 90'nı aşmış ve geçmiş iki yıla nazaran büyük ilerleme kaydedilmiştir (oysa, bu yıllarda tahminler 2/3 ile 3/4 arasında gerçekleşmişti). Diğer tarafdan, verimli İktisadi Devlet Teşekkküllerinde yatırımların daha büyük bir oranı (bir evvelki yıla nazaran) kendi kaynakları ile karşılanmıştır. Her ne kadar 1966 yılı fonunda İktisadi Devlet Teşekküllerinin oto finansmanının 1965 yılında erişilen % 11'i aşamıyacağı öngörüldüyse de, bu yılda yatırımların 1/3'ü oto finanse edilerek, tahmin edilen oran büyük bir farkla aşılmıştır. Bu işletmelerin bir kısmında gayrısafi işletme kârları artmışsa da, oto finansmanın asıl gayesi kısa dönem faaliyetlerinden elde edilen kârların artışı (kısa vadeli borçlanmaları ihtiva ederek) ve plânlanmış dış borç ödemelerinde 1/3'lük bir düşüş sağlanması ile neticeye ulaşmıştır.

Bir yıl önceki plân uygulamasının neticelerinin tam olarak alınmasından önce hazırlanan 1967 programına göre, İktisadi Devlet Teşekkülleri cari yıl yatırım harcamalarının sadece % 7 oranında artacağı tahmin edilmiştir. Bu yatırımların büyük kısmının Devlet Yatırım Bankası taarfmdan finanse edileceği plânlanmıştır. Büyük çapta emeklilik ve sigorta fonlarındaki fazlalıklara ve bütçe transferlerine dayanan bu bankanın kredi kapasitesini İktisadi Devlet Teşekküllerinin borçlarını ödemek üzere kuvvetlendirmek gerekmektedir. 1967 yılında, İktisadi Devlet Teşekküllerinin kendi yatırımlarının finansmanına iştirak edeceği beklenmektedir. Bunun da sebebini, bu teşekküllerin kısa vadeli işlemlerinden doğan kârların birdenbire düşmesinde ve ödemek zorunda oldukları borçların 3 katına çıkmasında aramak lâzımdır. Kısa devredeki işletme kârlarını yükseltmek için demir, çelik, kömür, çimento, elektrik ve ulaştırma gibi büyük bir gurup İktisadi Devlet Teşekkülü mamûl ve hizmetlerine zam yapma kararı alınmış ve bu artışlar neticesinde, 1967 yılında İktisadi Devlet Teşekkülleri kaynaklarına 0,7 milyar TL. lık bir ilâve olacağı düşünülmüştür. Bununla beraber, amortisman için ayrılan fonların evvelki yıllara nazaran daha fazla artacağı gözönüne alınmakla beraber, kısa devreli faaliyet kârlarındaki düşüş ve büyük çaptaki ödemeler sebebile, küçük bir bütçe açığı ümit edilmektedir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin hukuki, mali ve iktisadi sorunlarıyla, teknik, idari ve pazarlama presedürü için tavsiyelerde bulunmak üzere, 1964 yılında kurulan Yeniden Düzenleme Komitesi, geçen yıl da çalışmalarına devam etmiştir. Komite, 27 İktisadi Devlet Teşekkülü için mevzuat çalışmaları yapmış, bu arada elektrik enerjisi endüstrisi reorganizasyonunu öngören bir kanun tasarısı hazırlanarak parlamentoya sunulmuştur. Bu tasarının 1967 yılında kanunlaşa-

Tablo 8. İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİNİN MALİ DURUMU

Milyon T.L.

	1963	GERÇEKLEŞEN		1966*	PROĞRAM	
		1964	1965		1966	1967
YATIRIM FİNANSMANI:						
İktisadi Devlet Teşekkülleri Yekun Yatirimları	1,692	1,883	2,171	3,068	2,979	3,286
Sigorta Fonlarindan(oto-finansman)	339	289	283	334	201	140
Verimli İ.D.T.den	1,353	1,594	1,888	2,734	2,778	3,146
Finansman Kaynakları:						
Kendi Kaynakları	-106	-2	212	878	310	-146
Devlet Yatirim Bankası	583	747	723	927	1,283	2,173
Devlet Bütçesi	380	645	726	721	710	609
Karşilik Paralar	229	36	55	37	40	-
Yurt Dişi Proje Kredileri	267	168	172	171	435	510
NET NAKİT DURUMU:						
Cari Gayrisafi kârlar veya zararlar	-5	100	261	448	320	823
Devlet Demir Yolları	-366	-391	-261	-256	-273	
Kömür Sanayii		39	-52	-90	-50	
Azot Sanayii	361	-51	-50	-41	-55	
Diğer Verimli İ.D.T.		563	624	835	698	
Amortisman Payları	607	672	727	782	790	958
Kisa Vadeli Muameleler (Kisa Vadeli Borçlanmalar dahil)	233	-64	117	652	394	149
Yekûn Kaynaklar	835	771	1,106	1,882	1,504	1,930
Eksi: Vasitasiz Vergiler	217	196	220	357	214	222
Borç Ödemeleri	724	577	674	647	980	1,854
NET NAKİT DURUMU	-106	-2	212	878	310	-146

* Geçici rakkamlar
Kaynak Maliye Bakanliği

— TABLO 8 —

cağı ümit edilmektedir. Komitenin çalışması, başlangıçta tahmin edilen süreden daha fazla zaman almış ve geçen baharda tamamlanması gereken bazı yenilikler henüz gerçekleşmemiştir.

Bu sebeple, içinde bulunduğumuz yıl, İktisadi Devlet Teşekküllerinin pek çok problemini hal için teşebbüs edilen çabaların, bu teşekküllerin pozisyonlarında herhangi bir etki yapmayacağı aşikârdır.

Özel Yatırım Politika ve Problemleri :

Son yıllarda mevcut yekûn sabit sermayenin % 45'i özel sektöre aitti. Elde edilen bilgilere göre, 1968 - 1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Plân, Türk ekonomisi için gerekli yatırımları sağlamak amacıyla büyük çapta özel sektöre dayanmaya devam edecektir. Bu durumda, özel sektörü etkileyecek politikalar bu sektörün plân hedeflerinin gerçekleşmesindeki rolü dolayısile

ehemmiyetlerini muhafaza etmeye devam edeceklerdir. Burada cevaplandırılması gereken soru şudur: Özel sektör yatırımlarında sadece yüksek bir büyüme oranı sağlamak değil, ve fakat memlekt ekonomisinin ihtiyacı çerçevesinden şayan-ı arzu olan endüstri kollarına bu yatırımları sevketmek için devletin elinde bulunan imkânlar ve bunların kullanıma şekilleri tatminkâr mıdır? Birinci Beş Yıllık Plân dönemindeki tatbikat, özel sektör yatırımlarının umumi seviyesinde dikkate değer bir yükselme olduğunu ve fakat özel sektör yatırımlarının plân tarafından öncelik tanınan sektörlere kanalize edilmesindeki güçlükler sebebile, ilâve tedbirler alınması gerektiğini göstermiştir.

Birinci Beş Yıllık Plân süresince özel sektör yatırımları 1964 yılı hariç tutulursa, hızlı bir artış göstermiştir. Plân devresinin ilk 4 yıllık döneminde özel sektör yatırımlarının artış oranı, aşağı yukarı 5 yıllık plân hedefleri ile paralel yürümüş ve hemen hemen kamu sektöründe kaydedilen seviyeye kadar yüksek olmuştur. Mamafih, yetkililerin özel sektör yatırım hedeflerine gerçekleşmesinde karşılaştıkları başlıca sorun, özel sektörün geleneksel görüşten kurtarılarak, yeni sahalara sevkedilmesi olmuştur.

Geçmişte, özel sektör yatırımlarının büyük bir kısmı bina inşaatına ve küçük çapta aile tipi işletmelere giderdi. Bu işletmeler daha ziyade gıda maddeleri imalatı ve nakliyat gibi bazı hizmetlerle uğraşırlardı. Plân toplam özel yatırımlar içinde mesken inşaatının payını oldukça düşürmeyi ümit etmiştir, —1960'larda bu oran % 57 olup, bu yüzdenin büyük bir kısmı lüks mesken inşaatı idi. İmâlât sektöründe ise ananevi küçük gıda maddeleri endüstrilerinden ağır sanayie kayma öngörülmüştür. Böylece, 1963'de özel imalâttaki katma değerin yarısını kapsayan

Tablo. 9 ÖZEL SEKTÖR SABİT YATIRIMLARI 1963-1965

	GERÇEKLEŞEN	PROGRAM HEDEFLERİ	GERÇEKLEŞME NİSBETLERİ
	MİLYON T.L.		%
Tarım	1,572	1,615	97
Madencilik	427	510	84
İmalât	2,480	2,180	114
Gıda, İçki, Tütün	358	245	146
Tekstil	665	658	102
Ağaç, Kâğıt	194	153	126
Petrol ve Kimya Sanayii	375	498	75
Medeni Eşya Sanayii	245	75	322
Makine, Alet	195	533	37
Diğer	518	506	103
Enerji	35	169	20
Hizmetler	7,308	6,553	112
Nakliyat, Haberleşme	668	501	131
Turizm	304	248	82
Konut	5,965	5,689	105
Diğer	479	115	417

Kaynak 1966 ve 1967 Yıllık Programları, Devlet Plânlama Teşkilâtı.
Not. Demir ve Çelik Sanayii (yatırımların büyük bir kısmı devlete aittir) özel sektör yatırımları hariç tutulmuştur.

— TABLO 9 —

gıda, müskirat, tütün ve tekstil endüstrilerinin, plânın ilk 3 yılı içinde yekûn özel imalât yatırımlarının sadece 1/5'ini kapsayacağı beklenmekteydi. Aynı zamanda, bu tip yatırımların yanısıra yakın bir kısmının makina kimya ve teçhizat endüstrileri gibi sahalara akması bekleniyordu— ki, bunların hepsi 1963 teki yekûn katma değerin 1/4'ünü teşkil ediyordu.

Bu verimli sahalara akımı hızlandırmak maksadıyla yetkililer oldukça şumullû bir hareket hattı tayin etmişlerdir. Türkiye'de ve birçok memlektlerde özel yatırımlara büyük çapta tesir eden kredi ve mali politika çeşitlerine ilâveten bazı direkt kontrol yolları mevcuttur. Bu kontrol yolları arasında ithal lisansları (aşağı yukarı bütün yatırım mallarını kapsamaktadır), inşaat ruhsatları, yabancı yatırım kontrolü, bazı endüstriler için ihracat primleri ve bazı endüstri dallarını rekabetten korumak için, ithalât üzerinde alınan tedbirler mevcuttur.

Bununla beraber, özel sektör yatırımlarının lüks inşaata kaymasını önlemek amacıyla bir takım bütçe tedbirleri alınmışsa da bu tedbirler yatırımların yeni sahalara kaymasını sağlamak için kullanılmamıştır. Mesken inşaatına yapılan yatırımlara uygulanan vergi muafiyeti kaldırılmış, bina vergileri arttırılmış ve kamu kredisi için gerekli vasıfları haiz halk tipi mesken yapımında tavan tesbit edilmiştir. Bununla birlikte, ilk önceler 63 m2 olan bu tavan, 1966 yılı Mayıs ayında 100 m2'ye çıkarılmıştır. Oysa ki, bu tavan yükseltilmesi, Beş Yıllık Kalkınma Plânının ve yıllık programların hedeferine aykırı düşmektedir. Bu arada bir takım özel yatırımları teşvik etmek maksadile, bazı endüstriler için hızlandırılmış amortisman rejimi ihdas edilmiştir, yıllık programda öncelik tanınan sektörlere uygun olan bazı projelere yatırım indirimi tatbik edilmiştir. Bu tip endüstrilerde yatırım harcamalarının % 30 — % 50 kadarına vergi muafiyeti tanınmıştır. Fakat, Birinci Beş Yıllık Plân devresinde bu muafiyetler — her hangi bir yılda — o yıl içinde elde edilen kârın % 20'sini aşamaz; bu kısıtlama gelecek yıldan itibaren kaldırılacaktır. Özel yatırımlara müessir olmak üzere direkt bütçe sübvansiyonları kullanılmamıştır. Bazı hallerde sermaye malları ithalât vergisi düşülmüş veyahut da vergi ödemeleri tehir edilmiştir.

Kredi meselesine gelince, esas problem özel sektöre yatırımları için gerekli dış finansmanı elverişli şartlarla bulmasını sağlayacak bir ortam yaratmaktır. Türkiye'de sermaye piyasası yoktur ve bankalar eskidenberi gayet yüksek faiz ve çok kısa vadelerle bir takım ticari faaliyetleri finanse etmekle yetinmektedirler (Vergi ve borçlar dahil % 20 civarında.) Yetkililerin büyük ümidi, dahili bir sermaye piyasası ile kalkınma bankala-

kurulması idi. Her iki alanda da halen çok az ilerleme kaydedilmiştir. Sermaye piyasası oblemini halledecek olan kanun tasarıları hez hazırlık safhasında olup, bu alanda bankaca sağlanacak kolaylıklar münhasıran Sınai tırım ve Kredi Bankasına tanınmıştır ki, bu nka da 1963'de 6 büyük ticaret bankası taradan kurulmuştur. Bu bankanın kredi verme pasitesi yetersiz olup, artan özel uzun vadeli nka kredilerini karşılayamamaktadır; 1966 yısonunda verilen kredi miktarı sadece 183 mil- TL. sı olmuştur. Yıllık programlar devamlı rak özel yatırımların finansmanı için bir Yatın Bankası ve bir Maden Bankası kurulmasında ar etmişlerse de gerekli kanun tasarıları parmentoya ancak geçen sene sunulmuş olup, heiz üzerinde çalışmalara başlanılmamıştır.

lık süresini kapsayan detaylı bilgi, bize muhtemelen, verilen kredilerin Birinci Beş Yıllık Plân ile yıllık programlara daya uygun olacağını gösterecektir.

Bununla birlikte özel sektör yatırımlarına istenilen istikameti vermek için ilgililerin sahip oldukları direkt veya endirekt kontrol imkânlarının tam mânası ile kullanıp kullanılmadığı bilinmemektedir. Gerekli bütün malzeme ve teçhizat ithal edildiğine göre, ithalât lisanslarının yatırımlara istikamet verebilmesi yönünden faydalı olduğu tahmin edilebilir. İthalât global kota listesine göre yapılmakta olup, döviz dağıtımı Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği ile ilgili Bakanlıklar arasında yapılan müzakereler sonucu tesbit edilen esaslara göre dağıtılmaktadır. Bununla birlikte ithalât lisansları özel sektör yatırımları-

blo 10. KATMA DEĞER VE İMALÂT ENDÜSTRİSİNDE ÖZEL SEKTÖR SABİT YATIRIMLARI 1963-1965

% dağilim

	1963 KATMA DEĞER	ÖZEL YATİRIM	
		GERÇEKLEŞEN	PLÂN HEDEFİ
im İmalât Sanayii	100.0	100.0	100.0
Gida, İçki, Tütün	13.8	14.4	11.2
Tekstil	35.4	26.8	10.0
Ağaç, kâğit	4.5	5.0	4.7
Kimya Sanayii	14.3	15.1	22.8
Madeni Eşya Sanayii	6.6	9.9	3.5
Makine, alet	9.3	7.9	24.5
Diğer	16.2	20.9	23.2

aynaklar 1966 ve 1967 Yillik Programlar, Devlet Plânlama Teşkilâti.
ot. Demir ve Çelik Sanayii özel yatirimlari hariç tutulmuştur.

— TABLO 10 —

Bu sebeple, halen resmi kredi politikasının mel unsuru yine 1950 yılı başlarında kurulan nai Kalkınma Bankasıdır. Bu arada Merkez ankası da ancak öncelik tanınan projelere kre- vermektedir. Sınai Kalkınma Bankası özel sekre nisbeten elverişli şartlarla % 9 faizle borç rmektedir. Bankanın 1966 yılı sonunda verdiği redilerin tutarı 1,1 milyar TL. sı olup, bu kredirin yarısının vadesi Birinci Beş Yıllık Plânın aşlangıcından bu yana uzatılmıştır. IBRD ile ürkiye'ye aktarmakta ve dolayısile bu Banka da ürkiye'de öncelik verilen yeni teşebbüsler üzende müessir olmaktadır. Ancak Bankanın, Plân sadece ilk dört yılını kapsayan detaylı kredi ağıtım listesi bu Bankanın verdiği yeni kredilerin büyük kısmının küçük endüstriler tarafınan kullanıldığını göstermektedir. Plânın beş yılna istenilen istikametin verilmesinde sadece menfi bir rol oynamaktadır. Lisans sisteminin tesirli olabilmesi için tek yol, taleplerin son derece hayati ehemmiyeti haiz endüstri dallarından gelmesini sağlamaktır ki, bu da her zaman bu yönde olamaz.

İnşaat kontrolü büyük çapta mahalli seviyede olup, yeknesak kriterlere dayanamamıştır. Bu arada yabancı yatırımlar konusunu ayarlayan kararlar müsbet yönde olup, özellikle liberal bir hava taşıyarak, gerek kâr ve gerekse sermaye transferlerine imkân verilmiştir; ancak bu tedbirler hayati ehemmiyeti haiz endüstrileri teşvik edici mahiyette olmamıştır. Bazı endüstrilere tanınan ihracat primleri hiç şüphesiz ki, bu endüstrilerin imalâtını teşvik edici mahiyette olmuş ve aynı şekilde ithalâta karşı ekonomiyi ko-

rumak için alınan tedbirlerin de son derece faydası görülmüştür. Fakat bütün bunlar, ancak özel sektörün yatırım yapmaya niyeti olduğu takdirde tesirli olabilirler. Bu tedbirlerin hiç bir zaman tek başlarına Türkiye'de gerçekleştirilmesi düşünülen geniş teşebbüslere yapılacak özel yatırımları frenleyen mali güçlükleri ve diğer önemli engelleri ortadan kaldırması düşünülemez. Bu engellerden biri, imalât endüstrisinin hemen hemen yarısını kaplayan İktisadi Devlet Teşekküllerinin bazı ahvalde hükümetin fiyat politikasına alet edilmelerinden doğmuştur. Nitekim, İktisadi Devlet Teşekküllerinin büyük bir kısmının mamullerinin satış fiyatlarını maliyete göre ayarlamalarına mani olunmuş ve bu fiyat düşürülmesi özel sektörün bahis konusu branşlara iltifat etmemesine yol açmıştır, Bunun, özel sektörün inisiyatifine tesiri, Beş Yıllık Plânın, kamu yatırımlarının hangi sahalarda yapılacağını sarahaten belirtmemiş, özel sektörün kamu sektörü ile hangi sahalarda rekabete girişeceği hususunu katiyetle göstermemiş olmasından dolayı şiddetlenmiştir. Diğer bir engel de, dış ekonomiye tesir eden gerekli enfrastriktür ve diğer elemanların her zaman mevcut bulunması ve ekonomik ortamın özel sektör için her zaman müsait olmamasından doğmaktadır.

Bu şartlar altında, özel sektör yatırımları ile ilgili olarak, gerek plânda ve gerekse yıllık programlarda öngörülen hedeflere tam mânası ile varılamaması bir sürpriz teşkil etmemektedir. 1963 — 1965 yıllarını kapsayan rakkamlar gözden geçirildiğinde, özel sektörün ötedenberi iltifat ettiği ve az yatırımı gerektiren branşlarda plânda öngörülen hedeflerin çok üstüne çıkıldığı, buna karşılık sermaye — entansif endüstri dallarında plânda öngörülen hedeflerin altına düşüldüğü kolaylıkla görülmektedir. Nitekim özel sektörün çeşitli imalât sahalarındaki yatırımlarının % 41 i (plânda bu oran % 21 olarak, tesbit edilmişti) gıda maddeleri, müskirat, tütün ve tekstil gibi sahalara kaymıştır. Buna karşılık plândaki % 25 oranına rağmen teçhizat ve malzeme sahasında ancak % 8 oranında bir yatırım yapılmıştır. Kimya sanayiinde öngörülen oran % 23 iken gerçekleşen % 15 olmuştur.

İnşaat sahasında mesken yapımının hakimiyeti düşürülmüş, fakat lüks mesken yapımı eğilimi devam etmiştir. Yapılan meskenlerin ortalama alanı 100 m2 civarında kalmıştır ki, bu da gelişmiş OECD ülkeleri için bile yüksek bir rakkam teşkil etmektedir.

İkinci Beş Yıllık Plânda öngörüldüğü üzere, özel yatırımların daha da hızlandırılması ve bu yatırımların yine plânda gösterilen sahalara aktarılmasında başarı kazanmak isteniyorsa, aşağıdaki problemlere azami dikkati vermek gerekmektedir.

1 — Özel sektör yatırımlarının bu sermayenin alışageldiği sahalara kayması ve bilhassa lüks mesken inşaatı sahasında daha sıkı bir kontrol ihdas edilmesi sağlanmalıdır. Bu, mesken kredisinden faydalanacak halk tipi meskenlerin alanının indirilmesini de ihtiva etmektedir.

2 — Özel sektörün tasarruflarını verimli sahalara kaydırmak için gerekli tedbirler alınmalıdır. Belki, şimdilik hakiki bir sermaye piyasasının teşkilini beklemek zamansız olur, fakat her halûkârda bu tip bir piyasayı yaratacak tasarrufların, mesken inşaatına veya aile işletmelerine kaymasını önlemek için daha esaslı alternatifler gösterilmesi gerekmektedir. Örneğin, bir yatırım bankası kurularak, özel sektör tasarruflarının uzun vadeli krediler ile endüstri sahalarına kaydırılması sağlanabilir. Yatırımları veya iktisadi faaliyet hacmini arttırmak maksadile, mevcut vergilerin bünyesinde, vergi hadlerinde veya diğer hususlarda değişiklik yaparak, özel tasarrufların gerekli sahalara kaydırılması sağlanabilir.

3 — Başta inşaat ruhsatları ve ithalât lisansları olmak üzere, deneticilerin ellerindeki diğer imkânlar tam manâsı ile kullanılmalıdır. Bu arada çeşitli kontrol organları, özel müracaatların öncelik tanınan sahalara uyup uymadığının tesbitinin yeknasak bir hale getirilmesi hususunda çalışmalarını koordine etmelidirler.

4 — Başta yeni bilgiler ve teknik imkânlar gerektiren endüstri dalları olmak üzere, yabancı özel sermayenin büyük ehemmiyeti haiz sahalara yatırım yapmasını sağlayacak ilâve tedbirler alınmalıdır.

SONUÇLAR :

1966 yılı Türk ekonomisi için yatırımın yüksek olması ve gelişme hızı yönünden iyi bir yıl olmuştur. Fakat, yabancı döviz ihtiyatları çok düşük bir seviyeye inmiştir. Gelişme, ithalâtta kuvvetli bir artışı zarur kılmış ve yabancı sermaye ithalâtı 1966 programında öngörülenden düşük olmuştur. Ekonomi üzerinde bazı tazyikler hissedilmiş, örneğin İstanbul geçim endeksi şiddetli bir artış göstermiştir. Bununla beraber, toptan eşya fiyatları iyi mahsulden dolayı, nisbeten istikrarlı olmuştur.

En önemli hedef, bu büyük gelişmeyi muhafaza etmektir. Bu yılki gelişme hızının 1966'daki müstesna gelişmeden düşük olacağı tahmin ediliyorsa da, bu yolda atılan adımlar nisbeten verimlidir. Hava şartları mahsulün iyi olacağına işarettir. Tarım dışı sektördeki kapasite, sabit yatırımlarda geçen sene sağlanan yüksek artıştan dolayı artacaktır; ve 1967 programı daha mutedil olmakla beraber daha çok bir artış öngörmektedir. Bununla beraber, halihazır durumda, bazı hususlar düzeltici tedbirlerin noksanlığından dolayı, hızlı ve düzenli gelişmenin muhafaza-

sında zorluk çıkarabilirler.

İlk olarak, durum sarih olmamakla beraber kaynaklar üzerindeki baskının artacağına dair görüntüler vardır. 1966'da fiyat artışını kontrol etmek üzere ithalât arttırılmış ve iç talebin şiddetle yükselmesinden dolayı ihracat azalmıştır. Toptan eşya fiyatları endeksi (son tedbirlerin tesiri hariç bırakılırsa) nisbeten istikrarlı görülmektedir; fakat Ankara ve bilhassa İstanbul geçim endeksleri süratle yükselmektedir. Bu endeksler, 10 sene evvelki istihlâk tarzına göre hazırlandığından ve yiyeceğe fazla ehemmiyet verip, mamûl maddelere hemen hemen hiç yer vermediğinden dolayı, % 100 sıhhatli sayılamaz. Bununla beraber fiyat endekslerindeki bu artış tamamen ihmal edilemez, çünkü bu artış ekonomi üzerinde bir tazyiki gösterdiği gibi toplu iş sözleşmeleri bakımından da ehemmiyeti haizdir. Bilhassa fiyatların son derece yüksek olduğu İstanbul'da bazı özel tedbirlerin alınması uygundur. İlk atılacak adım, 1966'da İstanbul'da yiyecek maddesi sıkıntısını gidermek için yiyecek nakliyatını düzenleyici tedbirlerin alınması yolunda olmalıdır.

Saniyen, para arzındaki şiddetli artış, doğuracağı neticeler yönünden dikkate alınması gereken bir hususdur. Banka kredilerinin artmasına en çok Tekel İdaresi ile İktisadi Devlet Teşekküllerinin mali durumunun bozukluğu sebep olmuştur. Durumu vasıtasız vergiler ile İktisadi Devlet Teşekkülleri mamûllerindeki yeni fiyat artışları düzeltecektir. Fakat unutulmaması gereken bir husus da gelirlerdeki artışın yüksek fiyat artışları taarafından massedilmesidir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin işleyişinin daha esaslı bir temele oturtulmasının temini gerekmektedir. Bu ise, sadece İktisadi Devlet Teşekküllerinin mamûl ve hizmet fiyatlarının arttırılması ile değil, aynı zamanda idari ve teknik yönden verimin sağlanması ile olacaktır. Aksi halde bunların, faaliyetleri için krediye ihtiyaçları olduğundan, enflasyona sebep olmaları ihtimali vardır. 1967 bütçesi genel olarak bir denge içinde olup, parasal yönden bir problem yaratmamakla beraber özellikle vergi tahsilâtı yönünden faydalı olacak vergi yönetiminde reorganizasyon sağayacak yeni kanunun derhal yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Salisen, ödeme dengesi durumu bozuktur. Rezerv durumu kritik olup 1967 yıllık programının bilhassa dış sermaye ile ilgili hususlarda dayandığı faraziyeler fazla iyimserdir. İthalât programı daha şimdiden daraltılmıştır. İleride bu programın daha da daraltılmasına ihtiyaç hissedilirse, ekonomik büyüme ve yatırım faaliyetleri yönünden kötü neticeler doğacaktır. Yetkililer şüphesiz ki dış ödeme dengesini düzeltmek için her yolu deneyeceklerdir. Kısa devrede resmi kanallardan geçen turist gelirinin arttırılması gayretleri bu yolda atılan en ümit verici adım olacaktır. Uzun devrede ise en mühim mesele ihracat artışını sağlamaktır. Fakat bunların yanında yabancı sermaye artışını sağlamaya da ihtiyaç vardır. 1966'da elde edilen gelişmenin muhafazası için, ithalât programında daraltmayı - ki bu da ekonomik büyümeyi menfi yönden etkiliyecektir. gerektiğinde dış yardım ile önlemek ümit edilmektedir.

Birinci Beş Yıllık Plân devresinde, özel yatırımların büyümesini hızlandırmak ve bu yatırımların yeni endüstri sahalarına akmasını sağlamak için bir takım tedbirler alınmıştı. Kısmen bu tedbirlerin neticesinde özel yatırımlar son yıllarda nisbeten hızlanmış ve fakat plânda ve yıllık programlarda öngörülen sektörlere tamamen aktarılamamıştır. Ananevi hafif endüstriler plânlamanın üstüne çıkmış, buna mukabil sermaye-entansif sahalarda özel yatırımlar beklenilenden çok daha düşük olmuştur. Bu durum ortaya koymaktadır ki özel yatırımlara yol göstermek yönünden yatırım yapma veya yapmama eğilimlerini, gelecek yıllarda yatırımların Türk ekonomisinin genel gelişimine daha iyi uyması bakımından kuvvetlendirmek lâzımdır.

Türk - İş'in Görüşü

OECD'nin 1966 yılı raporu hakkında Türk-İş'in eleştirisi kısaca aşağıda sunulmaktadır.

OECD'nin Türkiye hakkındaki 1966 raporu genel olarak plânın 1966 yılı uygulamasının bir özetidir. Bu raporun hazırlanmasında 1966 plânının neticeleri ile birlikte Merkez Bankası yayınlarından, hükümetin OECD'ye verdiği raporlardan ve OECD nin kendi kaynaklarından faydalanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, raporun Türkiye'nin ekonomik ve sosyal bünyesini kapsadığı göz önüne alınırsa, bu kaynakların ne dereceye kadar kifayetkâr olduğu tartışılabilir. Rapor, istihdam konusunda yeterli ve doğru bilgiler verememiş ve ayrıca ücretler ve fiyatlar bahsinda yanlış ve hatalı kaynaklara dayanması sonunda doğru olmayan yorumlarda bulunmuştur.

Ancak, Türkiye'deki ekonomik ve sosyal durumu aksettiren araştırmaların hakiki durumu tam olarak yansıtamadığı ve OECD'nin de, başka kaynak olmadığı için, bu araştırma ve istatistiklere iltifat ettiği gözönüne alınırsa, raporun eldeki donelere göre hazırlanmış bir gelişme özeti olduğu anlaşılır. Mamafih, bu durumda dahi faydalanılan kaynaklardaki hesaplama ve araştırma tarzı hakkında açıklama yapılarak daha realist bir rapor elde edilebilirdi.

OECD raporunda iktisadi ve sosyal durumu özetleyen bilgilerin yanında ilerki yıllara ait bir takım faraziyelerde de bulunulmuş ve bazı bariz hatalara düşülmüştür.

Rapor, 1967 yılı için yaptığı tahminlerde 1967 yılında yıllık gelişme oranının % 7 olarak kabul edildiğini ve dolayısile 1966 yılından daha yavaş bir gelişme olacağını öngörmektedir. Bilindiği gibi, 1966 yılında gelişme hedefi % 7 idi ve % 8,8 olarak gerçekleşmişti. Buradan da açıkça anlaşılmaktadır ki, % 7 gelişme hızı asgaridir ve 1967 yılında muhakkak % 7 olacak, dolayısile bu da bir evvelki yıldan daha az olacak demek değildir.

OECD raporunda istihdam, ücretler ve fiyatlarla ilgili bölümde sadece istihdam meselesi için kaynak belirtilmekte (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı) diğer hususların nereden temin edildiği meşkuk kalmaktadır.

Rapor hazırlanırken, teşkilâtlardan bu arada Türk-İş'den gerekli malûmat istenseydi, bugün neşredilen hatalı ifadelere düşülmeyecek ve raporda daha sıhhatli görüşler yer alacaktı.

OECD raporu, fiyat hareketlerini kısmen toplu iş sözleşmelerine ve dolayısiyle işçi ücretlerine bağlamıştır. Raporda işçi ücretlerindeki artış 1964 — 1965 yılında % 18 ve 1965 — 1966 yılında % 8 olarak görülmektedir. Bu rakkamların alındığı mahreç veya hesaplandığı usul ne olursa olsun, hakikateri yansıtmamaktadır. Öyle ki, Sosyal Sigortalar Kurumunun teknik elemanların ücretleriyle şişirilmiş ortalama işçi ücretlerinde dahi 1965 yılında 1964'e nazaran % 10'8 bir artış olduğu görülmektedir. 1965 yılında 1964'e nazaran fiyatlarda ortalama % 5,7'lik bir artış olduğuna göre, bu dönemde işçi ücretlerinin % 5,1 den fazla reel artış görtermediği açıktır. Yine 1966'da fiyatlarda vaki artışlar Sosyal Sigortaların gösterdiği ücret artışlarını dahi massetmekte, ancak % 1 ücret artışı belirtmektedir. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi, bu rakkamlar hakiki artışı belirtmekten çok uzaktır.

Zira, Sosyal Sigortalar Kurumu istatistiklerinde basit ortalama sistemi kullanılmakta, dolayısile belli ücret kademelerinde çalışan işçi sayısı hesaba katılmamaktadır. Böylece, hakikatte, fiili ödenen ücretler ortalaması çok düşük olduğu halde, sırf ağırlıklı ortalama kullanımamasından ötürü ortalama ücretler kabarmaktadır. Bunun için Türkiye'de de diğer ülkelerde olduğu gibi ağır lıklı ortalama ile istatistikeri tanzim etmek gerekmektedir.

Ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi, mühendis, doktor gibi teknik elemanların ücretleri hesaba katıldığı için, ortalamalar hakiki ortalamaların çok üstüne çıkmaktadır. Bu sebeplerle, hakiki fiyat ortalamalarının hatalı istatistikler sonucunda ortaya çıkan ortalamalardan çok düşük olduğu nazarı itibare alınarak, hükümetin fiyat istikrarını sağlayacak tedbirleri alması gereklidir. Aksi halde, fiyatlar artacak diye işçi ücretlerinin artışına mani olmaya kalkmak, hatalı bir davranış olur.

OECD raporunda toplu iş sözleşmeleri hakkında da bilgi verilmekte, bu arada 1967 yılında Haziran ayına kadar hiç toplu iş sözleşmesi yapılmadığı ifade edilmektedir. OECD'nin bu bilgiyi hangi kaynaktan yararlanarak verdiği belli değildir. Çünkü, 1967 Haziran ayına kadar 137 toplu iş sözleşmesi imzalanıp, Çalışma Bakanlığına aksettirilmiştir.

Raporda yer alan fiyatlarla ilgili kısım, raporun neticesinde belirtildiği gibi, fazla sıhhatli değildir. Fiyat hareketleri yıllar öncesi tesbit edilmiş, ağırlıklar ve mal ve hizmet grupları esas alınarak hesaplanmış endekslerle tesbit edilmekte ve bu endekslerde kira unsuru ihmal edilmektedir. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını daha iyi etüd edebilmek için, sıhhatli geçim endekslerine duyulan zaruret, bu konuların incelenmesinde açıkça belirmektedir.

OECD'nin ithalat ve ihracat konusunda gerekli bilgiyi zamanında temin edememesi veya bölümlerin aynı zamanda hazırlanması sebebiyle raporda ithalat farklı meblağlar vermiştir.

OECD raporunda üzerinde durulan bir diğer konu da, konut meselesidir. Raporda, çeşitli Avrupa memleketlerindeki konutlar için standart olarak tesbit edilen yüzölçümleri belirtilmiş ve Türkiye için 100 m2'nin yüksek olduğu ifade edilmiştir. Her ne kadar Türkiye'de bir aile içinde yaşayan fertlerin Avrupa ülkelerindekine nazaran çok fazla olduğu belirtiliyorsa ba, 100 m2 tam olarak benimsenmemektedir. Türk — İş'in talebiyle Plânlamaya kabul ettirilen 100 m2 üzerine konut inşaatı, Türkiyenin şartlarına göre asgari bir ölçüdür. İşçi ailelerinin en az 7-8 kişiyi muhtevi olması, çoğu zaman bu miktarı aşması, OECD tarafından nazarı itibare alınması ve Türkiye'nin şartlarına göre bir tesbit öngörülmesi lâzımken, şartları tam bilmeksizin Batı Avrupa ülkeleri ile mukayese yapılması, raporun hatalı kısımlarından birini teşkil etmektedir.

OECD raporu, bütünü itibarile Türkiye'nin 1966 yılı ekonomik gelişmesini oldukça objektif bir görüşle incelemiş ve bir takım subjektif karar ve faraziyelere varmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı hedeflerinde OECD'nin karar ve tavsiyelerini iyice etüd ederek, gereken tedbirlerin alınması, Türk Ekonomisi için faydalı olabilir.

Harb - İş grevinden resimler

Harb-İş Federasyonu'nun Amerikan askeri işyerlerindeki işveren Tumpane şirketinde 22 Eylül'de başlayan grevi bir hafta devam etmiş ve millî güvenliğimizi tehlikeye düşürdüğü gerekçesi ile Bakanlar Kurulu tarafından ertelenmiştir. Grev uygulamasından kısa bir süre önce, Amerikan askerleri, depolardaki yiyecek maddelerini askeri araçlarla Amerikan Büyükelçiliğine taşımışlardır. Resimde, yiyecek maddelerini yükleyen dev araçlardan biri depodan çıkarken görülmektedir.

Harp-İş grevi, Adana'daki İncirlik üssünde olaylara sebep olmuş ve grevci işçilerin kanuni haklarına köpek ve silâhlarla karşı konulmak istenmiştir. Grev uygulaması sırasında Adana'da Türk-İş tarafından düzenlenen seminere katılan

60 sendika temsilcisi, grevci işçileri ziyaret ederek beraber olduklarını ve grevi desteklediklerini bildirmişler ve bir buket çiçek vermişlerdir. Resimde sendikacılar toplu halde (solda) ve buket verilirken görülmektedir.

TURKEY
ECONOMIC SURVEYS
ORGANISATION FOR ECONOMIC
CO-OPERATION AND DEVELOPMENT
PARIS JULY 1967
OECD'nin
Türkiye hakkında
iktisadî raporu
Ekonomi
bültenimizde